COLECŢIA RÂSUL LUMII

AL. O. TEODOREANU

Hronicul măscăriciului Vălătuc

virtual-project.eu

HUMANITAS

AL. O. TEODOREANU Hronicul măscăriciului Vălătuc

ALEXANDRU O. TEODOREANU

PĂSTOREL

Hronicul măscăriciului Vălătuc

Publicat și adnotat
de ALEXANDRU O. TEODOREANU

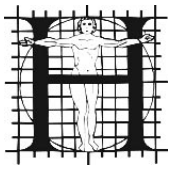

HUMANITAS
BUCUREȘTI
– 2007 –

Coordonatorul colecției
RADU PARASCHIVESCU

Ilustrația copertei
IONUȚ BROȘTIANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TEODOREANU, ALEXANDRU O.
Hronicul măscăriciului Vălătuc / Al. O. Teodoreanu. București: Humanitas, 2007
ISBN 978-973-50-1414-8

821.135.1-31
HUMANITAS, 2007, pentru prezenta ediție

predoslovie

În Hronic, vel-postelnicul Bulbuc,
Ce-au scris cu cinste și cu adevăr,
Au pomenit, la curtea lui Ciubăr,
De-un măscărici, anume Vălătuc.

Era ghiduș, isteț în toate cele
— Și vesel peste poate, măscăriciul,
Da-nțăpător la glumă ca ariciul
Și nu cruța bătrânele giubele.

Când se-mbăta, pe toți îi lua-n răspăr
Și veșnic era beat, pe cât se spune –
Ci strajă gurii lui neștiind pune
Și lui Ciubăr tot el i-au zis Ciubăr.

Iar Manea, ce băuse trei ocale,
Cum nu avea, se vede, altă treabă,
În capul mesei s-au și dus în grabă,
De l-au pârât pe loc Măriei-sale.

Făcutu-s-au Ciubăr atunci ca sfecla,
Nu că era de felul lui ciudos,
Dar prea era de tot burduhănos
Și nici ca cum nu i-au plăcut porecla.

Și-au glăsuit spătarul: „Prea te-ntreci!”
Lovindu-l pe spinare cu ciubucul.
Și-n ghionți l-au dat pe scări, de-a tăvălucul,
Și l-au închis apoi pre el în beci.

Dar Domnul, milostiv cum nu sunt doi,
Că n-ar putea pământul să-i încapă,
Au hotărât să nu-l mai tragă-n țapă
De-o bea Cotnarul tot dintr-un butoi.

Ședea pe gânduri bietul măscărici,

Simțind că moartea va să mi-l apuce:
„— Ți s-a-nfundat acuma, Vălătuce,
Ușor intrași, dar greu să ieși de-aici”.

Și-n ziua ispășirii crudei pâre,
Erau – pe lângă fețele cinstite –
Popor și juzi în haine-mpodobite,
Harapi buzați cu mâna pe satâre.

Rostogoleau argații buți umflate,
Că-i păstrător de datini voievodul,
Și-n pravili este scris: „Să bea norodul
Atunci când face domnul direptate!”

Ci măscăriciul, pehlivan de soi,
C-un sfredel spintecând butoiu-n burtă,
Sugea cu-n pai și se făcea că-i turtă,
Până s-au scurs tot vinul din butoi.

Gealații aprigi mormăiau în barbă,
Înfricoșați de-așa beție vănie,
Și nu vedeau, privind cu dușmănie,
Pe dedesupt, cum curge vinu-n iarbă.

Iar măscăriciul s-au lungit pe spete,
Zicând că mult îi place așa vin
Și jale-i e că prea i-au dat puțin,
Și lui acuma tare-i este sete.

Și cum juca pe buțile deșarte,
Pe când prostimea toată chiuia,
S-a veselit veliți boierii foarte
Și mult s-au minunat Măria-sa.

spovedania iancului

Mare meșter la snoave și taclale mai era conu' Manolache Albescul și neuitate nopți am petrecut în primitorul lui conac de la Chioaia. Adesea ne prindeau zorii în cerdacul dinspre livadă, unde privighetorile, care se întreceau cu broaștele din Iazul Mucului, scormoneau cine știe ce dulci și îndepărtate amintiri în sufletul încercat al bătrânului moldovan. De-o bucată de vreme se cam ferea să treacă de miezul nopții, mai cu seamă că doftorii de la Karlsbad îi tăiaseră vinul.

„Ei, un deget, la masă și-n două cu apă, haide!… Da-ncolo, basta" – se hotărî el. Și totuși, de câte ori, după mai multe sticle de Cotnar, când îi dam noi: „Îți face rău, coane Manolache", nu ne-a răspuns el zâmbind satisfăcut: „Cotnarul, măi băiete? D-apoi știe neamțu' ce-i Cotnarul? Aista-i sănătate măăăi!"

Și de-l scăpai la Cotnar – și bun Cotnar moștenise de la babacu' – era poznă.

Costică feciorul, care de mai bine de douăzeci de ani cunoștea tabietul stăpânului, ne șoptea resemnat, pe când destupa sticla împăienjenită, atunci dezgropată din nisipul beciului: „De-acu' nu-i rost de somn, cucoane!"

Și mare ne era bucuria la cei câțiva băieți din jurul lui când începea să prindă spor la vorbă conu' Manolache. Toată cronica galantă a protipendadei din timpul juneții dumisale ne era cunoscută. Dar mai ales văru-meu Căpălău – așa a rămas din școală – avea darul să-l stârnească:

— Coane Manolache, da' pe Cleopatra Rogojină ai cunoscut-o?

— Ehei!… Cleopatra?…

Și gata era!

Iar de se întâmpla ca, în mijlocul unei povești în doi peri, să se ivească în prag cocoana Profira – soția dumnealui – supraveghind al treilea rând de cafele pe care le aducea jupâneasa, conu' Manolache schimba repede vorba, făcând din ochi și tușind cu meșteșug.

Așa, în cea din urmă oară de când am petrecut vacanța la Chioaia, conu' Manolache ne-a povestit hazlia spovedanie a lui Iancu Durău, răposat întru Domnul la conacul moșiei și îngropat pe cheltuiala lui conu' Manolache în ograda bisericii de el zidită.

Gurile rele spuneau că acest Iancu Durău și-ar fi trăit ultimii doi ani ai sărăciei pe spinarea lui conu' Manolache, dar conu' Manolache jura la cine-l întreba „că drepți și buni tovarăși în daraveri de moșie au fost". […]

Iancu Durău, nepotul biv-vel-vornicului Ioniță Farfară, era un băietan oacheș, isteț la minte și purtat prin lume, dar mare mehenghiu și plin de omenești păcate. Se prăpădeau cucoanele după el, nu altceva. Și multe duduci au luat drumul Agapiei și Vărateculuí să ispășească urmele ispitelor de la el purcese. Nu că era rău la inimă, săracu' băiet, dar flecar și nestatornic care nu se mai află.

L-am cunoscut când s-o înapoiet din Țarigrad, unde l-o fost trimes moșu-său Ioniță – că părinții i-au murit de mic – să-și deschidă mintea bucherind *Bazilicalele, Prohironul* și *Epanagoga*[1], sub părinteasca oblăduire a unui grec, Pericle, cărturar vestit pe vremea ceea.

Moștenise atât amar de bănet de la tătâni-su, că-i numărau galbenii cu dimirlia în timpul câștiului și nu mai dovedeau șvabii socotelile la canțilerie. Dar ferit-a sfântu' să fi găsit vreun galben fără zimți, că nu se mai spăla vechilul nici cu apa Prutului. Zvârlea aurul cu pumnul prin casă, de parcă n-ar fi făcut un firfiric, și unde prindea a răcni: „Du-te la zarafu' de peste drum, păcătosule, să nu-mi aduci mie gunoi… Vrei să-mi râdă boierii în nas la ghiordum că nici Iancu Durău nu se mai învrednicește s-aducă parale cum se cuvine?" (Zaraful de peste drum era Leiba Fuhn, cel mai bogat bancher din Iași).

Vechilul înghițea bucuros…, știa el că iute-i trece mânia și că, după afurisală, vine și ocaua de tutun – cataif – că doar era milostiv și darnic de felul lui Iancu Durău.

Când s-o-ntors de la învățătură, răsturnase Ieșu'. Fel de fel de comedii scorneau oamenii pe seama lui. Ba că cine știe ce necuviință de duh i-o răspuns lui vodă, ba că și-o boit doi cai în verde, ba că l-au văzut gol pușcă jucând căzăceasca pe coperișu' casei cu una Katiușa – o

rusoaică nebună – și câte mai câte. Mă rog, era plin târgu' de zeflemelele și năzbâtiile lui. Știu că bez'de Alecu nu mai putea fără el și nu se pomenea sindrofie simandicoasă fără Iancușor. La noi venea mai rar, căci bietu' tată-meu – Dumnezeu să-l ierte, că bun și vrednic om a fost – nu-l prea suferea, pentru că luase obicei de se cam întrecea la băutură și vorbea măscări. Dar îl întâlneam des pe la pitreceri, ba am și fost o dată la moșia lui. Poftise pe-un conte italian, fostul consul în Țarigrad pe când învăța el. S-a minunat talianu' de belșugul și risipa ce-o văzut acolo și mi-o spus că nici în povești n-o pomenit așa soi de chiolhanuri.

Dar pe timpul acela s-o îmbolnăvit mama. Am umblat cu ea pe la tot soiul de băi și pe la toți doftorii mari de pe-atunci. Când m-am întors, am luat moșia de la Bacău ș-am ținut-o vreo doisprezece ani. De Iancu mai că uitasem. Dar după ce-am luat Chioaia de la frate-meu Costache, venind într-o zi la Ieși după târguieli, m-am gândit să-i fac o vizită. Am aflat atunci că vânduse casa părintească și că, din toată averea, nu-i rămăsese decât o așchie de vie, unde trăia retras cu câteva slugi bătrâne. Nu mai vedea pe nimeni, că era mândru și îl ținea heghemoniconu'. Doar pe la preasfântul episcop Sofronie se ducea din când în când de lua masa. Zicea lumea că l-ar fi ajutând și cu bani episcopul, ceea ce nu cred. Știu numai că se plimbau pe la mănăstirea Agapia și, de vorbă cu maica Melania, care chip și glas de înger avea, multe sticle goleau. Și dacă auzea Iancu pre Melania popește cântând, foarte se întrista și numai ce făcea:

— Să-i zică de lume, înalt-preasfinte!

Iar Sofronie:

— Da' bine, Iancule, ce-o să creadă oamenii, nu te gândești la haina mè?

Și Iancu:

— Ușuurel, preasfinte, pre șoptite!

Iar Sofronie, nevoind să-i strice chefu' lui Iancu și astupându-și, chipurile, urechile:

— Să-i zică, Iancule, să-i zică!

Chiar când se mai întrecea Iancu de lăsa vorbă să se abată taraful de lăutari de la Neamț pe la arhondaric, tot pentru el cânta și numai la sfârcul urechii. Și nu lăsa preasfântul mâna jos. Doamne ferește! Dar de se întâmpla, voind să facă sfânta cruce, să s-abată și până la neprehănitul său auz câte-un „Of! Of. Of!", se jura

Botgros țiganul că ridica Sofronie ochii de la Melania în tavan, mormăind:

— Și nu ne duce pre noi în ispită!…

Dar Iancu se avea bine cu Aglăița, fata mindirigiului din Tataraș. Era un drac de fată de vreo șaisprezece ani, da-nvârtea lumea pe degete. Și de unde avea, de unde nu, trimitea Iancu de la vie și curcani, și răți, și chisele cu dulcețuri, și câte toate. Și se țineau coconii după mindirgiță ca puii după cloșcă, dar mai cu lipici ca Iancu nu se mai găsește – zicea ea.

Toate bune, gândea Iancu, dar eu bani de dat nu prea am. De unde atâtea mătăsuri, pălării, sulimanuri și alte asemine?

Și rugatu-s-au Iancu de preasfântul episcop Sofronie s-o spovedească pre ea și să-i spuie de-l înșală să știe și el. Ce i-o fi spus episcopul Iancului nu v-oi putea spune…, dar după acea spovedanie și-o cumpărat Aglăița casă-n Beilic și rădvan cu patru suri și vezeteu în fireturi, că tot târgu' urla.

Și când o auzit Iancu așa batjocură, s-o făcut a nimic nu știi și s-o trântit la pat, scoțând vorbă că trage de moarte. Și chemându-l pe Sofronie să-i îngrijească sufletul creștinește, așa i-o spus:

— Păcat este, preasfinte, a săpa groapa altuia?

— Păcat, Iancule!

— Dar a râvni la muierea lui, precum la Sfânta Scriptură scrie?

— Păcat, Iancule! a zis Sofronie, dar mai cu jumătate de gură.

— Păi, să-ți spun, preasfinte… Aveam și eu o țiitoare și, cum legasem prieteșug c-un popă, îmi tot spunea femeia de câte ori mă vedea cu el: Da' bine, Iancule, nu ți-i scârbă să te plimbi tu cu așa pocitanie? Că era popa cârn, ca sfinția ta, și roș ca dracu'!

Sofronie tăcea.

— Nu vezi tu – zicea ea – că-i păros ca dihăniile pădurii și cată la om ca haiducul când e să-l prindă potera?

Sofronie tăcea…

— Amarnic mă supăram auzind așa urâte vorbe și-o tot ocăram că nu se cade să spună așa de-o cinstită față bisericească… Da' poate că știi ceva, preasfinte… ori… mi se pare mie – făcu Iancu.

Iar Sofronie:

— Te potrivești la lume, bre! Te știam om deștept!…

— Stai, preasfinte, că nu-i gata. Să vezi! Că de unde muierea nu-l scotea din pocitanie și dihanie păroasă, ce-au făcut, ce-au dres nu știu, da' haramu' de popă, care zicea că mi-e prieten, au cumpărat-o pre ea cu arginți…

Și zicând acestea, o sărit Iancu din pat și smoc! în barbă. Țipa Sofronie ca-n gura șarpelui:

— Iartă-mă, Iancule, că mult bine ți-oi face!…

Dar Iancu trăgea, nu se-ncurca, și în fața slugilor l-au brâncit pe scări și l-au stupit pre el în barbă.

N-o mai ieșit Iancu de atunci din via lui de la Socola decât hăt! târziu, când o pornit aici la Chioaia, unde și-o dat obștescul sfârșit.

„Fie-i țărna ușoară!"

inelul Marghioliței

*cap. I – **în care nu se spune nimic***

Nu era nici Marghiolița ușă de biserică, dar și conu' Todiriță prea o sâcâia cu bănuielile lui neroade. Drept e că-i și greu să nu fii bănuitor cu-așa cucoană, mai ales când ești un om cam trecut, cum era conu' Todiriță, chel și, pe deasupra, cu-n pântec ca al dumisale, vorba hatmanului Budușcă: „Încap în el două vedri di Cotnar și mai rămâni loc și di cafeli". Marghiolița să tot fi avut douăzeci și trei de ani dar nu-i dădeai mai mult de șaptesprezece. Oricât s-ar vedea omul altfel de cum îl văd alții și cu toate că istețimea nu era darul de căpetenie cu care Dumnezeu l-a miluit pe conu' Todiriță, simțea el bine că-n mare primejdie s-a vârât pășind spre altarul sfintei mitropolii mână-n mână cu Marghiolița, în fața întregii protipendade, în straie de mire. Când a pășit Marghiolița pragul sfântului lăcaș, au înmărmurit toți. Era Marghiolița – ce-i drept – frumoasă coz, dar mai mândră părea încă alături de conu' Todiriță. Câteva cucoane bătrâne bârfeau între ele, zicând că trebuie să fie ea soi rău ca să aibă atâta îndrăzneală luându-l pe conu' Todiriță și că, oricât ar fi risipit averea conu' Leonaș (tatăl Marghioliței), dacă era pe căpătuială, s-ar fi găsit atâția feciori de boieri mai tineri s-o ceară și chiar de nu i-ar fi adus nici unul belșugul din casa lui conu' Todiriță, fiind conu' Todiriță cel mai avut boier din Ieși, în sărăcie tot n-ar fi trăit. Dar când i-a întins conu' Todiriță mâna Marghioliței și și-a făcut loc cu ea printre boierimea ce se despărțise pe două rânduri, închinându-se până la pământ, au amuțit și ele, pentru a-și urma însă bârfeala îndată ce mirii au trecut pe dinaintea lor, pe când celelalte cinstite fețe bufneau în râs, fără sfială. Bietul conu' Todiriță, auzind în urma lui șoapte și chicoteli, într-atâta s-a zăpăcit, încât mai, mai să cadă în fața altarului, împiedicându-se de covor. Nici nu mai auzea săracul ce cântau preoții și numai în pământ se uita; iar când i-a pus înalt-preasfântul mitropolit cununa pe cap, i se părea nenorocitului că se prăbușește catapiteasma peste el.

Povestea cucoana Catinca Armașu, după nuntă, că, văzându-l postelnicul Grigore pe conu' Todiriță cu cununa pe cap, să fi zis, măcar că-i era prietin bun lui conu' Todiriță, către Ionaș, comisul: „Noroc, bre, că nu stau mirii cu cununa pi cap tătî noaptea cî, de-ar prinde-o și-n țînti di fruntea lui Todiriții, tot i s-ar sui în bagdadii, cî nu sî poati sî nu-ț iasî coarni di cerb lîngî-așa căprioarî".

cap. II – ***în care se spune ceva***

Înnebunise de-a binelea conu' Todiriță după cununie. De unde înainte nu-și vedea decât de moșii și trebi, șezând cu lunile casele dumnealui din Sărărie cu obloanele trase, acum zbârnâiau ca stupul de lăutari și țopăială. Nu era zi lăsată de la Dumnezeu să nu aibă conu' Todiriță cinsprezece-douăzeci de musafiri la masă și tot de cei cu poftă la mâncat și sete mare, că-i secaseră-ntr-o iarnă beciurile de la două vii. Când dădea baluri (și se țineau balurile lanț în casa din Sărărie), se umplea ograda de trăsuri, ba se-nșirau și-n uliță, până-aproape de Târgul Cucului. Se-nvârtea Marghiolița printre musafiri ca o zvârlugă; iar când vreun tânăr îi cuprindea mijlocul mlădiu și subțire și porneau la dans, piciorușele ei zburau în pantofii de atlas negru pe podelele lustruite, alungându-se ca doi lăstuni pe luciul unei ape liniștite. Conu' Todiriță se topea pe picioare văzând-o. Și dacă nu era în târgul Ieșilor boier pe care Marghiolița să nu-l fi fermecat cu glasul ei îngeresc și cu drăcețtile ei priviri, supt care inimile se topeau ca nămeții, conu' Todiriță în schimb îi înveselea pe toți.

*

Marghiolița șezuse șase ani în pension la Paris și adusese în jalnica Moldovă obiceiuri în fața cărora cucoanele bătrâne holbau niște ochi cât cepele și pe care nici conu' Todiriță nu le-ar fi suferit, dacă Marghiolița n-ar fi fost Marghiolița.

Marghiolița își turna zilnic în baie câte-un șip de apă de lavandă, adusă anume în lădiți din „Rue de la Paix". Marghiolița ieșea la plimbare călare, cu fusta despicată, încălecând (auzi dumneata?) ca băieții. Marghiolița dansa cancanul zvârlind picioarele mai ceva ca Bichette Durand

de la opereta franțeză. Marghiolița se scălda-n Prut într-o fustișoară roșă ca pentr-un copil de trei ani, și se-nvârtea printre bărbați, fără rușine, dezbrăcată și cu picioarele goale în papuci de pânză albă, brodați cu roș. Văzând-o așa, polcovnicul Cernatowski, pe când vorbea cu coana Catinca Armașu, a-nceput a bâlbâi. Coana Catinca a stupit și-a-ntors capul în altă parte. Dar și conu' Todiriță se ținea scai de Marghiolița, de parcă-ar fi înghițit amândoi o ață, și n-o slăbea din ochi nici cât ai suci o țigară când juca. Și dacă se-ntâmpla, ferească Dumnezeu, s-o piardă din vedere ceva mai mult, se strecura conu' Todiriță printre dănțuitori ca prepelicarul prin popușoaie, întrebând în dreapta și-n stânga: „Mă rog matali, n-ai văzut cumva pi Marghiolița, cî tari s-o-ncălzit sărăcuța la dans și vreu sî-i pun un șal pi umeri cî-i gingașă foarte șî mi-i c-a lua-o vreun junghi". Și când o găsea, ține-te întrebări ticăite și vorbe urâte și bodogăneală. Nu-i vorbă că nici Marghiolița nu se lăsa mai prejos și, la urma urmei, tot pe-a ei ieșea, că nu mai știa omul cum s-o-mpace; dar câteodată îi venea și Marghioliței să-și ieie lumea-n cap și să-l lese-n plata Domnului cu tot cu moșii, cu grajduri și acareturi. Într-o zi, când o scosese conu' Todiriță din sărite, a căzut Marghiolița la picioarele icoanei Maicei Domnului și, de față fiind Ioana Buhuș, care-i era cea mai credincioasă prietină și de la care am și aflat toate acestea, așa s-a rugat:

„Maicî Precistă, îndurâ-ti di roaba ta Marghioala; fă-mî, Sfântă Fecioară, puf di păpădii șî zî vântului sî mî ducî, ducî pănî la capâtu' pământului, sî scap di pacostea asta di Todiriții, cî intru-ntr-un păcat cu el: fac moarti di idiot!"

Spunea Ioana c-ar fi dojenit-o atunci zicându-i: „Taci, Marghioliții, cî ti-aude Dumnezeu șî-i mari pacat sî vorbești așa în fața sfintilor icoani șî încî-n zî di sărbătoari (era de Sfânta Maria mică)". Marghiolița a izbucnit în lacrimi (era iute, dar nu rea) și și-a deșertat toate necazurile în poala Ioanei, spunând că lumea o crede fericită, dar că numai ea știe câte-ndură de la Todiriță. Nu-i era Marghioliței ciudă că o bănuiește conu' Todiriță, dar o bănuia pe nedrept și când nu trebuie. O bodogănea câte o săptămână-ntreagă pentru că a dansat prea mult cu unul sau cu altul, care n-o ispitea nici măcar cât conu' Todiriță (și se știe că n-o răscolea conu' Todiriță mai mult ca un mamițoi de la iarmarocul din Vaslui), și

când era de ce să-și puie mâinile-n cap, lui conu' Todiriță nu-i abătea să zică te miri ce.

Așa o dată, când l-a chemat pe conu' Todiriță cu nepusă masă la curtea domnească să-i dea o tabacheră de la sultan (zic unii că și chemarea asta, ca și tabachera, a fost pusă la cale de berechetul de Iancu Durău) și-a lăsat-o pe Marghiolița acasă numai cu Iancu, n-a bănuit conu' Todiriță nimic (poate fiindcă-i era Iancu Durău nepot de vară). Și dac-ar mai fi zăbovit conu' Todiriță numai cât să-i strângă lui Iancu chinga la șa, cine știe cum i-ar fi găsit – că-i îngheață Marghioliței ș-acum sângele când se gândește la ziua ceea.

De altfel, conu' Todiriță era și el om ca toată lumea și toată lumea greșea la fel. Câte comedii nu s-au scornit pe seama Marghioliței, și mie mi-a spus Ioana, care știa mai bine, că nici pe sfert nu-s adevărate.

Și asta-i cu putință.

*cap. III – **în care se spune tot***

Conu' Todiriță nu arătase prea multă tragere de inimă pentru învățătură. Măcar că avusese dascăli buni de tot felul, franțuzește nu știa mai deloc. Îndruga el, acolo, câteva vorbe, dar numai el știa ce spune, atâta le alătura de rău și le rostea de pocit. Având odată Marghiolița fierbințeală, nu i-a scris el doctorului Dramez: *Venez vite docteur, Marghiolița en chaleur*?[21]

Amarnic se căia conu' Todiriță de lipsa asta, dar îi era căința cam târzie. Mai ales când o auzea pe Marghiolița vorbind franțuzește cu ofițerii ruși sau cu alți musafiri de samă, mult sânge rău își făcea și cu mare jale își aducea aminte de vorbele cucoanei Viorica (repauzata dumisale mamă), care glas de prooroc avusese când îi spunea: „Nu-nvăța, Todiriță, mamî, nu învăța, dar ține minti vorbili meli: Ar' sî vii vremea sî fii și tu om la casa ta ș-ai sî ti-nsori c-o fată di boier, cî știu cî n-ai sî iei o țâgancî, din Cioca-Boca. Crez oari cî bini-o sî-ț șadî când țî-i auzi cucoana vorbind cu lumea și tu ai sî taci ca un purcel fript cu morcovu-n gurî?"

Dacă conu' Todiriță s-ar fi mulțămit numai să-și amintească, să ofteze și să tacă, n-ar fi fost nimic. Dar, nu! De câte ori îi veneau în amintire aceste înțelepte vorbe, conu' Todiriță se-nfierbânta și-l apuca un fel de ciudă. Atunci pretindea el că știe franțuzește și se făcea

de râs. Nu era zi în care să nu iasă o nouă snoavă despre franțuzeasca lui conu' Todiriță. Ajunsese hazul târgului și rușinea familiei. Cât nu i-a spus Marghiolița, cât nu l-a dăscălit Iancu Durău, cât nu l-au rugat celelalte rude – degeaba. Conu' Todiriță nu vroia să știe nici în ruptul capului. Și cum vorbele pe care le știa conu' Todiriță nu erau mai multe ca firele de păr pe care le avea în creștetul capului, toată lumea le cunoștea. Nici străinii nu se mai minunau, deoarece li se spunea dinainte ce-o să-i întrebe conu' Todiriță pe franțuzeasca lui, când or intra în casă. Pentru o întrebare avea mai ales conu' Todiriță mare slăbiciune. Dacă-i venea un musafir mai simandicos, conu' Todiriță vroia să-l întrebe dacă-i însurat. Zadarnic s-a necăjit cu el Marghiolița o după-masă întreagă, arătându-i cum se spune asta pe franțuzește, conu' Todiriță tot cum știa el întreba și oprindu-se după fiecare vorbă: *Votts etes femme*[3]. După aceea se întorcea mulțumit către Marghiolița, căreia-i plesnea obrazul de rușine: „N-am zis bini, Marghiolițo?"

Dacă se întâmpla însă ca musafirul să vie cu cucoana, conu' Todiriță o schimba, adresându-se dumneaiei: *Vous êtes enfants, Madame*?[4]

*

Dar la o masă la beizadea Mitriță[5], conu' Todiriță s-a întrecut pe sine. Printre preacinstiții oaspeți erau: consulul francez Armand de Ribes, Epaminonda Arghiropulos, consulul grecesc, aghiotantul domnesc Vasilică Bogdan, polcovnicul Cematowski, generalul Vladimir Vladimirovici Feodorov, Ioana Buhuș, Marghiolița, conu' Todiriță și alți câțiva mai mărunți. Conu' Todiriță, ca boier de mare vază, era așezat în dreapta beizadelei și-n fața polcovnicului Cematowski. Pe la sfârșitul mesei, beizadea Mitriță a prins a lăuda averea lui conu' Todiriță, zicând că nici în Moldova, nici în Țara Românească nu e boier să aibă mai multe moșii și cucoană mai frumoasă ca conul Todiriță. Polcovnicul Cematowski, din răutate se vede (neștiință nu putea fi, că-l cunoștea de mult pe conu' Todiriță), întrebă: *Combien de terres aves-vom en somme, Monsieur Toderitza*?[6]

Conu Todiriță se făcuse stacojiu ca ouăle de Paști și căuta să recapituleze întrebarea, repetând-o și îndoind

deasupra mesei, la fiecare cuvânt, câte un deget plinuț ca un cârnăcior de Cernăuți, fără s-o audă pe Marghiolița când i-a suflat: *Trente*! *Moi, combien terres, somme*[7], după care a răspuns răstit: *Niet*! Când a spus *niet,* dând cu palma-ntr-o parte, ca și cum ar fi vrut să reteze ceva, a lovit conu' Todiriță sticla de vin, răsturnând-o pe fața de masă. Asta le-a îngăduit boierilor să puie râsul pe seama vinului vărsat, zicând: „Nu-i nimic, coane Todiriță, sî fii cu noroc!" Făcându-se zgomot și vorbă, Marghiolița a încercat să-i șoptească ceva mai tare: *Trente, cretin*![8] Și când s-a auzit vocea lui conu' Todiriță, bucuros că poate răspunde, tunând peste larma râsetelor și adresându-se polcovnicului cu vorbele: *Trente, cretin*! – hohotele nu se mai sfârșeau. Și nu s-au potolit decât atunci când Marghiolița i-a spus polcovnicului, puțin înțepată: *Il faut l'excuser, colonel, il n'a pas l'habitude de parler le français*[9].

Scene de felul acesta se petreceau cam des și nu-i plăceau deloc Marghioliței.

*

Ceea ce-o întărâta mai mult pe Marghiolița împotriva lui conu' Todiriță era obiceiul ce-l avea, urmărind-o pas cu pas (prost obicei). La urma urmei mai mergea s-o ducă la petreceri și la prăvălii, dar călare!

Ședea conu' Todiriță pe cal ca un sac plin burduf cu făină și după trei pași de trap sufla mai rău ca iapa. Într-o zi i-a și spus Marghiolița: „Bini, omule, minti ai sau miez di nuci șî mă faci di râsu' lumii, ținându-ti di mini calari, când tot târgu' știi cî n-ai încălicat di când ești? Dacî mi-ar fi mii să ti-nșăl, crezi c-ași faci-o la Copou, di-a calari și cu cinci diodatî? Dacă vrai numai s-asculți ci vorbesc, tot digeaba vii, căci ofițerii nu știu românești, iar franțuzăști tu nu-nțălegi nici cât Căițoi sufragiul!" Lui conu' Todiriță i se sui sângele-n obraz: „Ba sî mă ierți mătăluțî. Adivarat cî nu pre pot vorbi, da' di priceput pricep tăt". Marghiolița zâmbea: „Bini, Todiriță, dacî pricepi tăt, fă cum țî-i voia matali".

*

De călărie n-avea dreptate Marghiolița să se jăluie, căci mult bine i-a prins în căsnicie. Iată cum.

Trecuse mai bine de-un an de la nuntă. Porniseră la plimbare, călări, Marghiolița, generalul Vladimir Vladimirovici și, bineînțeles, conu' Todiriță. În ziua ceea, fiind Marghiolița mai cu toane ca de obicei, i-a purtat pe-amândoi vreo două ceasuri pe toate coclaurile, și când la-ntors și-a pus calul în trap, pornind cu generalul alături și făcându-se a nu băga de seamă că pe conu' Todiriță îl treceau nădușelile și că de-abia se mai putea ține cu amândouă mâinile de oblânc. Conu' Todiriță s-a chinuit el cât s-a chinuit, dar când a simțit că, de mai face-un pas, cade jos, a prins a se ruga: „*Arrêtez, mon général*[10], că *mi-i schinarea ferfeniță*".

*

Ajuns acasă, căzut-a conu' Todiriță la pat și-o săptămână întreagă s-a tot văitat de șele. Trei zile cât a zăcut, Marghiolița nu s-a mișcat de la capul lui. Atâta se trăsese sărmana de nesomn, că s-a speriat conu' Todiriță. Dar, văzându-l pe picioare, s-a grăbit Marghiolița să-i spună că, de-nțelege să se mai poarte cu ea ca până acuma, ea se-ntoarce acasă. E timp să spunem că conu' Leonaș intrase tovarăș pe vreo zece moșii cu conu' Todiriță, iar Măria-sa domnul îl făcuse și hatman pe deasupra.

„Așa? – răcnea conu' Todiriță. Acuma vrei să mă leși? Poftim di cearcî dacî-ți dă mâna și-om vide noi di-ț dă mitropolitul dispărțănie". Marghiolița fierbea: „Ba ți-o da ții tata vreo câteva palmi cî știi cî nu-i di glumit cu el. Mai bini mă omor decât sî mă faci tu di râsu' târgului". Văzând-o în halul acesta, conu' Todiriță o-ntoarse: „Da' spuni, sufleățălule, cum ti fac eu di râs, saracu di mini; spuni, puișorule, cu ce ți-am greșit, cî n-oi mai faci!" Marghiolița începu să plângă. Conu' Todiriță nu mai pricepea nimic. O luase de mijloc și-i alinta părul fără să scoată o vorbuliță. Abia atunci începu Marghiolița cu glas prefăcut: „Îmi dau foarti bini samî, Todiriții, cî-ț vini foarte greu sî-nțelegi ci-ț spun. Nu cî n-ai avea minți sî pricepi orici (lui conu' Todiriță îi creștea inima), da' ai primit cu totu' altî educații decât mini (conu' Todiriță făcea ochi mari). În Franța, undi-am învățat eu, barbatu'

și fimeia una sunt. Îți dai tu samî ci-nsamnî asta, Todiriții? (conu' Todiriță aproba). Înțăleg s-o ții barbatu' în frâu pi una ca Smărăndița, pi Marioara sau pi Ilenuța. Acelea nici la părinții lor în casî n-o văzut altceva și nici n-au di undi sî știe cî poati fi și alminteri. Fărî îndoialî cî nici lor nu li placi sî fii roabi. Sî răzbunî și eli cum pot. Da' eu? Știi foarti bini cî tata sî purta cu biata mama cum s-ar purta c-un prietin. Di două ori m-o dus singuricî la școalî la Paris și, slavă Domnului, era – Dumnezău s-o ierti – o sfântă (în asta, spre cinstea ei, se-nșela puțin Marghiolița). Ci încrederi vrai sî mai aibă oamenii în mini, când tu singur li dovidești cî nu ai nici una? Crezi mata, Todiriții, cî mi-ași da eu osteneală sî ti-nșăl? Dacî mi-ar fi sî ti las, ti-aș lăsa și paci. Ci-mi poț faci? Dacî stau cu mata e cî așa mi-i placul și mata nu trebui sî mi-l strici cu purtărili matali. Undi-i scris, de-o pildî, cî dacă mii-mi placi sî călăresc, trebui sî-ț placî și matali? Nu-ț placi sî-ncalici, nu-ncălica. Nici mii nu-mi vini – credi-mă – sî văd cî din pricina mè faci ceea ce nu-ț placi. Crez cî micî mi-o fi fost grija când ti-am văzut la pat? Dacî mata fumezi ciubuc, trecutu-mi-a prin cap sî fumez și eu ciubuc, ca sî fac la fel cu mata?"

*

Din acea zi n-o mai întovărășea conu' Todiriță pe Marghiolița decât la baluri și la vizite. Încolo, umbla Marghiolița singură sau cu prieteni și-n trăsură, și călare, și pe jos, în toate zilele și-n toate părțile.

Târgul a-nlemnit.

Coana Catinca Armașu, cunoscându-l pe conu' Todiriță din copilăria lui, și-a îngăduit a-i spune neted: „Da, bini Todiriții, ai înnebunit la bătrâneți? Cum îț leși tu frumușeță di nevastî sî umble lela toatî ziulica? Tu nu vezi că roiesc fanții în juru' iei ca trântorii după matcî?" Dar conu' Todiriță i-a tăiat-o scurt: „Ia lasî-mî coanî Catincî; ci, Doamni iartî-mî, altî treabî n-ai? Fiicari trăiești cum vre. Ci? Marghiolița-i fimei ca celilalti? Ari educație franțuzascî! Altî creștiri, alți obiceiuri. Di mănsuram cu alta, știem eu cum s-o țîn. Înțăleg s-o păzascî pi una ca Smărăndița, pi Mărioara, pi Ilenuța. Cu Marghiolița-i altceva".

Coana Catinca și-a făcut cruce și n-a mai zis nimic, dar a umplut târgul că „zărghita ceea di Marghiolița l-o scos din minți pi bietu' Todiriță. Să-l auzi vorbind, cocoanî dragî, și sî nu-ți crez urechilor" – spunea ea. „Apoi sî vorbim drept: asta-i fimei pentru el? Lui i-ar fi trebuit o fatî liniștitî și mai în puterea vrâstii, ca Natalița (o nepoată a cucoanei Catinca), nu o smintită ca aiasta. S-o fi văzut mata la-nceput pi Marghiolița: n-ai mai cunoaște-o di smeritî și prefăcutî ci-mi era. Todiriță-n sus, Todiriță-n jos și din vorba lui nu ișa. Da' dac-o văzut că diochetu' di tat-so ș-o făcut averea la loc, acuma cântă è în casî. Cine-ar mai fi crezut una ca asta? Sî sî puie Todiriță tovarîș c-un calic ș-un stricat ca Leonaș. Și sî mai stărui încî la vodî sî-l facî hatman? Fi-i-ar hătmănia di râs. Dacî s-o mai auzât! Iaca așa, cucoanî dragî (sau cucoani, după cui vorbea), ci-ș faci omu' singur, nici Dracu' nu-i faci; vezi mata? Di spus i-am spus, da' ai cu cine ti-nțălegi? Treaba lui! Cum ș-a așterni, așa a dormi; dacî l-a mai lăsa sî doarmî".

Nu era zi și nu era casă boierească în care câte-o cucoană Catinca (și mai erau, slavă Domnului!) să nu vorbească la fel.

*

Fapt e că mult se schimbase conu' Todiriță în cei patru ani care-au trecut de la sfada cu Marghiolița. Cele câteva fire de păr ce-i mai rămăseseră la tâmple s-au înălbit de-a binelea și pântecul îi mai crescuse parcă puțin și se țuguiase, nu știu cum, în jos. Șederea, și mai ales băutura (luase obicei de bea vutcă, pe nică pe ceas, rămânând singur), îl muiaseră de tot; așa că conu' Todiriță călca legănându-se ca o rață leșască și târâia picioarele de parcă lanțuri nevăzute i le-ar fi tras de pământ. La-nceput, când se scula Marghiolița de la masă și pleca la plimbări călare, c-o droaie de berbanți după ea, ca să se întoarcă pe-ntuneric, a mai cercat el conu' Todiriță să mârâie, dar fără mult curaj. Când și-a dat seama însă că altfel nu-i chip și că Marghiolița e-n stare să-l lase, nici n-a mai crâcnit; da-n sufletul lui numai el știa ce era. Când o vedea cu rochia cea despicată sărind sprintenă-n șa și ieșind pe poartă, i se umezeau ochii și rămânea așa-n cerdac, oftând amar. El era sigur că de-

nșelat nu-l înșeală, dar tare i se mai ura singur-singurel și pustie-i mai părea casa fără Marghiolița. Doar cu ghiordumul de se mai lua puțin. Avea partidă cu câțiva boieri bătrâni în fiecare zi, la el acasă. Nu scotea conu' Todiriță o vorbă de leac în tot timpul jocului, afară de cât spunea feciorului să mai aducă vutci sau cafele; iar când se-ntorcea Marghiolița, putea să piardă, putea să câștige, lăsa jocul și pornea, târâș-târâș, să-i iasă înainte. Dacă se-ntâmpla să n-aibă pe cine lăsa să joace în locu-i, își cerea conu' Todiriță iertăciune zicând: „Nu vă fie cu supărări, boieri dumneavoastrî, om urma mâni". Boierii se deprinseră cu asta în atâția ani de zile și, tăcuți, se ridicau de la masă, schimbând priviri pline de-nțelesuri.

*

De-o bucată de vreme, începuse Marghiolița a nu mai ieși singură în fiecare zi. Ba, câteodată chiar, fără să poftească lume la ea, rămânea și câte două-trei zile-n casă, cu conu' Todiriță numai. Întinsă pe divanul din odaia turcească, îi traducea romane franțuzești, cu multă chibzuială alese. În mai toate era vorba de femei persecutate de bărbați necioplți și aprigi, de fete înșelate, de seducători perfizi, de neînțelese soții model ș-așa mai departe. Lui conu' Todiriță nu-i putea intra-n cap, cu nici un preț, ca un om să poată scorni asemenea scrieri așa, de la dânsul, și, crezând în adevărul acelor istorii, foarte se întrista conu' Todiriță ascultându-le.

Pentru zilele pe care le petrecea stând în casă, numai el și Marghiolița, nu mai știa conu' Todiriță ce mulțămire să-i facă Marghiolței. Câteodată nici nu-ndrăznea să creadă c-o asemenea fericire poate să ție. Atunci, cuprins de frică parcă, o-ndemna el singur să mai iasă la plimbare dacă i s-a urât în casă, de-abia așteptând însă să-i răspundă Marghiolița că nu vrea. Și nu isprăvea Marghiolița un roman de cetit fără să-i aducă conu' Todiriță ba un cal arăbesc, ba o brățară, ba cine știe ce alt dar de preț. Iar într-o dimineață, în vreme ce luau amândoi cafeaua-n cerdac, când i-a spus Marghiolița că trebuie să vie Iancu Durău și generalul Vladimir Vladimirovici s-o ieie la călărie, dar că-l roagă să le spuie că nu i-i tocmai bine și că nu-i poate primi, asta pentru că

vrea să steie acasă numai cu el, conu' Todiriță s-a pierdut de tot cu firea.

Mai vorbind ei atunci de una, de alta, conu' Todiriță întreabă și el, așa, dacă n-ar vrea Marghiolița să petreacă sărbătorile Paștelui, care se apropiau, la via de la Șorogari.

Via de la Șorogari îi era lui conu' Todiriță mai dragă decât toate. I-o dăduseră părinții când împlinise optsprezece ani. Era mai sprinten atunci și-i mijea mustața. Se vedea ș-acuma stând sub nucul de la cramă, ascultând cântecele fetelor ce se întorceau de la cules, pe când pe dealul din față apăreau și dispăreau chipuri fioroase, în jurul focurilor de strujeni.

În singurătatea lui sălbatică, ce dulce i-ar fi sunat atunci o vorbă bună din partea unei femei iubite. Acuma, gândul acesta îndepărtat se putea împlini aievea.

Marghiolița strâmbă din nas:

— Ce ți-o mai venit cu via ceea, omule? Nu știi cî nu pot s-o sufăr? Mai bini-am da-o di pomanî, dicât sî stăm vreodată-n è!

— Ei, șî dacî ț-oi faci-o eu matali pi plac, ci-mi dai? – făcu conu' Todiriță zâmbind c-o întristată șiretenie.

— Mai degrabî-l faci pi postelnicu' Grigori om di duh șî pi coana Catinca Armașu sî nu bârfească o zî, dicât pe mini să îndrăgesc pustietatea ceea – răspunse Marghiolița, țâșnind în casă, pe când generalul Vladimir Vladimirovici și Iancu Durău intrau pe poartă în pasul cailor, înaintând spre conu' Todiriță care, din capul scărilor, unde le ieșise întru întâmpinare, le făcea semne de bun venit și adânci temenele.

*

De câteva zile ochise Marghiolița un inel c-un briliant cât bobul de fasolă și limpede ca gheața. Multor cucoane le curgeau ochii după el și poate de mult ar fi strălucit el pe degetul domniței Liliana de n-ar fi fost atât din cale afară de scump. Altădată conu' Todiriță nu s-ar fi gândit deloc la scumpete, dar, dac-ar fi dat trei mii de galbeni pe inel, ar fi rămas fără chioară-n casă, deoarece se întrecuse în cheltuieli peste puterile sale în anul acela și până la ridicarea câștiului avea să mai curgă multă apă pe Bahlui, măcar că-i Bahluiul aproape sec. S-a gândit el,

conu Todiriță, ce s-a gândit, dar acuma găsise. Fără multă vorbă, după sfatul lui Lehrer-Naftulea Kiva, via de la Șorogari trecu în stăpânirea lui kir Axinte Cuțarida pe prețul inelului.

Când s-a-ntors conu' Todiriță cu inelul, însera. Marghiolița, în fața oglinzii, pe un scăunaș mic și fără spetează, își desfăcuse cozile aurii ce atingeau pământul, închipuind, în lumina micșorată, câteva raze pe care apusul le uitase pe covor, în preajma ei. Conu' Todiriță nu mai putea de nerăbdare. Privirea lui se opri pe umbra neagră, pe care brațele Marghioliței, ca două gâturi de lebădă, împreunate după ceafă, o lăsau să se vadă subțiori.

— Mai ții minte, Marghiolițo, – vorbi el cu glas tremurat – cî ț-am făgăduit sî-ț fac via di la Șorogari plăcutî? Iacî-tî-o, ț-am adus-o. Și-i întinse cutioara de catifea albastră cu giuvaerul.

A roșit de plăcere Marghiolița când a deschis cutia și, sărind de gâtul lui conu' Todiriță, se prefăcea că-i pare rău: „Vai di mini și di mini, Todiriții dragî, sî poati sî dai tu via pentr-o podoabî? Dacă știem una ca asta, zău cî nu-ț mai spuneam". Dar conu' Todiriță a cuprins-o în brațe, zicând: „Di-aș fi dat tăti moșiile pi petricica asta și tot numi părè rău, cî știu cât di mult ț-o plăcut când ai văzut-o. Da' ti rog șî eu ceva, Marghiolițo. Când or vini bărbații sî-ți spui vorbi vicleni, uitî-ti la inel și adî-ț aminti ci amărăciuni mi-ai faci di ti-ai potrivi lor".

Marghiolița încruntă sprâncenele: „Ci-ți mai treci și țîi prin cap, Todiriții" – și-l sărută pe obraz, astupându-i gura cu palma ei parfumată.

Nu isprăvise bine vorba și la ușă se auzi glasul Ioanei, care întreba dacă poate să intre. Răspunzând Marghiolița că da, Ioana intră, făcându-i un semn care vroia să spuie că conu' Todiriță e de prisos. Marghiolița îl rugă să treacă puțin în salon, că vin și ele cum și-a isprăvi de pieptănat părul. Cu inima bătând de fericirea ce o trăise, conu' Todiriță plecă să-și aprindă un ciubuc. Cum a ieșit conu' Todiriță, Ioana vârî Marghioliței în bluză un răvaș pe care-l scosese dintr-o carte și-i șopti ceva la ureche. Marghiolița o sărută. Apoi intrară amândouă în salon, vorbind cu glas tare despre lucruri neînsemnate.

*

Mihai Boian, vărul Ioanei, de-abia întors de la învățătură de la Paris, fusese prezentat Marghioliței de Iancu Durău într-una din plimbările ei în Copou. Era un băiat de vreo optsprezece ani, înalt, subțirel și cam palid la față. Avea ochi albaștri, gene lungi, părul negru și dat pe spate: chip de copil suferind. La vederea Marghioliței, într-atâta s-a zăpăcit, încât i-a răspuns de-a-ndoaselea și îngăimat la cele câteva întrebări pe care ea i le-a pus, cu bunăvoință doar – simțise și Iancu. Ajuns acasă, s-a spovăduit Ioanei. Părea rușinat, îndurerat chiar, că trebuie să-i fi lăsat Marghioliței o amintire atât de proastă. Spunea că mult ar vrea să-i scrie, faptă la care Ioana l-a îndemnat, îmbărbătându-l și luând pe seama ei să ducă scrisorile. A mai văzut-o Mihai Boian pe Marghiolița de vreo câteva ori pe la sindrofii, dar, când se simțea în stare să-i vorbească, nu putea rămâne singur cu ea; când rămânea singur cu ea, îi pierea îndrăzneala. De scris însă, îi scria mereu prin Ioana, care sfârșise prin a-și cam bate joc de sfiala lui neîntemeiată. Poate și de-aceea și răvașul acesta din urmă era mai aprins ca toate celelalte. Atâta îl citise Marghiolița, că-l știa pe dinafară. Îl închise în sertarul unei mesuțe de abanos, a căruia cheiță o ținea ascunsă. Apoi își lipi fruntea pe geamul ce da în livada din dosul casei, privind mult și cu gândul nicăieri goana liliecilor în înserare. „Ciudați copiii aceștia – își zise deodată Marghiolița – ti scot din minți cu scrisul lor și, cum ti zăresc, li pieri glasul. Dacî n-au îndrăzneală nici cât șoaricile cari roadi cașcavalul di pi masî, di ci ti mai stârnesc degeaba? Ci Dumnezău, el nu-nțelegi? Sau poati c-așteaptî sî-ncep eu?”

O vacă mugi în depărtare, apoi un zgomot de talangă se tângui din ce în ce mai slab. O trăsură hurui aproape de tot și se opri, se vede, la un vecin.

„Șî ce priviri tristî ari!” – oftă Marghiolița trântindu-se pe un divan și afundându-și capul în pernele cu miros de colb.

*

Venind ziua învierii și întâmplându-se ca Domnul să fie sculat de pe boală, la o moșie din Țara-de-Sus, nu i-au dat voie doftorii să vie la Iești. De aceea toți boierii mai de frunte au fost poftiți, după slujba de la mitropolie, să

ciocnească ouă roșii și-un pahar de vin în palatul lui beizadè Mitriță.

Se-mbrăcase Marghiolița în rochie de mătasă, albastru închis, aproape negru, cu pieptul și brațele goale și, drept orice giuvaericà, inelul cu briliant. Mult i-a plăcut lui conu' Todiriță îmbrăcămintea aceea, și-i drept c-o prindea pe Marghiolița, că-ți venea s-o sorbi într-un pahar cu apă. Și la urma urmei ce-i trebuiau podoabe, când ea le-ntrecea pe toate?

Bine-a zis Iancu Durău când a zis că nici nu-i cuviincios a spune că Marghiolița poartă podoabe și c-ar trebui să se spuie că podoabele o poartă pe ea. Dar conu' Todiriță nu se îndoia că Marghiolița a pus numai inelul cel nou anume pentru dânsul, ca să-i arate cât de mult îl prețuiește.

Când suia conu' Todiriță cu Marghiolița scările palatului, era un zgomot și-o veselie că trebuie să se fi auzit din Tatarași. Unii dansau, alții gustau câte ceva din bufet, alții se plimbau pe terasă și prin grădină, iar vreo câțiva se așezaseră la joc în odăi mai retrase.

Zărindu-l pe Mihai Boian în picioare, la ușa salonului, unde se dansa de zor, Marghiolița păli și simți că amețește. Cum conu' Todiriță intrase în vorbă cu beizadeaua, Marghiolița luă de braț pe generalul Vladimir Vladimirovici, spunându-i: „Hai și ni-om plimba olecuță prin grădină, generali, vrai? Tari-i cald în odaia asta ș-aș asculta bucuroasă niscaiva năzbâtii de-a matali".

Coanei Catinca Armașu nu i-a scăpat turburarea Marghioliței și, punând-o în sama întâlnirii cu generalul, ieși după ei afară și, oprindu-se după leul de piatră, în josul scărilor, nu-i slăbi din ochi.

Generalul era un om glumeț și foarte familiar cu cucoanele, pe care le distra cu povestiri picante din numeroasele lui călătorii. Luând-o pe Marghiolița de mijloc, cum îi era obiceiul, se îndepărtă cu ea pe-o alee lăturalnică.

Atâta i-a trebuit coanei Catinca: să vadă una ca asta cu ochii ei. S-a dus glonț la conu' Todiriță și, trăgându-l deoparte, n-a întârziat să-i spuie, cu surâsul ei răutăcios: „Educații franțuzeascî, hai? Educații franțuzeascî! O fi! Eu una știu cî l-am văzut, cum ti văd, pi generalu' Vladimir Vladimirovici di gât cu Marghiolița prin grădină".

Lui conu' Todiriță i s-au muiat picioarele. Răsuflarea i se curmă.

— Coanî Catincî, iè sama: ai văzut cu ochii matali?

Coana Catinca s-a înspăimântat. Ar fi vrut să deie-napoi:

— Di văzut, i-am văzut, nu pot zîci… Asta nu-nsamnî cini știi ci, da' orcum, pintr-o fimei di boier nu sî cadi!

Lui conu' Todiriță îi vâjâiau urechile. Dădu să iasă. Cucoana Catinca i s-a pus în față:

— Stai, băietu' maichii, nu fa scandal, cî ti faci di bagiocură și nu șădi bini.

Conu' Todiriță ieșise.

Coana Catinca se luă câțiva pași după el, apoi rămase locului în fața nepoatei Natalița, care-i ieșise înainte și privea nedumerită că n-o vede coana Catinca, măcar că la ea se uita, vorbind coana Catinca singură: „Cini m-o pus sî-i spun acuma, cini m-o pus? Parcî văd cî pânî la urmî tot pi mini mă scoati vinovatî. Măcar de-ar trimeti-o plocon acasî".

*

Nu auzea Marghiolița nimic din cele ce-i spunea generalul. Gândul ei era aiurea. „Hai ș-om intra – îi zise ea – s-a răcorit". Făcură înconjurul casei, intrând pe ușa din fața aceleia pe care ieșise conu' Todiriță.

Mihai Boian, luat cu nepusă masă de cucoane, juca „lancier"-ul pe care-l conducea Iancu Durău. Auzind glumele lui Iancu Durău (aceleași care o veseliseră atâta altădată), Marghioliței îi venea să țipe de necaz. Veselul Iancu Durău îi părea nesuferit Mihai Boian își mușcă buzele zărind pe Marghiolița privindu-l țintă, tocmai de pe locul pe care o așteptase atât, dar n-avea ce face: jocul era de-abia la început și Iancu Durău nu uita o figură de l-ai fi picat cu lumânarea.

Marghiolița ieși suspinând în grădină. Conu' Todiriță o căuta prin toate ungherile.

„Vra sî zicî, asta erau plimbările și strâmbăturili și tăti mofturili?" în mintea lui înnebunită o vedea pe Marghiolița în brațele tuturor cunoscuților casei.

„Eu o cred fimei di treabî și è mă faci di râsu' lumii. De gât cu generalu'! De gât cu generalu'!" Vorbele

acestea se rostogoleau în capul lui conu' Todiriță ca niște pietre de moară.

„Șî eu cari-o credeam un copil. Acuma văd eu ci-nseamnă apucărili ii. De-aceea n-are è rușini sî iasî dimineața-n cămeșă înaintea lui Căițoi. Fiindcî-i ră, nu fiindcî-i copilăroasî! Azi generalu', ieri altu', mâni cini știi cini. Cum să mă-nșăli è atâța ani și eu sî-i cred toati ca prostu'?"

*

Marghiolița ajunsese la pavilionul din fundul grădinii. Îl ocoli. Nici aici nu scăpa de muzica aceea îngrozitoare. Din când în când vocea lui Iancu Durău se auzea lămurit: *Avancez, balancez, chaîne anglais*[III]! Îl avea încă în ochi pe Mihai Boian, alături de deșănțata ceea de Ilenuța, când, la o cotitură, îi ieși înainte gâfâind conu' Todiriță: „Undi-i generalu'?" – răcni el deodată. Cu gândul în altă parte și nebănuind nimic din ceea ce se petrece, îi răspunse Marghiolița liniștit: „L-am lăsat în salonul di dans". Atâta prefăcătorie puse capăt răbdării lui conu' Todiriță. În culmea mâniei, ridică mâna și se repezi să-i deie o palmă. Marghiolița, mai sprintenă, se feri într-o parte și conu' Todiriță, care se năpustise din răsputeri, se prăbuși la pământ. Marghiolița n-a mai așteptat să se scoale și i-a și trântit două palme răsunătoare și bine potrivite pe obrajii umflați ai lui conu' Todiriță.

— Îndrăznești sî râdici mâna asupra mè, caraghiosule? – se răstea ea tremurând toată – socoți tu cî fata hatmanului Leonaș va suferi mai mult sî steii supt un acoperiș c-un stricat ca tini? Nu țî-i scârbî, nerușinatule, sî ti gândești la asămine porcării? Sî mă bănuiești pi mini c-un om care poatî sî-mi fii și tată? Ticălos, mascară!

Dar pe când vorbele urâte cădeau ploaie pe capul lui conu' Todiriță, Marghiolița băgă de seamă că-i sărise inelul.

— Iaca, bini-mi pari – zise ea cu ciudă – mi-o sărit inelu'. Asta-i pedeapsa lui Dumnezău. Țîi minti ci mi-ai spus când mi l-ai dat. Ți s-împlinești voia. Ai sî ti-ntorci singur acasî, cî eu mă duc de-a dreptul la Șîndriceni, la tata.

Conu' Todiriță simțea că i se-ntunecă mintea. Nu mai știa ce face, nu mai știa ce spune. Căzu în genunchi

și, cuprinzându-i picioarele, îi săruta papucii.

— Iartî-mî, Marghiolițo – gemea el – mă prăpădisâm cu firea. Bati-mî, omoarî-mî. Oi puni tăti moșâili meli pi numili matali, oi sta șî la bucătării dacă vrei, n-oi vini-n casî decât când mî-i chema mata, Marghiolițo, mă prăpădesc, îmi fac samî.

La câțiva pași în spatele lui conu' Todiriță, Marghiolița zărise briliantul, lucind ca un strop de rouă în iarba proaspătă. Răzbunarea ei era ticluită.

— Hai, mișcă-n cas' și vină cu slugi și lumânări – porunci ea. De-acum, cum ți-a fi norocu' Todiriță. Îi găsi inelu', ti iert; nu lî-i găsi, basta. Lui conu' Todiriță începea să-i vie inima la loc.

— Ți-l aduc, Marghiolițo, șî din fundu' pământului, țî-l aduc.

Marghiolița zâmbea hain:

— Hai, du-ti odatî!

Și pe când conu' Todiriță alerga, cum putea dumnealui s-alerge, să deie de știre beizadelei, Marghiolița se aplecă, luă inelul și-i dădu drumul în sân.

*

Vestea pierderii inelului se răspândi printre musafiri cu iuțeala fulgerului. „Asta-i acu – își zicea coana Catinca Armașu – acum credeam c-o omoarî, ș-acu-i caută inelu'. S-or fi împăcat, mai știi? Ti pui cu nebunu'!" Și, prefăcându-se că-i obosită, coana Catinca se strecură prin învălmășeală și porunci să-i tragă trăsura.

Printre slugi era zarvă mare. Le băgase-n draci Costache Cârnul, omul beizadelei, scoțând fanarele din șură: „Sî nu viniți fără inel, cioroilor, cî vă jupoi di cheli, m-ați priceput?"

Boierii mai tineri o luară înaintea slugilor, cu lumânările de la înviere. Cei mai bătrâni îi urmau, fără lumânări. Nu rămăseseră în toată casa decât vreo câțiva jucători întârâtați, și-n salonul mare vreo trei cucoane bătrâne, cărora apucase coana Catinca să le spuie ceva și care așteptau nerăbdătoare sfârșitul. Însuși beizadè Mitriță luase o lumânare și pornise în fruntea celor ce căutau.

*

Cu inima bătând să-i sară din piept, se apropie Marghiolița de Mihai Boian și, apucându-l de mână, îi șopti cu glas stins și întretăiat: „Du-ti răpidi în dosu' pavilionului di lângă florării. Ai sî vezi un geam deschis. Stai înăuntru ș-așteaptî-mî acolo".

*

Îl taie pe oricine capul ce-au putut face Marghiolița și Mihai Boian, stând mai bine de un ceas în pavilionul de lângă florărie. Acuma se uitau printre perdele și, văzând că mulți încep a stinge lumânările și-a intra în casă, cu mare părere de rău, își dădură seama că trebuie să se despartă. Marghiolița, în picioare lângă fereastră, se lipise de Mihai Boian și-i mângâia cârlionții întunecați: „Vez, tu, dragostea mè, – îi spuse ea, arătându-i îngrămădeala aceea de lumini în noapte – pentru tini umblî lumea asta-n patru labi, scormonind prin iarbî". Mihai Boian întoarse capul mirat. „Inelul e la mini – urmă Marghiolița în șoaptă și strângându-l mai strâns la sânul ei amețitor. Ie-l, fă-ti cî-l cauț și intrî-n casî, spunând că tu l-ai gâsit. Ai sî mă crez nebunî, nu-i așa?"

Îi acoperi gura cu buzele ei fierbinți și se afundă în beznă.

*

Era o noapte liniștită și fără lună. O boare ușoară de-abia mișca leneș frunzele mesteacănului ca niște limbi de balaur. Amețit încă de dezmierdările Marghioliței, Mihai Boian se amestecă printre cei ce căutau inelul. Ținând inelul bine strâns în pumn, se aplecă în iarbă, făcându-se a căuta, când, pe neașteptate, se trezi nas în nas cu conu' Todiriță. Turburat de-această arătare, Mihai Boian, fără să-și deie seamă, strigă: „Inelul!" și i-l întinse lui conu' Todiriță. Conu' Todiriță își lipi buzele cleioase de fața lui de copil, ceea ce Mihai Boian suferi cu destulă neplăcere, strângându-i degetele subțiri în mâna lui bunducă.

— Nu-ț pot da samî, tineri, cât mă-ndatorez. Acu, nu di parali, cî nu mi-ar pasa, dar țini Marghiolița la inel mai

mult ca orci. Da', ca sî faci binili pi di-a-ntregu', am sî ti mai rog di ceava. Știi, ca țiganu': îi dai mâna, el îți ceri și picioru'. Da' mata ești tânăr, nu știi. Șî ca sî nu ti mai țân digeaba, iaca ci ti-aș ruga: aș vrè sî-i spun Marghioliții cî eu i-am găsât inelu'. Cred cî matali puțîn îț pasî și ii mari plăceri i-ar faci știind cî l-am găsât eu!

— Vai di mini, cucoani – o încurca Mihai Boian – cu ce mai mari plăceri; cum di nu; dacî vrei mata, sî poati…

*

Conu' Todiriță a dat buzna-n salon și, ducându-se drept la Marghiolița, care râdea de se prăpădea cu Ioana Buhuș, îi arătă inelul.

Nu mică i-a fost mirarea Ioanei văzând inelul în mâna lui conu' Todiriță, căci asta nu se potrivea deloc cu ceea ce-i povestise Marghiolița până atunci, făcând atâta haz. Dar când îl zări în spate pe văru-său Boian, începu să priceapă și întrebă așa, ca să nu tacă: „Cum sî poati, coani Todiriții, chiar mata l-ai găsât?" Și i-a răspuns postelnicul Grigore, care trăsese cu urechea-n grădină și auzise când se ruga conu' Todiriță de Mihai Boian: „Ti pui cu Todiriții, dudui dragî? Omu' ista are ochi de uli și nas di copou!"

*

Toată lumea a ciocnit în sănătatea lui conu' Todiriță.

— Tot așa sî-ț miargî, cucoani – făceau prietenii – ai început noaptea învierii cu noroc!

Ceea ce n-a înțeles nimeni însă, afară de cei doi pe care-i știm și de Ioana (postelnicul Grigore plecase înainte), e că dintre toți boierii aflători în casa lui beizadea Mitriță, numai pe Mihai Boian l-a îmbrățișat la plecare conu' Todiriță.

*

Se crăpa de ziuă când careta lui conu' Todiriță cobora-n Sărărie, în trap mărunt. Era conu' Todiriță prea rușinat de ce pățise și, neștiind cum să-nceapă vorba, a spus și el așa:

— Marghiolițo, dragî, ar trebui să-l chemăm din când în când pi la noi pi băietu' ista a lui Boian, cî tare-i sfios șî cumsâcuvini. Știi cî mii-mi plac oamenii cu suflet și, dac-ar fi cum îl aratî fața, îi bun di pus la ranî Mihai Boian.

— Mda – i-a răspuns Marghiolița cu glas obosit – îl putem chema câteodatî, da' mă tem sî nu i sî urascî la noi, cî-i pre tânăr șî nu prè vin băieți di sama lui.

Vezeteul oprise. Conu' Todiriță sări el întâi și, înconjurând careta pe la spate, deschise ușa dinspre scară, ajutând Marghioliței să se deie jos. Cum sta cu mâna întinsă așteptând, lumina celor dintâi raze răsfrânte în poleiala caretei punea un nimb de foc în jurul feței lui blajine. Și conu' Todiriță părea un sfânt al nevinovăției zugrăvit în bătaie de joc de-un meșter mucalit.

*

Această întâmplare a fost scrisă la mănăstirea Văratec, în luna septembrie, în ziua 17, fiind cursul anilor 7366, iară de la Christos 1857, de mine, Ecaterina Opriș, nevrednică țiitoare a domniei sale domnului Alexandru Balanțoff.

pursângele căpitanului

*cap. I – **în care cetitorul află de faimosul logofăt toader zippa și de iubitul său fiu costache, faimos și el, dar mai puțin.***

Tempora labuntur, tacitisque senescimus
annis. Et fugiunt freno non remorante dies.

OVIDIU[12].

*

Pe când milostivul Grigore Ghica-voievod gospodărea Moldova, faima petrecerilor din capitala acestui binecuvântat ținut trecuse Milcovul. Semnalul îl dăduse însuși Măria-sa în chiar ziua cetirii firmanului de către Excelența-sa Fuad Efendi, orânduind cu poruncă domnească, pentru începerea „Veseliilor publice", fântâni de vin. Și, ce-i drept, duduiau Iașii de chefuri pe vremile acele. Iar dintre îmbelșugatele pivniți rămase de pomină în cucernica amintire a urmașilor acelor blagosloviți ieșeni, mai vestită întru toate fost-a una de la Bucium, în vremelnica stăpânire, dar iscusita folosință, a lui Costache Zippa, intrat și ieșit din oștire cu grad de polcovnic (colonel), cunoscut însă mai ales supt numele de Căpitan Costache[13] și numit de prietini mai pe scurt Căpitanul.

Pivnița aceasta, înconjurată de trei sute de fălci, dintre care nouăzeci pe rod, acareturi, grajduri, livadă și casă mare de zid, precum se și cuvine să fie asemenea neprețuită comoară, nu înfățișa decât o biată fărămitură din întinsa avere a vel-logofătului Toader, tatăl Căpitanului.

Mâncase logofătul moșie după moșie, vorba ceea, ca măslinele la țuică, așa că, în afară de pivniță, o moșioară în Vaslui, două la Roman, cinci în Tutova și-un rând de case în Beilic, nimic n-a moștenit Căpitanul.

Dar moștenirea cu care se fălea mai mult năpăstuitul herede era că-i lăsase babacul stomah bun, pentru desfătarea lui, nume fără prihană, pentru răutatea oamenilor, și-o inimă veselă, pentru cucoane triste.

*

Dacă stăm și judecăm, pivnița de la Bucium făcea ea singură cât zece moșteniri, căci ceea ce îngrămădise logofătul acolo, pentru cine se pricepea (și la asta se pricepea Căpitanul cel mai bine), nu putea fi plătit nici cu Haznaua Sublimei Porți. De-aceea și spunea Căpitanul, mâncău mare și băutor de frunte, când se minunau prietinii de strășnicia lui:

„Ce fac eu, nu-i nimica, fraților! Să-l fi văzut pe tata! Eu de-abia dovedesc un curcan și câteva clondire, acolo! Dar ce să zic de el, c-a înghițit în câțiva ani un sfert din pământul Moldovei cu țigani cu tot, turnând pe gât o avere de șapte ori cât cea domnească? Pentru asemenea uriașă faptă, trebuie stomah, nu glumă!”[14]

*

Logofătul fusese însă un mâncător cilibiu, în înțelesul cel adevărat (stricto sensu).

Murindu-i jupâneasa tânără, ca să se mai ieie și să-și potolească aleanul, luatu-l-a pe Costache, carele de-abia împlinise cinci ani, și s-a deșțărat, mutându-se la Paris, unde a ținut casă deschisă, echipaj blazonat și slugărime numeroasă, ca un velit boier ce era. Dar, după cincisprezece ani de berbantlâcuri, recepții și mondenități, a băgat de samă logofătul că lui Costache a prins a-i miji mustața. Cu înalte stăruințI și simandicoase recomandațiuni, a izbutit să-l bage, cu vai nevoie, în școala de cavalerie de la Saumur. Căci, dacă dascălii de matematici și latinească nu se arătaseră prea încântați de tânărul școlar moldovan, acesta dovedise, în schimb, pentru călărie, scrimă și dans, cele mai serioase înclinațiuni.

Cam de pe-atunci va fi găsit logofătul, odată cu de Dumnezeu rânduita ostenire a trupului, și mult așteptata sufletească împăciuire cu sineși. Ieșea din casă mai rar, baluri nu mai dădea decât de dragul băiatului și singura mulțumire ce-i rămăsese o găsea în bogăția prânzurilor. Din ele se înfruptau zilnic câțiva cunoscuți cu care se legase mai îndeaproape, tot oameni de samă, aleși pe sprânceană, învățați și glumeți. Printre aceștia era și unul Anthèlme Brillat-Savarin[15], consilier la înalta Curte de

Casație din Paris și ajuns mai târziu vestit în toată lumea în urma unei cărți despre mâncări și meremeturile lor, anume *La Physiologie du goût.* Mulțumită acestui neîntrecut cunoscător în ale gurii, a putut aduna logofătul tot ce avea împărăția franțujilor mai de preț ca: vin, „fine champagne" (un soi de coniac, da nu tocmai, la gust ca coniacul, dar mai ceva), și „liqueur".

*

De-o vreme-ncoace, veștile din țară începuseră a se înrăi pe zi ce merge. Din când în când îi veniseră și mai-nainte scârbavnice înștiințări, dar mai rar. Așa, un prieten din Vaslui îi da de știre că omul pe care-l lăsase acolo se ramolise de tot și lasă ogoarele de izbeliște, făcând vecinii vraiște-n ele, ca-n loc pustiu; altul din Botoșani, că o ceată de haidăi din slujba hatmanului Ciacâru i-au deșertat cu hapca un hambar de ovăz, zicând că-i pentru oastea împărătească, și când colo l-au vândut în iarmaroc la Roman și s-au îmbătat tun, și-n nesimțirea lor cea dobitocească se lăudau în gura mare cu samavolnicească fapta lor; altul din Galați, c-a dat bolișteа în vite și toate-au murit și câte și mai câte.

Toader Zippa nu era om să se-nspăimânte cu una, cu două și, pentru o căpiță de fân și câteva capete de vită, nu era să lase Parisul. Dar când a simțit el bine că, de nu se-ntoarce să puie rânduială-n socoteli, trebile se-ncurcă de tot și-l scot berecheții de vechili la covrigi, n-a mai stat la tocmeală, nici s-a codit, ci, trăgându-l de sârg pe Costache de la Saumur, măcar că nu isprăvise școala, de olac s-a gătit de drum.

> De drum lung prin țări străine
> (Scapi de rău fugind de bine).

Nu este a nu se crede că foarte cu greu îi venea logofătului să se despartă de locurile și oamenii între care își petrecuse cei mai veseli ani din vesela lui viață. Dar n-avea încotro. Și-a luat rămas bun de la prieteni, a dat drumul slugilor, a vândut mai tot ce înjghebase în atâta amar de vreme și s-a pornit spre Iași, neaducând cu el decât – pot zice – o pivniță pe roate, un pivnicer (Jocaste), un „maître d'hotel"[161] (Antoine), un șef bucătar (Robert) cu două ajutoare (Philippe și Roger), un

camerier (Go) și trei cai ai lui Costache cu omul lor. Se vede din asta ce mult prețuia logofătul mâncarea gustoasă și băutura de soi, căci cu paralele care i-au trebuit să aducă atâtea suflete, în afară de 101 antale, 39 butoaie mai mici, 317 balerci și mai multe mii de sticle, ar fi putut rămânea în Franța până la sfârșitul vieții, mai cu samă că, întors acasă, mai mult de doi ani n-a trăit. Ba-i chiar de mirare să nu-și fi făcut logofătul socoteala asta, fiind el om cărturar, deștept și vesel la inima lui, știutor a multe vorbe înțelepte și neîntrecut zicător a cântece de tot felul. La ghitară meșter și, osebit de franțuzește, nemțește și grecește, cetea bine elina veche și latineasca, mai cu plăcere Horațiu, Ovidiu și Aristofan[17], dar și alții. La fiecare întrebare ce-i puneai, îți potrivea pe loc răspunsul ca diamantul în scobitura inelului, pe măsură strălucitor. Băutorii de apă nu-i suferea și, măcar să fi fost scoborâți din cer cu hârzobul, baftă la el n-aveau. De câte ori nu-l povățuia el pe Costache, cu glasul lui cel blând și cu frumoasa-i proforă:

„Costăchel, tată, de omul care nesocotește vinul să te ferești, dragul tatei, că acela-i om rău și vrăjmaș sfintei noastre biserici creștine ortodoxe. Să nu uiți, drăguță, că vinul e sângele Domnului nostru Iisus Cristos și-i sfânt. Poeții antichității, pe care n-ar fi stricat să-i cercetezi mai cu luare aminte și mai ales, măcar că erau păgâni, din ce-a mai rămas neprihănit în inima lor, întru a lui veșnică pomenire și slavă, slove nepieritoare cules-au. La judecata de-apoi, bunul nostru părinte ceresc va ține sama și spre iertarea păcatelor va fi și spre mântuirea sufletelor lor rătăcite de căile credinței celei adevărate. Și astfel, Costăchel, tată, sufletele acestor greșiți, necredincioși vor găsi și ele pace și hodină în lumea drepților, unde nici jale, nici durere nu-i, ci numai glas de îngeri și viață fără de moarte, măcar că aveau obicei spurcat de vărsau vin pe mormintele nebotezaților, păcătuind prin asta de două ori.”

*

Atâta sânge rău îi făceau logofătului acei ce nu se arătau a fi în cerul al șaptelea bându-i vinurile, că nu avea ochi să-l vadă nici chiar pe Simion Velescu, ce-i era doar văr bun. Era acest Simion Velescu om umblat prin

străinătăți și bogat putred, dar zgârcit, închis și fire ciudată. Carne în gură nu punea nici de frică și numai apă bea. Toată vara, cât mi ți-i ziulica de mare, sta-n cerdac, păzindu-și de-acolo poamele, și scria poezii. Ca să-și râdă de el, i-a trimis logofătul de patronul lui o cupă de argint suflată cu aur, pe care pusese să-i cioplească aceste stihuri de Horațiu:

Nec vivere carmina possunt
Quae scribuntur aquae potoribus[18].

*

Și dacă, prea adevărat, îi ședea Simion Velescu logofătul, de câte ori îl vedea, ca un nod în gât, tot atât de adevărat este că n-avea ce face și, din când în când, trebuia să-l poftească în casa lui, ca rubedenie și de ochii lumii, de alta nu.

*

La granița de la Marmomița, o ceată numeroasă de feciori boierești, cu flinte la umăr și pistoale la brâu, aștepta sosirea logofătului. Câteva slugi bătrâne veniseră și ele să-i sărute dreapta și să-i ureze bun venit, aducând, după poruncă, trăsura cea de cupărie, cu rachiu de-al nostru moldovenesc, pelin profir și vin de Pâhnești, tras anume (ad hoc) în sticle dintr-o balercă uitată în fundul pivniței de la plecarea logofătului. În fruntea întregei cete, tolănit în trăsura cu patru suri, se afla însuși conu' Iorgu Armașu în straie de sărbătoare și ciubote de glanț. Conu' Iorgu Armașu era un boier scăpătat și cam de mâna a doua, dar tot boier bun, pus de logofăt mai mare peste toată averea lui (*negotiorum gestor*). De cinstit, cât se poate de cinstit, că nici logofătul, cât era el de logofăt, nu-i spunea altfel decât coane Iorgule și-l așeza la masă alături de el, dar cepeleag, sărac cu duhul și fudul! În față toți i se închinau, ca și cum ar fi fost chiar el stăpân, dar în dos îșI băteau joc, înșelându-l care cum se pricepea mai mult și mai bine.

Înșirând el slugărimea aceea pe două rânduri, ca la o primire domnească, au așteptat așa, preț ca de două ceasuri, că li se urâse așteptând și-i apucase căscatul,

când s-au arătat întâi butoaiele și, ca la un ceas după aceea, și logofătul, care tot drumul le mersese pe urmă, încet-încet, și mai mult noaptea, ca să nu se cumva smintească vinul.

Văzând conu' Iorgu Armașu atâta băutură și oblicind îndată că toată a logofătului este, mult s-a mai minunat conu' Iorgu Armașu văzând-o și și-a făcut cruce, fluierând a pagubă.

*

Clipa întâlnirii cu logofătul nu-i prea venea la socoteală lui conu' Iorgu și-l înfricoșa.

Ci, de-om sta strâmb și-om judeca drept, cum zice prostul, nu-i era vina lui c-au fost anii răi și zarvă-n țară. Cu împăratul Mosculuі nu s-a putut măsura nici voievodul, darmite conu' Iorgu! Și nici în puterea lui nu sta să închidă și să deschidă porțile cerului, aducând sau îndepărtând ploaia, după trebuință. Dar iar mă-ntorc și zic: din atâta întinsă întindere de avere cât a lăsat logofătul, să te trezești deodată cu te miri ce, parcă nu prea vine cu bucurie. Când l-a zărit însă pe logofăt sărind sprinten din berlină și venind să-l îmbrățișeze, i-a mai venit săracului conu' Iorgu inima la loc.

Așezându-se de-a stânga logofătului, conu' Iorgu s-a îndemnat a-i da socoteală de câte-au fost și cum s-au petrecut.

Dar logofătul i-a tăiat-o scurt:

— Iracan de mine, coane Iorgule, mai slăbește-mă cu socotelile. De-abia am venit. Lasă-mă, rogu-te, să răsuflu. Dacă am străbătut eu câne-cânește atâta cale, socoți mata c-am făcut-o ca să ne ciorovăim pe drum? Om găsi noi la Ieși, n-avea grijă, destulă vreme să vorbim în tihnă și de toate (…) Așa a fost se vede voia Celui de sus pentru greșelile și păcatele noastre, și voia lui n-o putem giudeca. Nădejdea însă nu trebuie s-o pierdem, căci Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat, acum și-n vecii vecilor. Amin!

Berlina suia domol la deal, prin pădure. Logofătul se întoarse către Costache:

— Costăchel, tată, mai ții tu minte cântecul pe care-l zicea atât de dulce Margueritte de la Motte Hancourt?

Costache încreți fruntea:

— Aciala pi care ni l-o zâs și la plecari?

— Aciala, dragul tatii, aciala!

— De știut, îl știu eu, numai că nu-l pot zice!

— Asta-i, zâmbi logofătul, că din partea asta, ori urechile tale, ori urechile ciubotelor lui conu' Iorgu, tot aceea.

Conu' Iorgu își băgă în tureatcă urechile cu puchiței roșii ca buburuzii, pe care le uita totdeauna afară.

Și-n liniștea acelei după-amiezi de mai, logofătul își acordă ghitara, începând cântecul de demult cu vocea lui cea limpede, dar puțin stinsă. […]

Lisette est faite pour charmer
Mais en vain je soup-i-i-re, etc.[19]

Ajungând la refrenul care îi stârnea atâtea amintiri, vocea i se curmă și-o lacrimă fierbinte se topi în barba lui de omăt. Călca locuri pe care nu le mai călcase de-aproape două decade și pe care le dorise cu aprindere, își simțea însă inima pustie ca un lan peste care-au trecut lăcustele.

Margueritte…

— Am îmbătrânit, Costăchel, tată, făcu el, pe când berlina ieșea din codrul Herții, loc primejdios. Și pentru dânsul: *Nunc vino pellite curas*[20].

Apoi, cu chip înseninat:

— Dar voi ați uitat, se vede treaba, că, dacă pe tot cuprinsul pământului, luna mai e luna poeziei, în creștineasca țară a Moldovei e și luna pelinului.

Făcând semn să oprească, au făcut un scurt popas. Logofătul a pus îndată să-i scoată, din niște răcitori iscusite și mari cât o caretă domnească, un soi de brânză moale și galbenă cum îi mămăliga noastră, dar mai untoasă, căreia îi zic franțujii Camembert[21]. Și măcar că se jura logofătul că, pentru gustatul vinului, lucru mai potrivit pe lume nu este ca brânza aceea, conu' Iorgu Armașu s-a rugat să-i fie cu iertăciune, dar nici n-a vrut s-o atingă, zicând că-i stricată și că netrebnic miros face. Dumnealui s-a mulțămi c-un ou răscopt și c-o pârjoală rece, de piept de curcan. După ce-au ciocnit un pahar de pelin, logofătul a cerut câteva butelci și, mai cu snoavele, mai cu băutura, au ajuns la Dorohoi. La rohatcă logofătul își făcu cruce și, cu ochii la cer, rosti cuvioasă rugăciune, mulțumind Atotputernicului că i-au scăpat butoaiele

tefere. De aici înainte putea să le lase în seama slugilor și să pornească la drum mai repegior, că lui Costache i se urâse din cale-afară de-atâta mers la pas. Din partea logofătului, ar mai fi putut ține drumul așa ani de zile, numai vin bun și-o ghitară să aibă alături. Vorba lui:

Cu ghitara și paharul
Dulce-i țara,
Cu paharul și ghitara
Treci hotarul.

Inimioarei îi stângi para
Cu paharul
Și-i alini cumplit amarul
Cu ghitara.

Așa trece iarna, vara
Vieții, cât suim Calvarul,
Cu paharul, cu ghitara
Cu ghitara, cu paharul[22].

*

Deci, neoprind el cu logofătul decât patru oameni călări și trăsura cea de cupărie, în care, pe lângă omul ei (cupariul, căruia îi zicea chiar Cuparencu), s-au ghemuit cum au putut camerierul și-un ajutor de bucătar cu scule, pe conu' Iorgu Armașu l-a mânat spre Iași, unde va avea grijă să aștepte cu masa întinsă și casa oglindă. Logofătul și iubitul său fiu Costache s-au învoit să se abată oleacă pe la drag-prietenul Sandu Burchi, la Șindriceni, unde aveau să și mâie peste noapte, mai oprindu-se apoi în drum și pe la alți buni și dulci tovarăși de altădată, ca să-și mai aducă aminte din vechi; iar balercile și o samă de butelci îndrumate spre Cetatea de Scaun, odată cu conu' Iorgu, să poată fi limpezite și așezate la loc potrivit, ca la venirea logofătului să fie numai bune de băut. Despre ziua și ora sosirii, pe care avea să potrivească Toader Zippa să cadă la vremea prânzului, urma să-l vestească pe conu' Iorgu printr-un călăreț, dându-i și scrisori la mână pentru prietenii ce urmau să fie poftiți.

*

Așa se face că, la sosirea logofătului, lumea era adunată ca la nuntă în casa lui.

După cum mai dinainte orânduise, li s-au servit musafirilor icre moi, vutcă și vin din cel mai bun. Când a intrat berlina pe poartă, toți erau cu capetele înfierbântate. Ograda era plină de țărani de pe toate moșiile. Cum s-a arătat logofătul, înconjurat de o droaie de boieri tineri, pe care îi lăsase copii și nici nu și-i mai amintea, trimiși de părinții lor să-i iasă călări întru întâmpinare la rohotca Păcurarilor, cei bătrâni își ștergeau ochii cu mâneca, pe când ceilalți au prins a descărca pistoale, cum e obiceiul gloatei la zile mari.

În fruntea boierilor, care la auzul armelor au năvălit cu toții afară, umplând cerdacul, în capul scărilor, conu' Iorgu Armașu, cu smerită plecăciune, ținea, acoperită cu șervet curat, tablaua de argint cu pâne, sare și vin, după obicei.

*

După ce s-a îmbrățișat cu prietenii, logofătul i-a poftit în casă, iar el, urmat de Costache, a scoborât scările înapoi, să mai schimbe o vorbă cu oamenii și să le afle păsurile. (…)

Pe urmă, chematu-l-a pe conu' Iorgu Armașu zicându-i:

— Îngrijitu-te-ai, coane Iorgule, de mâncare și băutură pentru oamenii iștia?

— Oi pune să le facă o mămăligă, le-oi da și-un chiup de urdă și pace, mormăi conu' Iorgu.

— Nu așa, coane Iorgule, nu așa. Pune să taie zece berbeci grași, și dacă n-ai avut grijă să ai destui, cumpără. Știi că om flămând să plece de la casa mè, nu sufăr. Cât despre băutură, zi să scoată un butoi și dă-le oamenilor să beie cât or vrè!

— Bine, coane Toadere, așa oi face, numai că de băutură m-am gândit că mai cuminte ar fi să vie fiecare cu ulcica la gura beciului și să le toarne Luca-n ulcele, că frică mi-i că s-or îmbăta!

— Ce-ai gândit mata, coane Iorgule, e treaba matale, dar acuma îi face cum zic eu.

Logofătul se uita la conu' Iorgu de sus în jos. Conu' Iorgu își lăsă capul într-o parte și-și frământa mustața (un obicei al dumnealui când era necăjit, dar voia să păstreze cuviința, ținându-și totodată și heghemoniconu').

— Dă poruncă Lucăi să desfunde un butoi din cele mari și să-l puie în mijlocul ogrăzii, că, dacă l-ar topi pe-aista, poate că s-a mai găsi unul. La o zi ca asta vreau să fie veselie mare și fiștecare să plece mulțumit. De-aceea lasă țiganii să cânte și oamenii să joace, cum îs deprinși ei. Așa au făcut la tata, așa să facă și la mine și tot așa or face și la Costache, că neamul nostru e păzitor la rânduieli și nu s-a pomenit Zippa să schimbe vreun obicei apucat din bătrâni. Numai vezi, coane Iorgule, să nu fie vinul acru și nici miros de doagă să n-aibă. Cel acru ține-l mata pentru sălăți și fă-l mai bine oțet decât să necăjești lumea cu el, iar celui cu miros de doagă, dă-i drumul în șanț, că și iarba usucă pe unde trece.

Conu' Iorgu bombănea cu obidă:

— Așa oi face, coane Toadere, cum e voia matale.

Logofătul surâdea cu milă:

— Așa să faci, coane Iorgule!

După cum se vede, era logofătul păstrător al cinstitelor bătrânești datine și numai după ce însuși a privegheat la întocmai a lor împlinire, a intrat și el în casă, luând loc în capul mesei, după obicei, căci însetase foarte vorbind atâta.

*

Pregătise Robert masă împărătească, tot cu sosuri meșteșugite și cu dresuri franțuzești, că mulți boieri nici nu mai știau ce mănâncă. Dar mieii și puii la frigare, tot baba Catinca Ernilă i-a gătit, fiind la asta moldovencile noastre neîntrecute. Când a aflat mai târziu conu' Iorgu Armașu că a mâncat atunci și broaște, crezând că-s păsări, i s-a aplecat și-a căzut la pat. Iar babei Catinca îi venea să-și ieie lumea-n cap și, după patruzeci de ani de slujbă, să lese bucătăria în plata Domnului și să se tot ducă, zicând că i-au spurcat blidele căpcăunii aceia de franțuji.

Ținând logofătul județ tainic cu Alphonse, anume fiecărui fel de mâncare ce soi de vin să i se deie, întocmai ca un comandir pe câmpul de bătaie păzea Alphonse cu străşnicie scurgerea sticlelor, ca nu cumva sa se sclintească mai dinainte statornicita rânduială. Porneau butelcile câte două, câte patru și chiar câte mai multe, ca ostașii la atac, și toate cădeau vitejește pe parapet.

La început au fost pornit în patrulare câteva șipuri de Sauternes ușor, lunecând pe gât cu fuguța, ca o săniuță pe-o vale răpede. Întorcându-se la cartierul general numai cât clondirile goale, asemeni cailor fără călăreți, și dușmanul întărindu-se cu rasol de cegă, îndată a repezit Alphonse un escadron de Château Yquem[23], care avu însă și el soarta patrulei.

Pentru că unii voiau mai bine roș, iar alții nu-l sufereau, zicând că schimbarea culorilor ia mințile[24], pornit-au după cum urmează: Barsac[25], Saint-Emilion[26], Saint-Estèph[27], Château-Lafite[28], Château-Margaux[29], Graves[30] și alte multe ce nu le mai ținem minte, pățind însă ca oastea lui Napoleon în stepele Rusiei.

Pâlcurile de Bordeaux, fiind răpuse toate, sună ceasul să intre în vâltoare și rezerva din Bourgogne, *la grande armée*[31], cum îi zicea Alphonse[32]. Cum au început fripturile a se înșira pe masă, și bufetul a trimis numaidecât, culcate în panere, sticle de Pommard, Romanée, Chambertin, Corton, Musigni, Montrachet, Clos-Vougeot, Beaune și, pentru cine-o vrea, Chablis (logofătului nu-i plăcea acest vin decât la raci și la un fel de scoici, numite de franțuji „huîtres”, iar de noi stridii), arătându-și fioroase gâturile ruginite, ca niște țevi de tun. Iar când însuși maestrul Robert, îmbrăcat în alb și cu tichia în cap, a pus pe masă tortul, înfățișând casa logofătului c-un steag în vârf, sticlele de „champagne”, învestmântate și ele în olandă albă, pântecoase și zglobii, ca alți maeștri Robert mai mici, și-au aruncat, chiuind, ciupercile de plută în tavan, ca niște pălării. Erau și mai dulci, și mai puțin dulci și chiar mai acrișoare, pentru toate gusturile:

Reims, Marna, Coasta de Avize, Epernay; Verzy, Sillery, Mailly, Rilly, Chigny, Romont, Verzenay și Ludes; Mareuil, Disy, Hautvilliers, Culières și Ai, Cuis, Oger, Vertus, Mesnil, Grauves și Cramant; Mouzi, Chouilly, Pierry și Saint-Martin d’Ablais; Clos Saint-

Thierry, Marsilly, Bouzy, Hermonville și Ambonnay; Clicquot, Dinot, Piper, Moët, Roederer și Ruinard, nu era ținut, nu era podgorie, nu era casă vestită să nu-și fi avut capuchihaia pe masa logofătului.

*

Măcar că se adunaseră acolo tot guri agere și gâtlejuri încercate, din amestecul acela de băuturi repede-repede s-au turtit cu toții. Vreo câțiva sforăiau ușor cu capul pe masă, unii umblau haihui pe-afară, alții se tolăniseră prin odăi. N-au rămas la masă decât cei mai tari, printre care și Nicușor Raicu, poreclit Spaima Sticlelor. Văzând logofătul cum stă treaba, chematu-l-a pe Soliman, căruia îi zicea în bătaie de joc Soliman-Ali-Fâstâc, un turc îmbrăcat numa-n fireturi și care alta de făcut n-avea, decât să șteargă ciubuce și să fiarbă cafele, poruncindu-i să fie cafelele mai mari și nu prea dulci.

Pe urmă a cerut ghitara și, până să vie Alphonse cu sticla de „Fine champagne à l'orange" (ca să mai prindă boierii puteri), a început să cânte felurite cântece care de care mai cu haz și multe făcute chiar atunci, pe loc. Pentru a încerca boierii și a-și da socoteală pe cât sunt de beți, îi punea să deie răspunsuri, după cum se face când slujește mitropolitul și după pilda corului din tragediile antice. Așa, dacă zicea logofătul:

Sticlele stau șnur pe masă,
Să mai toarne un pahar!

Boierii răspundeau:

Coada-i groasă, coada-i groasă,
Coada-i groasă de Cotnar.

*

Deșertându-și fundul paharului de Nuits-Saint Georges la care se statornicise, zis-a Nicușor Raicu către logofăt:

— Aferim vinațuri, logofete, și halal de țara în care sălășluiesc asemenea bunătăți. După ce-ai băut vin de-aista, pe-al nostru îți vine să-l dai la porci.

Răspuns-a logofătul, încruntând sprâncenele și trecându-și mâna cu degete subțiri prin barbă:

— Nu bârfi, boier Nicule, și nu huli, că-i păcat. Avem și noi în Moldova vinuri dumnezeiești, dar dacă n-au căutarea pe care ar avea drept s-o aibă e din vina și nepriceperea voastră.

Din pricina asta mi-am și adus eu pivnicer din Franța, să-nvățați și voi îngrijirea și păstrarea vinului. Butoiul, Nicule, e lucru gingaș foarte și trebuie să-i știi socotelile și să le păzești întocmai ca pe cele sfinte. Nu mai vorbesc de sălbaticii care țin vinul la un loc cu murăturile. Aceia-s buni de spânzurat. Dar vinul trebuie limpezit, schimbat din vas și pritocit, scos din cramă și scoborât în zămnic numai când îi vine timpul (ca femeia lehuză), și câte alte multe. De-ași fi fost măcar cu zece ani mai tânăr, nu mă mai încurcam pe drum cu-atâta sărăcie de butoaie. Făceam vin la mine, să buimăcesc Evropa. Acuma, Dumnezeu știe de-oi mai apuca vremea când vinurile mele or fi bune de băut. Le-a bè Costache și-i tot una, că-i sângele meu. Fiindcă dumneavoastră, nu vă fie cu supărare, beți vinul crud, tot vinul săracul e de vină? Apoi, dacă mânca hunul carnea de supt șaua calului, carnea era vinovată că n-aducea a mușchi la frigare?

Logofătul învârti de câteva ori cupa uriașă și deschisă tare la buze, în care avea obicei să bea coniac, și după ce gustă o picătură: „Tiii! Ia gustă, Nicule!” Apoi, cu glas îndulcit, urmă așa:

— Știți doar cu toți că Cotnarul e viță de Tokai. Cei câțiva butuci de Hârlău au fost trimiși în dar lui Ștefan cel Mare și Sfânt de craiul unguresc. Și dacă a căpătat el mirosul pe care-l știm, și dacă a prins el gust amăriu de coajă de nucă, și dacă s-o prifăcut el așa, că nici nu mai aduce a Tokai și-l și întrece, dovadă e că pământul Hârlăului fostu-a lui cald prietin și că razele soarelui din față încă mai cu iubire l-au alintat. Și la franțuji le-am dat Cotnar de-a Roznovanului și, în auzul tuturor, însuși vestitul general Bisson[33] a spus că așa vin n-a pomenit. Mulți, drept, nu-l pot bea, fiind Cotnarul din cale-afară parfumat. Dar dacă vinul acesta, ca toate vinurile bune de altfel, nu poate fi pe placul tuturor (vierii din Champagne, Bordeaux și Bourgogne n-au depus nici astăzi armele și dușmănia lor seculară n-a cruțat nici lăcașul de știință a

Sorbonei, a căreia facultate de medicină era cel mai obișnuit câmp de luptă între aceste înverșunate tabere), nimeni nu poate zice că ne face Moldova de râs. După mine unul, boieri, chiar de n-o fi Cotnarul cel mai bun și gustos dintre vinuri, e, fără îndoială, cel mai nobil, cel mai sincer, cel mai puternic.

E un fel de Rege-Soare al vinurilor!

De cum îl duci la gură îți spune: „Ia seama ci faci, cu mine nu șugui, că eu îndată te dau jos, să știi!" nu ca acele vinuri viclene care, după ce le ții cum se cuvine și le porți grija, te lovesc în cap deodată și când nu te-aștepți, ca sluga cea haină și necredincioasă, doborând stăpânul pe la spate. Ș-apoi, boieri, fiecare vin are vârsta lui. Cotnarul n-are vârstă. Dacă n-așI face păcat, Doamne iartă-mă, aș zice că e ca Atotputernicul, fără de început și fără de sfârșit. Poți să-l uiți în bute cu zecile de ani și nu-i pasă. Și-i singurul vin din lume care îmbătrânește mereu, desăvârșindu-se pe an ce merge, „in infinitum".

Au nu știai toate aceste, Nicu Raicule? O trebuit să vin eu de la Paris ca să le afli?

Aici logofătul mai bău un „cognac", oftând amar:

— Și ți-oi mai spune ceva: înainte de-a părăsi Moldova, pusesem la mine, în via de la Bucium, „Pouilly". Ai să mă crezi matale că după doi ani de pivniță, tot Cotnar s-o făcut?[34] Asta înseamnă că pământu-i totul. El își dă sucul vinului, așa cum își trece mama sângele fătului.

Logofătul se posomorî de tot, lucru ce i se întâmpla foarte rar, și-și mai turnă un pahar, pufnind:

— Cică vinul Moldovei nu-i bun! Auzi vorbă! Să-l dai la porci! Asta-i mare batjocură, boier Nicule, și vorba asta să n-o mai spui. Eu te țineam de priceput în astă treabă și mi-i mai mare scârba să te-aud clevetind ca o babă turcească și vorbind în păpăinoage. Fără să mai pomenesc de Pâhnești (văr bun cu Cotnarul), Odobești și Panciu (lunecoase ca untdelemnul) și Dealul-Mare (mai ales negru)[35] de lângă Bârlad, căci mai este Dealul-Mare în Țara Românească, dar multe vinuri ai băut mata (și slavă Domnului, ai băut destule) ca vinurile lui Durău de la Socola? Cel alb ca cel alb, dar cel roș juri că-i „Beaujolais". Ce ți-i „Montagne du Pis", ce ți-i vinul lui Iancu?

Puneți dumneavoastră viță de Bordeaux roș și-ți vide ce iese, uite-aici, la Ieși!

Și către Iancu Durău:

— Nici nu știi tu, berechetule, ce ți-a lăsat bietul babacu-tău în pivniță!

Și când văzu că Iancu moțăie și n-aude nimic:

— Na! Că mi-ai turtit fesul! Du-te băiete și te culcă o țâră. Îți faci neamul de râs!

Logofătul se încinsese bine și își turna de zor:

— D-apoi Uricaniul, fraților! Eu unul nu cunosc vin mai suav și care să deie o amețeală mai ușoară și mai plăcută ca vinul roz de Uricani. Te uiți la el? Rubin topit! Îl duci la nas? Grădină! Iar când l-ai gustat, te-nțepenești temeinic în scaun, fața îți râde, ochii sticlesc și alta nu poți grăi decât să te rogi frumos fericitei gazde: „Mie, cucoane, mă rog matale, numai de-aista să-mi dai!”

În fineță, de bună seamă, întrece și Cotnarul și chiar mă încumet a zice că-i singurul vin care-i poate ține piept. Vinul acesta nu s-ar cădea să-l beie decât trubadurii și menestrelii, ca pe urmă să-și suspine stihurile la picioarele domnițelor visătoare.

Uricaniul, fraților, ar fi înnebunit regescul „Versailles” și împărătescul „Fontainbleau”. Numai în gavotă, în pavană sau în menuet își poate găsi pașii omul care l-a băut și numai o arie de Lulli sau de Rameau[36] nu i-ar zgâria atunci urechea.

Dar știți voi ce-i asta?

Și logofătul pufni în râs.

— Fiindcă am adus vorba de Uricani – reluă el – fă bine coane Iorgule și dă poruncă să ne-aducă vreo cinci clondire din cele moștenite de la bunicul, Dumnezeu să-l ierte. Dacă ai uitat unde sunt, ți-oi spune eu!

Logofătul încreți fruntea, privind în gol, își lăsă o clipă capul în mâini, apoi tresări:

— Știu! Intri în a doua hrubă din stânga și te oprești în dreptul butoiului trimis de Trașcă Drăculescul, pe care Scrie: *Golul Drâncei, 1781.* La marginea zidului din față, din față, coane Iorgule, pricepi?

— Pricep, coane Toadere!

— Așa vezi! La marginea zidului din față, zic, pune să caute în nisip. Numai fii cu băgare de seamă, mă rog matale. Să nu zdruncine butelcile-n drum, nici să le hurduce. Să le puie cu binișorul în panerașele pe care le-

am adus eu și, iavaș-iavaș, cum zice Soliman, să vie cu ele-ncoace.

Până să vie Uricaniul, logofătul își urmă vorbirea așa:

— Nu zic nimic, franțuzul e cel dintâi pivnicer din lume și vinurile Franței n-au pereche, dar nici ale noastre nu-s de lepădat. Numai să le păzești rânduiala. Nu zic de mata, Nicu Raicule, care măcar ții butoaiele curate și aerisești vinul la vreme, dar mai toți boierii lasă vinul pe seama slugilor, și nici măcar slugi pricepute n-au. Așa că vezi matale, când vinul moldovenesc nu-i acătării, înseamnă că de capul stăpânului mare scofală nu-i. Vinul alb, de-o pildă, până nu prinde a se învechi, dacă n-are culoarea paiului de ovăz, franțuzul nu-l cumpără și, chiar de pomană să i-l dai, nu-l bea. La noi, ba chiar la mine acasă, dacă m-oi lăsa pe mâna lui conu' Iorgu, fără supărare coane Iorgule (conu' Iorgu tocmai intra), iese vinul ca sacâzul.

*

Când s-a destupat cea dintâi sticlă de Uricani, un val înmiresmat, rămas parcă din vestmântul străveziu al unei zâne nevăzute în trecerea ei de-o clipă, sau poate din zborul unui heruvim ori al altei făpturi cerești, s-a revărsat peste întreaga masă, umplând sufrageria.

— Și-acuma – făcu logofătul – să vie „Maître Alphonse", că-i doftor în ale vinului.

— *Que dites-vous de ce petit vin, Alphonse*?[37]

Francezul duse cu multă gingășie paharul la nas, rămânând împietrit locului:

— Mm!

Apoi râzând:

— *Un petit vin*?[38]

Și după ce-l gustă, înainte de a-l bea încetul cu încetul, părând din ce în ce mai uimit, îl ridică în sus, glăsuind:

— *A votre bonne sante Monseigneur et Messieurs*! *Mais c'est du pur nectar, de l'ambroise*![39]

*

Se-ntunecase. Slugărimea aprindea lumânările din policandrul de deasupra mesei și-n sfeșnicile de prin toate ungherile. Dar pe când logofătului îi creștea inima ascultând verdictul subtilului francez, Simion Velescu, care se ridicase cel dintâi de la masă, se apropie de el, zicându-i la ureche:

— Uite ce-i, dragă vere, am vorbit cu niște bancheri care ar fi dispuși să steie de vorbă cu tine, pentru a găsi un mijloc să te scoată din încurcătura în care te afli.

Logofătul s-a făcut foc:

— Ia ascultați aici, boieri, ia priviți ce mai comoară de văr, ia vedeți la ce-l duce capul lui cel sec! Cică ar catadixi zarafii să steie de vorbă cu mine! Ce mare pricopseală și ce mai cinste! Dar dacă va binevoi domnia mea să le răpadă câte-un picior supt spinare? Asta-i acu! Dar bine, Simioane, ai înnebunit, te-ai tâmpit, ai căpchiet? Ar trebui să pun să-i bată la scară pentru îndrăzneala și nerușinarea lor. Dar ce? Eu îs mofluz? Te-am rugat eu să te-amesteci în daraverile mele? Logofătul Toader nu zice aman!

Și când văzu înfățișarea speriată a lui Simion:

— Acuma, fiindcă au venit cu tine, treacă! Zi să le deie și lor câte-un pahar de vin și-o plăcintă și să umble sănătoși, dar nechemați să nu le mai prind picioarele prin ograda mè, că moartea li se trage.

Se întoarse către boieri, pe când Simion Velescu o zbughi pe ușă cum putu mai repede:

— Dobitocul ista vroia să mă scoată din petrecere și să mă bage de-a dreptul în necazuri. Dar cu mine nu merge: *Primum bibere, deinde philosophare*![40]

*

În cursul nopții, cei răpuși, trezindu-se, au început a se ivi ca stafiile, unul câte unul, la ușile sofrageriei, pe care logofătul și cei mai vrednici n-o părăsiseră o clipă. Dar în zorii zilei, pe la cântători, când s-au adus potroacele, curechiul murat și „cognacul”, logofătul și-a pus pe-un scaun alăturea ghitara, din care îi zisese toată noaptea și, ridicându-se în picioare, așa a zis:

— Mulțumesc, boieri dumneavoastră, că ați binevoit a răspunde chemării ce v-am făcut, îndulcindu-mi mie clipele în cea dintâi zi a reîntoarcerii mele în Ieși.

De-ar fi să fac după pofta inimii și nu – vai mie – după metehnele ei, s-ar învârti el pământul de multe ori împrejurul soarelui și poate și a multora din domniile voastre și eu tot aici aș sta. Dar puterile nu mă mai ajută. Am îmbătrânit, fraților, și-s venit de pe drum. De-aceea m-ăți ierta că mă duc să mă-ntind puțin, dar las în loc pe iubitul meu fiu Costache. Fiindcă el nu știe cânta, am trimis după lăutari și iaca, două baragladine se și ițesc pe la uși. Cei mai bătrâni, de-or vrea să hodinească un ceas-două (că noi, bătrânii, nu putem dormi mult, că ne prinde moartea), am pus de-o așternut în toate odăile de musafiri. Pentru cei tineri însă, n-am decât mâncare și băutură și mă și supăr de nu i-oi găsi tot aici. Cât despre Costache, nu mă îndoiesc că de-abia acum îl apucă un fleac de sete ce trebuie stâmpărată pe loc, că doar e os de băutor și-i tânăr.

La un semn al logofătului, ușile s-au dat în lături și întreg taraful începu să zbârnâie din scripci. Logofătul, înainte de-a da peste cap cel din urmă pahar de „cognac", îl ridică în chip de închinare, arătând țiganii:

Nunc est bibendo, nunc pede libero
Pulsanda tellus![41]

Un țigan mai balaoacheș ca ceilalți și c-un pântec de două ori cât cobza de la gât se apropie încet de masă și, holbându-și ochii lui bulbucați, începu sfios:

Logofătul, ție-l Domnul,
Fie-i lin și dulce somnul,
Vrea să beți un pic.
Azi e joi și mâni e vineri,
Beți boieri, cât sunteți tineri,
Eu din cobză-i zic.

Vinu-i mult și viața-i scurtă,
Beți, până v-ăți face turtă,
Uricani de soi.
Și de nu mai intră-n pântec,
Om mai da-o și-n alt cântec
Și-om mai bea și noi.

Și țiganu-i om, cucoane,
Și vă cântă după toane

Cum îți porunci.
Dar, de-i dai și lui să beie,
Struna supt arcuș scânteie
Încă și mai și.

Căci boieri, ni-i sete foarte
Și ni s-a urât de moarte
Apă bând mereu.
Și-n atâta băutură
Ni se uscă viersu-n gură
Și oftăm din greu.

Ca să bem în cinstea lui,
Intr-a logofătului,
Cereți o găleată;
Din pahar ar fi blestem
Pentru-așa boier să bem:
Vrem pivnița toată.

Iaca, se răcește ciorba,
Beți boieri, cinstiți-i vorba
Cât o ține joia.
Dac-a zis că vrea beție,
Cum a zis, așa să fie:
Facă-i-se voia![42].

*

Odată cu logofătul a pierit fără urmă și fără să-l simtă nimeni, ca intrat în pământ, Nicușor Raicu, spre nedumerirea tuturor. Când s-a înapoiat cu hainele schimbate și proaspăt ras, larma din sofragerie trezise pe logofăt și, nemairăbdându-l firea lui cea neastâmpărată, luase din nou loc la masă, cerând pahar curat. Era și el ras, îmbăiat și primenit. Nicu Raicu le-a spus atunci că o plimbare la aer n-ar strica și că-i poftește pe toți la vila lui de la Copou, unde nu le-a lipsi nimic, gândindu-se să trimeată și lăutari de schimb, până le-o mai trece istora răgușeala de-atâta of! of! of! și ah! ah! ah! De la Nicu Raicu, unde, după ce-au făcut petrecere mare, au și dormit puțin, s-au mutat cu toții la Anton Nicoară, că și

acela avea Cotnar vechi; de la Anton Nicoară au trecut la Pantelimon Sucitu, de la Pantelimon Sucitu la Horia Oanță, de-acolo la Haralamb Dogaru și tot așa, două săptămâni încheiate.

Dar când a văzut logofătul că boierii sunt în stare să purceadă la ocolul pământului, faptă la care s-ar fi învoit bucuros, de nu l-ar fi apucat bătaia de inimă, și-a adus aminte de buclucurile lui și, lăsându-l iar pe Costache în loc[43], s-a-ntors singur-singurel acasă și două zile pline în pat a stat.

*

Trezindu-se Toader logofătul din afurisita oboseală ce-l cuprinsese, a ieșit în halat și-n papuci în cerdacul ce da-n grădina de dindos și, după ce i-a adus Ali șerbet de trandafir, cafea și ciubuc, a trimis după conu' Iorgu Armașu și s-au pus la socoteli.

Când și-a dat sama cum stau lucrurile, a oftat adânc.

— Coane Iorgule – făcu el – azi se arată a fi zi, cum ziceau cei vechi, nefastă. Să-i spui deci lui Antoine să-mi răcorească vreo câteva butelci de vin alb, ușor. Poate s-o fi limpezit de-atâta zdruncin vreo balercuță din cele pe care scrie: „Petit vin d'Anjou", ia vezi. De s-o fi limpezit, bine, de nu, mi-o scoate tot Uricani și pace!

Și ridicând arătătorul, ca sfinții părinți când dau binecuvântarea:

— *Bonum vinum laetificat cor hominis*.[44]

*

În scurt, a vândut logofătul mai tot ce moștenise, în afară de pomenitele moșii din Vaslui, Roman și Tutova. Și după ce și-a plătit datoriile până la lețcaie, a purces a zidi în via de la Bucium, unde se așezase, pivniță temeinică, întocmind și arhivă în regulă, cu multe scripte și hrisoave pentru sticle, butoaie și balerci. Pivnița era rece și adâncă, cum nu s-a mai pomenit pe meleagurile noastre, că înghețai mergând și te și rătăceai, toată în piatră, cu nenumărate hrube și cotituri, tot cu uși de fier și chei groase, că nu le-ar fi putut purta la brâu decât zmeii din povești sau ciclopii antichității. Și, cu drept cuvânt, se

lăuda logofătul că nici sfinții cerului creștin, nici zeii Olimpului nu s-au eglendisit cu băuturi ca ale lui. Pentru butelcile cele mai de preț, făcuse anume în zid bolți mici, cât butelca, pentru fiecare butelcă, bolta ei. Pe-acelea le avea trecute pe numere într-un catastif cât Sfânta Scriptură de la Trei Ierarhi, legat în piele de Cordova, poleit pe margini și cu o minunată încuietoare de aur cioplit, pe care strălucea o granată întunecoasă, ca o picătură de vin burgund.

Pe copertă sta scris cu litere de aur: CARTEA DE AUR, tij pe întâia foaie, precum urmează, cu tuș chinez:

CARTEA DE AUR
cuprinzând
cele mai de samă butelci
pe care,
în mai bine de douăzeci de ani de trudă,
adunatu-le-am
Eu,
Toader Zippa
vel-logofăt;
Parte
Păstrate den bătrâni,
multe
de la străini cumpărate.
Acele
de obârșie franțeză, spaniolă, italiană și
nemțească, alesu-le-am,
sub statornica priveghere și folositoare
povață
a
meșterului între meșteri
Anthèlme Brillat-Savarin,
Ce mi-a fost:
Înțelept îndrumător,
credincios prietin
și vesel tovarăș;
iar
cele de obârșie ungurească, grecească,
valahă și moldovenească,
numai
după voia întâmplării și priceperea mè.

*

Pe foaia următoare, o mână dibace însemnase în împodobită scriere, cu floricele și arțibilduri felurite, după dictarea logofătului[45]: „Pentru de veci hodina sufletului meu, cu limbă de moarte, rogu-mă de iubitul meu fiu Costache, legiuit moștenitor al neprețuitei mele pivniți, să nu calce poruncile-mi cele mai de pe urmă, aici mai jos înșirate și cuprinse în puncte cinci:

1) Băuturile, cu mâna mea trecute în *Cartea de aur,* în stare de beție să nu se bea.

2) Să nu poruncească să-i aducă butelci acolo însemnate decât fiind în mare ispită și numai în tovărășia acelor boieri care se vor fi dovedit că prețuiesc vinul și celelalte băuturi de soi, cinstindu-le și preamărindu-le mai mult ca nevestele și chiar ibovnicele lor.

3) În fața muierilor, cu *Cartea de aur* să nu se fălească; căci muierea, după cum e firea ei iscoditoare și lacomă, îndată poftește să guste din toate, și când îi căuta, mai mult strică decât pricepe la vin, multe muieri bând mai cu plăcere tisanele de rând decât *les grands crus*[46].

Dar de se va nimeri vreuna (eu îi doresc să aibă parte de cât mai multe), care în fața celorlalte vinuri va arăta cuviință și cumpătare (lucru rar!) și care pe deasupra îi va fi și mai dragă, dezlegare îi dau ca, împreună cu ea *și numai cu ea*, să se desfete cu aceste vinuri. Îl sfătuiesc însă ca, în această ferice împrejurare, să se slujească mai ales de vinurile spumoase de Champagne și cu precădere de cel de Ai, fiind acesta îndeobște mai pe placul muierilor și mult prielnic amoroaselor dezmierdări.

4) Pentru mâncările, brânzeturile, dulciurile și poamele ce se potrivesc fiecăruia din aceste vinuri, să-și amintească, rogu-l, de bătrânețele-mi povețe, pe care la fiecare masă datu-i-le-am prin viu grai și pe care, de altfel, le va găsi la nevoie și în însemnările mele, sub titlul: *Călăuza desăvârșitului gastronom.* După îndemnul prietinilor să nu se ia și nici de la el nimic să nu puie, aceasta fiind calea tuturor ereziilor. Cât despre execuție, se poate lăsa fără grijă în seama lui Robert, care m-a slujit cu credință și nu mi-a greșit nici un sos. La moartea lui, să nu steie la cumpănă, numind șef pe Antoine, măcar că e mai tânăr, Roger având gustul șovăielnic și mirosul

betegit de prostul năravˌ prins la noi în Moldova, de-a trage tabac pe nas.

5) De câte ori va deschide *Cartea de aur,* să mă pomenească în fața musafirilor cu vorbe glumețe, faptă pentru care mai dinainte, cu părintească dragoste, îl binecuvânt. Și va fi ca și cum și eu aș bea.

Am zis!”

Urmau iscălitura și pecetea logofătului.

Pe foile următoare erau trecute și numerotate sticlele. Fiecărui număr din dreptul sticlei îi răspundea un număr pe hârtie cernită, lipit pe borta cheii corespunzătoare, așa că, dacă o sticlă nu era ștearsă în catastif și s-ar fi găsit hârtia bortelită (lucru ce nu s-a întâmplat niciodată), n-ar mai fi rămas îndoială că sticla a fost furată. De altfel, logofătul avea obicei să scrie cu mâna lui, în dreptul fiecărei sticle șterse, cu cine și când a fost băută, dacă a fost păstrată bine, precum și ce grad de asemuire se putea statornici între ea și altele, de același fel, mai înainte destupate. Subt fiecare sticlă din catastif era de asemeni însemnată cu roș data cumpărării, vârsta vinului, anul și locul în care a fost tras în sticle și, dacă era cazul, o anecdotă cu privire la aceste împrejurări.

*cap. II – **în care povestea e scurtată fără cruțare și împotriva tuturor rânduielilor povestirii, viața eroului însăși e stropșită aproape în întregime de povestitor, pentru a ne apropia de sfârșitul ei, plin de vesele peripeții***

Carpe diem, quam minimum credula postero.

HORAȚIU[47].

Trecuseră mai bine de douăzeci de ani[48]. de când logofătul dormea somnul de veci subt nucul din vale, alături de nevinovata lui jupânească Ileana și de atâția cinstiți vornici, stolnici și spătari din falnicul lui neam, ce-a ctitorit prin veacuri bisericuța de lemn, în ograda căreia se afla cimitirul. Cum s-a așezat la vie, logofătul și-a întocmit singur epitaful, ceea ce, spunea părintele Gherasâm de la Galata, a înrâurit mult soarta, apropiindu-i sfârșitul[49].

Cine cunoaște slovele chirilice cu cerdac poate ceti și azi pe lespedea mormântului părăginit și cu poleiala

grilajului ștearsă de ploi:

Aici odihnesc
Eu,
robul lui Dumnezeu,
Toader Zippa,
Fost mare logofăt,
În dulcea zădărnicie a trecătoarei vieți

pământești,
Lângă iubita mea socie
Ileana.
Și preaslăviților mei părinți,
moși și strămoși.
După pilda lor înălțătoare,
Silitu-m-am și eu la rându-mi
Să nu greșesc Atoatefacătorului,
Iubindu-mi aproapele
și
Păzind cu smerenie cele sfinte
— În afară de câteva posturi —
De-aici,
De la hotarul lumii acestii,
Vouă,
Tuturor acelor ce vă veți opri
În fața veșnicului meu lăcaș,
Dau binecuvântare.
Și adevăr zic vouă,
Fraților întru Domnul:
Dacă puterile nu m-au ajutat cât am avut zile
Să fac tot binele ce l-am voit face,
Nici rău,
Cu bună știință,
Nimănui n-am făcut.

Rugându-vă pentru ai mei,
Rugați-vă și pentru mine.

*

Când s-a suit în scaun Grigore Ghica, Costache Zippa cărunțise bine. Era bucuros că venise în capul țării domn prietin și se minuna el singur cum i-a scăpat pivnița teafără după sfada lui cu Mihai Suțu, Eterie, legăturile cu

unioniștii și câte primejdii și năpăști, mai ales că era din fire zurbagiu și fanfaron. Așa, când s-au burzuluit boierii tineri subt Mihai vodă Sturza, Căpitanul, cavaler și naționalist înfocat, se dase de partea lor, pe față. Noroc că tocmai în ziua în care beizadea Grigore pornise cu zbirii ocârmuirii și cu toată artileria principatului, compusă dintr-un tun, să aresteze complotiștii, Costache, încurcându-se la băut și furându-l vinul, a ajuns prea târziu la întrunire. Altfel ar fi zăcut și el în beciurile vreunei cazărmi și cine știe ce s-ar mai fi ales de pivnița de la Bucium.

*

Tot câștigul singurei moșii pe care n-o vânduse (Moara lui Ciornei), îl înghițea via. Și tot ce înghițea via, bea Căpitanul.

Auzind Grigore Ghica de isprăvile lui și gândind că de-o face tot așa merge la pierzanie sigură, l-a tras subt mila Măriei-sale și, chemându-l la Curte, l-a băgat în oastea domnească cu grad de polcovnic (colonel).

Dar Costache Zippa nu era om să se căpătuiască în slujbă. Dimpotrivă. Petrecerile de la vie erau floare la ureche pe lângă sindrofiile și balurile pe care le da la Iași de când îmbrăcase sclipitoarea uniformă a lăncierilor albaștri. A rămas de pomină, ca să zicem așa, colonelia Căpitanului.

— Păcat (ziceau cei câțiva boieri mai bătrâni care-l cunoscuseră pe logofăt), la chip îi seamănă lui tată-său bucățică ruptă și la inimă așișderea, ce folos că n-are nici mintea, nici învățătura lui!

Și, ce-i drept, avea Căpitanul o inimă de aur, dar îi plăcea să se arate grozav și să se știe temut. Mai ales când era afumat[150], pentru nimica toată i se năzărea și trimitea martori. De multe ori, o singură privire era de-ajuns să-l stârnească. Atunci își sprijinea o mână-n șold și cu cealaltă își răsucea sfârcul musteții, răcnind cu glas gros și bubuitor:

— Te scot la Copou! Te spintec! Pământ te fac! Furnici și viermi!

Vorbe trufașe!

Nimeni nu cuteza să râdă în fața acestor rățoieli, căci pe teren era foarte primejdios Căpitanul. Lasă că avea o

mână lungă, aproape cât sabia, și niște cataligi de picioare, că prin lanul de grâu credeai că-i călare, dar era sprinten ca un drac și nu cunoștea frica.

Mai totdeauna însă se căia dimineața de ceea ce făcea seara. Iar când se întâmpla să cadă pe câte un nenorocit din cale-afară stângaci în mânuirea armei, îl cruța și nu-i lua viața. Se mulțumea să-l însemne la picior sau la mână, puțin. Când gâlceava pornea însă de la cucoane, îi tăia urechea[51]. Ba pe Vasilică Negel, care tremura ca varga, fără să facă un pas sau să încerce a se apăra cât de cât, l-a bătut la partea locului cu latul sabiei, până l-au trecut nădușelile pe Căpitan și, ostenind bătându-l, l-a predat bun, teafăr martorilor, care se tăvăleau de râs.

*

Dar aceia în care băgase Căpitanul cea mai cumplită groază erau bieții grăjdari. Fie acasă, fie la cazarmă, cum intra Căpitanul în grajd, prindea a răcni.

— Ostașul (le spunea el ofițerilor), de greșește, îl pedepsești, de-și vede de treabă, îi dai pace, de se arată cu dragoste de cal și fără frică, îl răsplătești, dar pe grăjdar – să știi de la mine, băiete – ghine-o face, rău o face, tu să-l sudui. Altfel își bate joc de cal și se duce grajdul de râpă. În atâta mulțime de cai, cine le-a mai ști rostul, de n-ași băga eu grăjdarii în draci?

Și ce-i drept, când începea Căpitanul să-i ia din scurt, își pierdeau oamenii capul și-i spuneau tot. El întreba așa, fără să știe ce-ntreabă și se oțărea:

— Ce are murgul, berechetilor? De ce se tăvălește iapa, deochiatule? Potcovit-ai surul, lăncier Opinteală, că te potcovesc eu acuș, frumușelule?

Greșelile ieșeau atunci la iveală ca prin farmec. Și de se-ntâmpla să iasă un firișor de praf când lovea Căpitanul cu palma-n crupa calului, vai de zilele nenorocitului care-l avea-n primire! Las' că-l croia cu cravașa unde nimerea, dar câte-o săptămână întreagă nu-l uita și-i tot aducea aminte, de cum îl zărea, cu sudălmi și cu ocări.

— Că doar trei lucruri sfinte are lăncierul, în afară de Dumnezeu (zicea el): Țara Moldovei, calul și, pe urmă, părinții. Alta, nimic!

Cu toate acestea, Căpitanul era iubit. Și de întrebai vreun soldat dacă bate, el îți răspundea cu mândrie:

— De bătut, bate rău, dar numai pe dreptate!

Ceea ce-i câștigase mai mult inima ostașilor era faptul că dădea premii pentru călărie, că duminica și sărbătorile aducea butoiul cu vin la cazarmă, făcând horă și alte jocuri, și că scotea bani din punga lui, ca să-i fie regimentul frumos îmbrăcat.

Pentru ofițeri era tată, mamă și casă de bani. Rămânea vreunul dator la cărți pe cuvânt, cine plătea? Căpitanul! Avea vreunul bucluc cu creditorii, cine-l scotea basma curată? Căpitanul! Intra vreunul în neînțelegere cu niscaiva dregători sau alte obraze subțiri, cine se punea pentru el la vodă? Căpitanul! Iar de se-ntâmpla vreunul să n-aibă noroc în dragoste, cine-i stingea focul cel mistuitor de suflete cu bunătăți din *Cartea de aur*? Tot Căpitanul Costache, săracul! Totdeauna ieșea de la regiment cu ofițerii ciotcă-n jurul lui și pe toți îi lua la masă. Ș-apoi, ține-te băutură și cântece și veselie!

Numai când îi venea Căpitanului în toiul petrecerii să încalece, le înghețа inima și celor mai viteji. Căci sărea Căpitan Costache peste toate râpele și ei, cum zic frații de dincolo, musai să sară după el. Și săreau sărmanii, până-și spărgeau capetele și-și rupeau ciolanele. Ci Căpitanul nici acasă nu intra altfel decât năpustindu-se cu calul în galop și sărind poarta. Și măcar că o ținea din bairam în bairam[52], cum sărea pe cal, nici nu-l cunoșteai: lumânare sta. Era Căpitanul crescut în șa, cum se zice la noi, și nimeni nu se putea măsura cu el în sprinteneală și boscării la călărie. Dintre toți ofițerii, numai Dan Dămăcuș îi călca pe urmă. De aceea îl și luase aghiotant. Dar în afară de asta, era Dan Dămăcuș băiat chipeș, cuviincios, ținea la pahar și-i și învățase Căpitanului tabieturile și toate gusturile i le făcea. Când se întâmpla, de-o pildă[53], în plimbările care le făceau amândoi călări, să deie Costache Zippa de fundul sticlei și se uita la ea posomorât, de parcă și-ar fi văzut moartea cu ochii, Dan Dămăcuș scotea repede plosca din coburi, întrebând sfielnic:

— Nu gustați un „cognac” de-al meu, domnule colonel?

Căpitanului i se lumina fața:

— Bravo, tinere, n-ai uitat „cognac”-ul! Asta înseamnă că ești prevăzător, lucru rar la vârsta matale!

*

Încet-încet, ajunsese Căpitanul să-și schimbe renumele-n poreclă. Îi mersese duhul ca de popă tuns și nu mai avea nici un haz. Și măcar că de cel dintâi pahar era gătit-gata, o ținea cu beția câte două și trei zile-n șir, îngrozind ieșenii. De unde înainte vreme era mai mult glumeț la chiolhanuri și nu avea harțag decât îmbătându-se între neprietini și-n loc străin, acum, oriunde s-ar fi găsit și ori cu cine, îi veneau nazurile cele mai ciudate și-l apucau nacafale ce numai cu anii și cu uniforma lui nu se potriveau: săruta cucoanele pe ulița mare, de-i ieșea în cale față bisericească, stupea și punea piedică, chiuind ca un surugiu și suduind ca la cișmea[54], aduna pălăriile drumeților și le-nșira-n sabie ca puii la frigare, făcea bătaie-n mijlocul târgului și câte netrebnicii, toate.

Dar într-o bună dimineață, ce-i tună-n cap? Să facă miliție cu ovreii de pe stradă! Pe care cum îl zărea, îl prindea cu lațul, cum prind cazacii caii sălbatici, și zdup! cu el în cazarmă. Adunând vreo treizeci, i-a așezat după bărbi: în față cei cu barbă neagră, la mijloc cei cu barba roșă, iar pe cei cu barba albă și sură, la urmă. După ce i-a potrivit așa, le-a dat coifuri și lănci și-un ceas bătut i-a purtat în jurul cazărmii în pas de defilare, silindu-i să spuie după el:

durr,
vurr
ra-ta-ta,
urra-ta-ta;

durr,
vurr,
ra-ta-ta,
urra-ta-ta.

Domnul le afla toate, dar tăcea și-nghițea, căci nu se găsea în oștirea țării ofițer de neam mai vechi și-i era și drag Căpitanul pentru felul cum încăleca și pentru nemaipomenita lui îndrăzneală.

I s-a întâmplat însă, odată, Căpitanului să adoarmă în timpul slujbei la mitropolie, pe când slujea chiar înalt-preasfințitul mitropolit al Moldovei și Sucevei, în fața Măriei-sale și a întregei Curți (mai mare rușinea!). Și când a început a sforăi Costache cum știa el, cu horcăieli, cu fluierături și cu pocnituri, că ai fi zis că-i gata-gata să se-nece și pe urmă fluieră de bucurie c-a scăpat cu viață, mai că nu se auzea sfânta leturghie. Mânios și îndemnat și de câțiva boieri care-i purtau de mult sâmbetele, fiindcă-i ciuntise la dueluri, cu toată prietinia, domnul era hotărât să-l scoată din oaste.

Se nimerise în ziua aceea paradă militară. Luau parte toți consulii, un pașă și mai mulți generali ruși. Lăncierii roșii au trecut înainte, ca pedeapsă pentru Căpitan. Dar când s-au arătat lăncierii albaștri în botfori de glanț de-ți luau văzul și mânuși de piele albă, toată lumea a făcut: aaa! Numai vodă Ghica ținea capul în pământ, așteptându-se să-l vadă pe Căpitan moțăind și ținându-se pe cal ca vai de lume[55]. Când s-a apropiat însă polcul ca la o sută de pași de voievod, Căpitanul a dat semnal gorniștilor să înceapă, apoi, înfigând pintenii lui de argint în pântecele calului, l-a ridicat în două picioare. Din mulțimea speriată s-a ridicat atunci un vuiet surd, ca ieșit de sub pământ. Cucoanele toate și-au acoperit ochii, câteva mai sperioase au țipat, iar Mărioara Balomir, pentru care se bătuse Căpitanul de două ori în duel, a leșinat de-a binelea în brațele cuconului Alecu, bărbatul dumneaiei, spre hazul vecinilor, care știau multe, și spre rușinea lui conu' Alecu, care bănuia și el ceva. Dar Căpitanul Costache a tras sabia din teacă, și-a umflat pieptul și a trecut așa, cu calul în două picioare, în fața balconului domnesc, privind țintă în ochii domnului, care îi surâdea cu prietinie, făcându-i semne arătoase de dragoste, până ce-a cotit strada și l-a pierdut din ochi. Și parcă Dumnezeu[56] însuși îi scosese cotitura-n cale, căci, cum a cotit, l-a apucat pe Căpitan sughițul de-atâta zbânțuială cu stomahul plin.

Atâta laudă i s-a adus în ziua aceea lui Grigore Ghica pentru fapta Căpitanului, încât l-a iertat de isprava de la mitropolie și poate c-o și uitase.

*

Ziua de întâi mai din cursul acelui an a rămas de pomină în amintirea ieșenilor. La prânz, Căpitanul poftise la masă pe toți prietinii, pentru a sărbători pe Dan Dămăcuș, pe care, înaintea altora mai vechi, îl făcuse samavolnicește maior. Cui îl întreba de ce s-a făcut așa, răspundea scurt:

— Fac ce vreau![57]

Seara, masă mare la maiorul Dămăcuș. După masă, bal la Iancu Durău. Ieșind a doua zi cu ofițerii droaie în urma lui, Căpitanului îi veni chef să bea „cognac". Ofițerii, împărtășind și ei această dorință firească și atât de potrivită la acel ceas și de-abia așteptând să trimeată Costache după niscaiva butelci, nu mai știau ce să creadă când au văzut că, de-abia intrat pe poarta cazărmii, Căpitanul a poruncit încălecarea întregului regiment[58]. Dan Dămăcuș fusese trimis acasă cu tainice însărcinări, pe care Căpitanul i le-a șoptit la ureche.

Cât ai clipi din ochi, regimentul luase drumul Unghenilor, în cap cu ofițerii înzorzonați și istoviți, în deplină uniformă, așa cum ieșiseră de la bal. Pe la amiază, când au ajuns, nici n-apucaseră să descalece, și Dan Dămăcuș le ieși înainte, poftindu-i la masă. Nu trecu mult și, din trap întins, se opri în fața lor trăsura cea de cupărie, din care, bunduc și vesel, coborî Antoine, venit în grabă cu tot ce trebuie. Subt umbrar de liliac alb, fața de masă și șervetele străluceau subt ghirlănzi de flori, pe când servitorii, în ținută de gală, în haina albastră cu bumbi auriți, jiletcă roșă și mănuși albe, ajutau lui Antoine deșertarea trăsurii. La intrare, închipuind piramidele din țara faraonilor, se înălțase un morman de panere, pe care se putea citi: „Montbazillac, Frontignan, Pontet, Clos des Ifs, Muscadet, Clos Lapré, Clos de la Comtesse și *Clos-Bucium-Toader-Zippa-logofătul*".

După atâta mărșăluială, se înțelege că flămânziseră toți. Au mâncat cu strășnicie și-au băut năpraznic. Două ciubere de sarmale de carne amestecată (porc și vacă) și trei chiupuri cu sarmale de piept de gâscă, pe cari trei zile le-a tot încălzit baba Catinca[59], mistuitu-s-au pe dată, cât ai zice valeu! Și se potrivea vinul cel roș al logofătului acestei gustoase mâncări moldovenești, ca sărutarea cea dintâi pe gura miresei. Le trecuse și oboseală, și somn, și toată masa era larmă și râsete și vorbe de laudă pentru Căpitan și cinstitele lui vinuri. Numai Dumitrache

Micotă, feciorul pârcălabului de Hotin, om bicisnic și chiulangiu, sta posac în colțul mesei și-și turna apă-n vin. Când l-a prins Căpitanul asupra acestei urâte fapte, a rămas locului cu paharul la gură și, fulgerându-l cu privirea lui fioroasă, a tunat ca cerul de Sfântul Ilie:

— Vrasăzică îmi spurci vinul, pricopsitule! L-ai mânjit cu apă! Apoi, vezi matale, iaca de-aceea nu te fac eu maior. Lăncierul care toarnă apă-n vin departe n-ajunge. Mai bine fă-te mata, Dumitrache, dragul mamei, copist la cancilaria domnească și nu mai zdrăngăni sabia degeaba pe uliți dacă nu ești vrednic s-o porți. Și dacă-ți plac cumva și caii, fă-te sacagiu!

Pe când vorbea Căpitanul, Radu Juga, ghiduș fără pereche, îi goli paharul, cercând să-i toarne apă-n loc. Dar Căpitanul l-a simțit. Și când i-a strigat o dată: „Piei, satană!", i-a scăpat lui Radu cana din mâini, udându-l leoarcă. Căpitanul ofta adânc și, uitându-se cu mare dispreț la Dumitrache Micotă, cu glas moale urmă:

— Și bietul tata l-a prins pe unul! Să vă spun, că face: Episcopul Romanului, de câte ori venea prin Ieși, se abătea și pe la vie. Tata îl poftea-n cerdac și-i dădea vin din cel mai strașnic. Dar popa, bătrân; vinurile, tari, când nu se uita tata la el, le aghezmuia pe furiș cu un pic de apă. Într-o zi, îl vede tata. De n-ar fi fost om al lui Dumnezeu și cu atâta vază-n țară, poate că-i arăta ușa (eu îi crăpăm capul!). Țin minte și-acuma: era o sticlă trimisă de Brillat-Savarin din via lui (La Côte-Grêle). Parc-o văd. Tata a zâmbit și s-a făcut că nu bagă de samă, întrebând cu prefăcută cucernicie:

— Știi ce scrie în Sfânta Scriptură, înalt-preasfinte?

— Ce, boier Toadere?

— „Vai și amar de aceia ce amestecă vinul cu apa!"

Episcopul a zâmbit și el, înțelegând, și-a răspuns:

— De ce n-ai întors foaia, logofete, că mai scrie ceva?

— Ce mai scrie, sfinte părinte?

— Numai atât, fiule; „Și-l vând pre el!"

— Deci porunca asta, urmă Căpitanul, e pentru crâșmari, nu pentru băutori, dar ce-i iertat episcopului nu-i îngăduit lăncierului.

*

Când au isprăvit de mâncat (cu băutura n-o mai isprăveau), Căpitanul s-a ridicat în picioare, zicând:

— De-acum, pe cai, băieți! „Cognac”-ul vi-l dau de ceea parte, la ruși.

Înlemniseră ofițerii când s-au dumerit ce vrea să facă, dar cu el nu era de șagă. Cum rușii nu prea aveau pază numeroasă în acest loc de trecere, le-a fost ușor să lege paznicii burduf și să treacă Prutul dincolo de pod. Oamenii fugeau din calea lor care-ncotro, femeile și copiii țipau să-ți ia auzul, bătrânii își făceau cruce în pragul ușilor, unde te-ntorceai numai spaimă și jale. Intrând în bogatul sat Tiurliu-Tiur[60], Căpitanul a pus să strângă oamenii, spunându-le, după ce i-a adunat în mijlocul satului:

— Nu vă speriați, oameni buni, că n-am venit să jăcmănesc. Eu sunt polcovnicul Costache Zippa, feciorul logofătului Toader, care cu omenie v-a stăpânit, și vreau să-mi văd moșia. (…)

La conac porțile erau zăvorâte pe dinăuntru.

Căpitan Costache pornise în galop cu Dan Dămăcuș de-a stânga lui și, cât ai zice: uite-l, nu-i!, amândoi săriseră zaplazul, poarta având mai mult de trei coți.

După ce descălecă, Dan Dămăcuș trase zăvoarele și, cât ai clipi din ochi, ograda se umplu de lăncieri.

La un semn al Căpitanului gorniștii așezați în fața drapelului sunară deșteptarea.

Un bătrân gârbov, urmat de două matahale cu cizme de iuft și rubașcă roșă, coborî scările, tremurând ca trestia când o necăjește crivățul.

Căpitanul îl salută cu multă curtenie și, spuindu-i cine e, îi prezentă pe rând toți ofițerii regimentului. În fața acestei purtări neașteptate, moșneagul își mai veni în fire, măcar că numele Zippa nu prevestea nimica bun și măcar că nu-și mai putea lua ochii de la pădurea aceea de lănci, a căror flamuri, roșii cu albastru, fluturau în apusul care se stingea și el în aceleași culori (…). Uimirea îi fu și mai mare când văzu pe acoperământ doi sergenți, agățând în vârful casei un steag cu stema țării și insignele familiei Zippa de cealaltă.

— Și acum, că țermonialul e împlinit, nu te tulbura, domnul meu, fă ca la mata acasă, se adresă Căpitanul rusului.

— Mi se pare că și sunt, îndrăzni bătrânul cu jumătate gură, dar într-o franțuzească tot atât de desăvârșită ca aceea în care i se vorbise.

— Ți se pare, ți se pare, mormăi Căpitanul, pe când îl poftea el pe rus să intre în casă, cu adânci heretisanii.

Ajuns în salon, Căpitanul se tolăni în cel mai înalt jâlț, făcând semn și celorlalți să se așeze:

— Și cum vă spuneam, urmă el către ofițeri povestirea începută pe drum și lăsată baltă în fața porții, am venit aici să împlinesc o veche făgăduială și o cucernică datorie față de amintirea bunului meu părinte. Moșia aceasta a fost stăpânită de neamul nostru, nu se mai știe de când. Pe când trăia biata mamă, tatei îi plăcea s-o plimbe în timpul verii pe la toate moșiile lui. De aceea avea, la fiecare casă gospodărească, bucătărie întemeiată și pivniță aleasă.

— Pe când am luat-o eu, pivnița era pustie – întrerupse rusul.

— Nu-i de mirare, suspină Căpitanul, doar a curs vreme de-atunci.

— Și cel de la care-am luat-o era un bețiv.

— Și mai trăiește?

— Nu, a murit sărmanul, sărac lipit.

— Dumnezeu să-l ierte! Mai dăunăzi (urmă Căpitanul), scotocind prin niște mobile vechi zvârlite într-un hambar, în sertarul unui scrin colbăit, am dat de-o hârtie scrisă de mâna tatei și-alături, pe-un pergament prins cu bolduri, de însemnarea aceea, planul pivniței din Tiurliu-Tiur. Multe litere erau șterse, dar am înțeles din ce-am putut ceti că, pe când hoinărea prin țară, ascunsese tata în zidul acestei pivniți trei sticle de „cognac” grozav. Îl primise dar de la un conte rus, Tolstoi mi se pare. Nu-i mai știu bine numele, că hârtia am rătăcit-o, dar sticlele le găsesc, c-am adus planul.

Lămurindu-se asupra pricinei acestui marș pe pământ străin, s-a pus rusul pe-un râs, de credeai că-și dă duhul:

— Cum, și numai pentru asta ați venit aici? – se minuna el.

— Numai. Dimineața, după bal, le-a venit chef băieților să beie „cognac”. I-aș fi dus la mine-acasă, dar era ceas de slujbă. Atunci mi-am adus aminte că aveam la mine planul pivniței. Și-am venit. Dacă aș fi întâmpinat împotrivire, aveam de gând să sparg pivnița și să dau foc

casei. Văd însă că mata eşti om de lume şi faţa te-arată prietenos, de-aceea să mă ierţi, mă rog matale, că ţi-am trecut pragul cu hainie. Dar, să nu te superi, nu pari a fi rus.

— Sunt şi nu sunt, comandir polcovnic. Mama mea e franceză şi toată copilăria şi tinereţea mi-am petrecut-o la Paris.

Acest amănunt cuceri cu totul inima Căpitanului. Rusul, la rându-i, se înduioşă şi el, aflând că năvălitorul a învăţat la Saumur. Se îmbrăţişară. Căpitanul nu ştia cum să-şi ceară iertare c-a atârnat steagul pe vârful casei, abuzând de ospitalitatea unui amfitrion atât de cumsecuvine. A urmat masă mare, cântece din balalaică şi cazacioc. Sticlele, în adevăr, au fost găsite, după indicaţiile planului. De cum s-a desfundat întâia, toţi au fost de părere că plătesc cu vârf şi-ndesat osteneala drumului. De celelalte două, n-a vrut însă cu nici un chip Căpitanul să se atingă, rugând gazda să le păstreze în amintirea lui şi a bunului său părinte, asigurând-o totodată că-s făcătoare de minuni la boală.

Soarele intră deodată pe geamurile deschise, aprinzând cristalurile, oglinzile şi argintăria de pe masă. Un muc de lumânare, care mai ardea strâmb pe-un colţ de bufet, părea tot atât de caraghios şi nelalocul lui ca un zbârnâit de drâmbă în mijlocul armoniilor violoncelului şi-a violelor. Dacă un om trezit atunci din somn ar fi intrat în încăperea aceea uriaşă, l-ar fi trecut desigur un fior de gheaţă prin şira spinării. Chipurile de ceară şi privirile ofilite, ca din altă lume, a celor ce petrecuseră l-ar fi făcut să creadă că a dat de praznicul strigoilor, ca-n noaptea Sfântului Andrei{61}, şi după al treilea cântat de cocoş s-ar fi aşteptat cu groază să-i vadă mistuindu-se sub podele.

Un cântec jalnic se tângui deodată, pornit de nu se ştie unde, pierzându-se apoi treptat în depărtări. Toţi tăcură. Era la început o izbucnire tânguitoare, de mai multe glasuri, pe urmă numai un murmur slab, covârşit de-o voce groasă, fără îndoială, de uriaş. Le acoperea pe celelalte, întunecându-le, cum acopere pajura, când îşi întinde aripile să beie, şipotul de munte.

Dumitrache Micotă, căruia îi plăcea mult muzica, se apropie de rus:

— Cine cântă, mă rog, pe-aici atât de frumos și cu-atâta măiestrie?

— Toată Rusia, domnul meu. Rusia nu-i decât întindere, cântec și jale. Când îi vedea trei ruși întâlnindu-se în drum și stând pe loc, așteaptă puțin. Ai să vezi că unul ridică mâna și toți fac un cor și pornesc împreună, cântând. Unde merg? Cine știe! Rusia-i atât de mare! Eu cred că merg așa de mii de ani, de totdeauna, de când sunt ruși. Beau, cântă și se jăluie. Aceasta-i, poate, rostul lor pe lume.

*

Căpitanul își aminti de regiment.

Soldații umblau năuci prin dosul casei, după cele două butoaie, pe care mărinimoasa gazdă le dăruise. Alții jucau prin șuri, de-a valma cu argații, cu care legaseră prieteșug.

S-a sunat adunarea, apoi încălecarea.

Când să-și ieie rămas bun de la gazdă, bătrânul se posomorî:

— Văd, domnule colonel, că sunteți un adevărat gentilom, dar păreți a nu vă gândi că fapta domniei voastre, care – între noi fie vorba – mi-a făcut mare plăcere, poate avea urmări neplăcute pentru domnia voastră. Bineînțeles, de sprijinul meu nu mai e nevoie să vă încredințez, dar ați legat santinelele, ceea ce va supăra desigur mult pe generalul Gatowski de la Bălți. Prea multă grijă însă nu aveți. Guvernatorul mi-e nepot. E om de petrecere și va-nțelege.

— Dacă e așa, poftiți cu toții și pe la via mea, să vă încredințați că și petrecerea moldovenească are șartul ei.

— Vă foarte mulțumesc, răspunse rusul, e vorba însă să aibă timp nepotul meu să vorbească generalului, înainte de-a afla de la alții. Eu am pus să-nhame și, cum îți porni dumneavoastră la Iași, mă duc și eu la Chișinău.

Se îmbrățișară pe scări. Și după ce-și încălecă roibul, Căpitanul întoarse capul către bătrân:

— Îți mulțumesc din suflet, prietene, pentru nobila matale bunăvoință, dar nu te mai osteni, rogu-te, pentru mine: Lui Costache Zippa nu-i pasă de nimic! Fac ce vreau!

Și, dând pinteni calului, o tuli glonț în fruntea regimentului, comandând trap.

*

Vestea se răspândise în Iași ca o furtună. A fost adusă de trei ovrei care fuseseră față la arestarea santinelelor. Circulau zvonurile cele mai fantastice. Unii spuneau că a înnebunit Costache Zippa (…). Alții spuneau că, nemaiavând cu ce trăi, s-a dus să facă rezmeriță și, răsculând norodul, să prade cât o putea și să plece pe urmă la Paris.

Fapt este că Nicolai Nicolaevici Kozorok, consulul rus, măcar că avea relațiuni amicale cu Căpitanul, a fost nevoit să ceară lămuriri domnului, pentru a raporta în urmă guvernului său.

Nevoind să se arate fricos în fața mai micilor, Căpitanul a dat poruncă trompeților să cânte tot timpul când vor trece prin oraș. Așa se face că, de la barieră încă, mulțimea se adunase în urma regimentului, potop. Negustorii închideau obloanele la repezeală, ascunzându-se ca-n gaură de șarpe, iar tinerii patrioți aflați pe străzi îndemnau norodul să manifeste pentru *marele Căpitan.*

Ajuns în fața casei lui, Căpitanul făcu semn de oprire, descălecă și intră în casă. Peste puțin, un fecior pofti pe Dan Dămăcuș înăuntru. Căpitanul îl îmbrățișă. Era galben la față și-i întinse un plic, zicând: „Cetește!” Mâna îi tremura, lucru de mirare la un om ca el. Dan Dămăcuș își aruncă ochii pe învelitoare:

„Preaslăvitului gospodar al Moldovei,
Măriei-sale, domnului Grigore Ghica voievod.
Cu cinste să se dea”.

— Cetește înăuntru, glăsui Căpitanul apăsat.

Cu o ascunsă bucurie, Dan Dămăcuș ceti:

„Greșit-am foarte, Măria-ta, dar nu mă căiesc: Costache Zippa nu se căiește și nici cenușă pe cap nu pune. Adevăr grăia bietul tata când îmi spunea: «Tu, Costache, pentru podoaba trupului omenesc n-ai decât două lucruri: pe cap „eau de Cologne”, în cap „eau de Pologne”[62]». De-aceea, pun astăzi sabia la picioarele Măriei-tale. Dar să nu uiți, Măria-ta, că pe ea am scris cu mâna mea: pentru cinste, pentru domn, pentru țară!

Și vin să fac închinată rugăciune Măriei-tale, s-o dai, Măria-ta, bun-prietenului meu Dan Dămăcuș, cel mai destoinic a o purta.

Să fii Măria-ta sănătos.

Eu rămân al Măriei-tale, preasupus și preaplecat servitor, Costache Zippa."

Când își ridică Dan Dămăcuș ochii de pe scrisoare, Căpitanul era în balcon, vorbind de-acolo:

— Oficeri, soldați!

De astăzi înainte, Costache Zippa nu mai e comandantul vostru. Să ascultați de cel ce vine, cum ați ascultat și de mine. Pentru că astăzi comand tot eu, poruncesc trei zile de odihnă pentru toată lumea. Trupa va primi bani și odihnă, ca de sărbători.

Iubiți cinstea, iubiți calul, iubiți țara Moldovei!

*

Pe când ofițerii trăseseră săbiile, comandând *pentru onor,* Căpitanul duse un deget la frunte și intră repede în casă. Dan Dămăcuș spunea că, intrând în casă, avea lacrimi în ochi. Dar Căpitan Costache se făcea că n-a plâns niciodată.

*

A doua zi, în caretă lăcuită și ținută de gală, Dan Dămăcuș ieșea surâzător pe poarta Curții domnești, pentru a lua comanda lăncierilor albaștri.

*

Părăsind oștirea, s-a mutat la vie, unde ținea petrecerile lanț. Și cum băutură ca la el la nimeni, aproape tot târgul îl bețivise. Nu era zi lăsată de Dumnezeu să n-aibă el la masă zece–cinsprezece inși. Pe cei care veneau mai des îi smintise de tot. Nu-și mai vedeau de trebi, se legau de oameni, ținându-se numai de scandaluri și ticăloșii.

Într-o zi, întâlnindu-l pe Iancu Durău și îmbiindu-l să vie la masă, i-a zis Iancu Durău:

— Adevăr zic ție, Căpitane, că azi n-oi putea veni, căci am băut toată noaptea și-am petrecut și ieri.

La care vorbă i-a răspuns Căpitanul:

— Mă mer de tine, Iancule, că nu ți-e rușine să vorbești. Când știi prea bine că eu, acum treizeci și cinci de ani, am început un pui de chef pe care nici astăzi nu l-am terminat, cum îți mai vine să te vaiți ca un nevolnic pentru două biete nopți? Sărace de tine, Iancule, îmi pare c-ai intrat în anul morții.

Iancu Durău se-nveseli:

— Că bine zici, Costache. Tu ai venit beat de la Paris subt Scarlat Calimah, beat te-a găsit domnia lui Mihai Suțu, beat ai fost și subt Mihai Vodă Sturza și iaca nici sub Grigore Ghica nu te-ai trezit. Patru domnii, măi Costache, aferim beție! Dar crezi tu oare că mult ai s-o mai duci așa?

— Îți mai aduci aminte, Iancule, ce-i spunea tata lui Simion Velescu când îi vorbea de sănătate? Parcă-l aud: „Lasă prostiile, Simioane, că eu n-am vreme de pierdut și nu mă gândesc la fleacuri. Când îl văd pe doftorul Pașco, rotofei și rumeior, atâta îl întreb: Ce mai fac eu, doftore, că mata văd c-arăți bine! Încolo, îmi dau trupul pe mâna lui, cum îți dai tu ciubotele la cârpit, numai că mi-i de mirare, Simioane, cum de n-ai rușine să umbli cu ciubote așa de jerpelite, că nici rândașii mei nu le-ar purta!” Dracul îl punea să vorbească?

— Lasă gluma, Costache, ar trebui să te gândești că nu mai ești tânăr și știi tu, ulciorul nu merge de multe ori la apă.

— Apoi la apă îl duc eu, Iancule? Când mi-i vedea cu apă-n ulcior, să știi că mi-am pierdut mințile.

— Nu râde, Costache, că nu-i de râs, se posomorî Iancu, având gând prietenesc. Știi bine că bietul moș Toader, măcar că era cât și tine de zdravăn, s-a prăbușit deodată, trăsnit ca stejarul de fulger, lovit de dambla.

— Lasă, Iancule, aceste amintiri mâhnite. Cum l-a găsit moartea pe bietul tata, așa să mă chitesc s-o aștept și eu: în picioare și cu paharul în mână, nu zăcând ca ologii și văicărindu-se ca muierile. Ș-acu, hai ș-om gusta o vutculiță, la lipovan.

*

A fost Iancu Durău, se vede, afurisit la gură, căci puțin după asta a căzut Căpitanul la pat și, păzindu-l Iancu și doctorul Pașco, ascunsu-i-au lui cheile de la pivniță, și-o săptămână încheiată l-au ținut numai cu lapte acru, compoturi și apă chioară. Trezindu-se Costache din beția lui cea grozavă, a pus să-i aducă toate condicile cu socoteli și-a văzut că nu-i bine. Atunci i-a dat lui în cap să întemeieze herghelie de „pursângi", gândind să-și facă averea la loc. Cum s-a văzut pe picioare, a închipuit cum a putut câteva pungi de galbeni și-a luat drumul Budapestei, să cumpere cai de la un baron ungur (Sándor Teleky), ale cărui grajduri erau vestite în toată Europa.

La Budapesta însă. Căpitanul s-a îndrăgostit de-o franțuzoaică: Lolotte Cubas. Când a dat de fundul sacului, pentru a mai putea bea cu ea câteva sticle de Tókay, a vândut pe rând unsprezece cai, cumpărați de la un maghiar. A plecat din Budapesta cu câteva lăzi de sticle, cu franțuzoaica, o iapă și-un harmăsar, „mai frumos și mai nobil ca ungurul" (spunea Căpitanul). Îl și chema Sigismund Báthory. Așa au ajuns la Sighișoara, unde avea să cumpere Căpitanul trei butoiașe de vin de pe Târnave (Kokelperle). Murind însă Sigismund Báthory pe drum de dalac, s-a trezit Costache la vie cu franțuzoaica-n brațe și cu toate socotelile spulberate. Partea jalnică era că nici un boier din Iași nu avea harmăsar „pursânge". E drept că în grajdurile domnești se afla unul, dar Căpitanului nu-i venea să-i ceară lui Grigore Ghica îndatoriri, de rușine pentru câte-i făcuse. Și pentru nimica-n lume n-ar fi dat Căpitanul iapa la harmăsar prost. Iar cui îl întreba de ce, îi răspundea cu îngâmfare ce-și mai amintea din bruma de carte pe care o învățase la Saumur:

— Aiasta-i treabă gingașă, cucoane, și cu multe urmări rele, ce nu se mai pot îndrepta. Dacă dai o iapă de rasă la un harmăsar de rând și prinde mânz de la el, toate vlăstarele ei următoare poartă pecetea acestei dintâi mezalianțe. Asta se cheamă fenomenul impregnațiunei (telegonie) și dovedește, cui are cap să judece, că (vorba tatei) *Non ex quovis ligno fit Mercurius*[63]; numai pricopsitul nostru de vodă, luându-se după sfaturi muierești, socoate să facă din țigan om[64].

*

De Sfinții Constantin și Elena fusese petrecere mare la vie și mulți se îmbătaseră, după obicei. Dan Dămăcuș se făcuse și el un bețiv ahotnic și, de la venirea Lolottei, era nelipsit din casa Căpitanului și sta mult acolo. Fiind, după cum mai sus s-a scris, călăreț bun, încăleca toți caii domnești, de-i învăța la călărie. Deci, când au ajuns toți în culmea beției lor, zis-a Dan Dămăcuș către Căpitan:

— Eu mă prind, Căpitane, să-ți încalec iapa și s-o țin trei zile la mine, aducând-o cu fruct de harmăsar domnesc, dacă mata îi înconjura casa călare pe măgar, cu fața către coadă, și-i bea de-a călare și-o sticlă de vin.

— Aista-i cu neputință! zise Iancu Durău, care făcuse doar și el multe în zilele lui.

— Ba eu mă prind, sări Căpitanul!

— Șezi binișor, Costache!

— Fac ce vreau!

Și cât ai clipi din ochi încălecă măgărușul care era, de altfel, foarte blând și se plimba liber prin ogradă. Și întorcându-se cu multă agerime, din mers, precum a fost învoiala, a dus sticla la gură și a băut-o toată. Și, mai din pulpe, mai din călcâie, atât de bine a dus măgarul, că tocmai când curgea cea din urmă picătură de vin din sticlă, Costache îl oprise în fața mesei, întinsă subt arțar.

*

Plecând toți musafirii, după ce-au mai băut o sticlă din *Cartea de aur* (Armagnac), numai cât Lolotte, Căpitanul și Dan Dămăcuș, și-a lăsat Dan Dămăcuș calul în grajd și, încălecând iapa Căpitanului, după cum a fost rămășagul, o porni în trap întins spre Iași.

*

Peste câteva zile, Dan Dămăcuș grăi către Căpitan:

— De știam eu cum ți-i iapa, Căpitane, nu mai puneam rămășag cu mata, nici pe tronul Poloniei.

— De ce, frate Dane?

— Nu vrea să primească! Să omoare harmasarul și alta nu. Nu mai știam ce să fac cu ea. Dar la urma urmei, i-am turnat rom în apă, am legat-o cobză și i-am venit de hac.

— Aferim, Dane! Și-a prins?

— De bună seamă c-a prins, de vreme ce am și mânat-o înapoi, cu vezeteul meu.

*

De-ar mai fi moștenit Căpitanul o vie cu pivnița ticsită de bunătăți și nu se bucura mai mult ca de vestea asta. Din ziua aceea nici nu mai vorbea de altceva:

— De-ar fi iapă (zicea el), o dau iar lui Dan. Da' odată și-odată oi pune eu mâna pe-un harmasaraș. Ș-atunci să vezi ce mai de „pursângi" scoate Căpitan Costache!

Era fericit!

cap. III – ***în care o neînchipuită măgărie iese la iveală***

Parturiunt montes…

HORAȚIU[65].

Unsprezece luni de zile n-a visat Căpitanul decât grajduri, herghelii, jockey și premii, își vedea numele pe programele de la Longchamps: „*Écurie Constantin Zippa, couleurs*: *bleu et rouge*!"[66]. Dar când fu să se apropie mult așteptata zi, Căpitanul înnebunise de-a binelea. Nu-și mai găsea locul. Umbla valvârtej din casă la grajd, de la grajd prin livadă, când ici, când colo, ca o picătură de argint viu pe-o placă de marmură. Îngrozise argații și vezetiii, iar pe Lolotte atâta o scosese din sărite, încât s-au învoit să nu mai doarmă împreună. Căci, dacă i se năzărea Căpitanului prin somn că nechează iapa, nu se mai codea să-și deie seamă de-i vis sau aievea, arunca repede pe el ce-apuca și tiva la grajd.

Azi așa, mâni așa, a tot așteptat Căpitanul, frământându-se de neliniște și nerăbdare, până când, într-o bună zi, când sta la masă cu Lolotte și Dan Dămăcuș, a dat buzna-n casă Ion vezeteul, după cum avea dezlegare, fără să mai vestească feciorul, nici pe nimeni, și atât a apucat a zice:

— A fătat iapa, Măria-voastră!

Afară turna cu cofa. Dar ce-i păsa Căpitanului?

S-ar fi dus la grajd și prin foc nu numai prin „elementul ostil”, cum îi zicea el apei.

Pe când își punea mantaua de ploaie, întrebă:

— Și ce-a făcut măi Ioane, harmasaraș, iepușoară?

Ion se prăpădise de tot cu firea:

— N-a făcut iepușoară!

— Ei, bravo, a făcut harmasaraș!

— Nici harmasaraș, Măria-voastră!

— Ce tot clămpănești, afurisitule? Iar te-ai îmbătat! Cum n-o făcut nici harmasaraș, nici iepușoară? Știu că n-o făcut fluture sau gânsac! Auzi, măi? Ce taci ca proasta-n horă?

— Măgarul, Măria-voastră!

— Ce măgar, măi, ce măgar? A făcut iapa sau *n-a făcut*?

— A făcut, Măria-voastră.

— Atunci ce-mi tot spui de măgar, boule?

Ion înghițea-n sec și rotea niște ochi cât ouăle de hulub:

— I-a luat-o înainte, Măria-voastră!

— Ce să ieie înainte, măi, cui să-i ieie?

— S-a porcit.

— Tu te-ai porcit, mișălule! Ești beat ca un porc! Nu vezi că nu mai știi ce vorbești?

— Nu se află, Măria-voastră!

— Măi, Ioane, tu-nțelegi românește?

Căpitanul își gusta emoția ca un jucător care „filează” cartea.

— Atât să-mi spui, Ioane, și să-mi răspunzi numai la întrebare: Ce-a făcut iapa, Ioane?

Când a răcnit Căpitanul: „Ce-a făcut iapa, Ioane?”, Ion se făcuse alb din negru. Se uita la Căpitan ca oaia la lup și nu scotea o vorbă. Numai dinții îi clămpăneau.

— Măi Ioane, tu mă-nțelegi sau nu? Ce-a făcut iapa, Ioane?

Ion își da duhul:

— Catâr, Măria-voastră, a făcut catâr!

Dacă s-ar fi uitat Căpitanul în clipa aceea la Dan și la Lolotte, chiar de n-ar fi înțeles anume că au fost ajunși în trebușoara asta, multe taine i s-ar fi dezvăluit. Dar el nu mai vedea nimic. Iar când a pus mâna pe harapnic, a tulit-o Ion glonț pe ușă și s-a tot dus pe poartă-ncolo și dus a rămas, până în ziua de azi.

*

Din vechi știut este că o nenorocire nu vine niciodată singură. Câteva zile după mișelnica întâmplare, căzând Căpitanul la vie la ceas nepotrivit, cu oaspeți mulți, a găsit casa goală. Poftind musafirii să intre, el a luat-o prin dosul cramei la vale, să-și caute ibovnica. Nu făcuse nici câțiva pași și, la o cotitură, a văzut-o cu ochii lui pe Lolotte săvârșind păcat trupesc cu Dan Dămăcuș, în fân cosit.

Un singur glonte bine tras i-ar fi putut nemuri pe dată, în rușinoasă fapta lor. Dar numele și cinstea casei înainte de toate! Nu le putea face de râs în fața străinilor. Nu-l zăriseră. Căpitanul se trase înapoi, făcându-se a nu vedea, și cu glas prefăcut începu să strige:

— *Lolotte, Lolotte, viens chérie, nous avons du monde*![67]

Lolotte nu se făcu așteptată mult. Era nerușinata aprinsă la față și cu părul plin de fân. Pe rochia albă avea urme umede de iarbă.

— Iar ai stat în iarbă! Ai să răcești, *chérie*! Fugi de te schimbă repede și stai de vorbă cu lumea, că eu vin îndată.

Peste puțin se ivi și Dan Dămăcuș, vesel, zglobiu, nebănuind nimic.

— Mâini la cinci dimineața la Copou, glăsui Căpitanul îndesat. Și-acum fă bine și intră-n casă. Găsești ceva, ce te-a tăia capul, și pleci îndată. Lolotte nu trebuie să știe nimic. Înțelesu-m-ai?

Dan Dămăcuș execută, ca un somnambul, porunca dată.

*

Peste puțin, cele trei trăsuri trimise de Căpitan în oraș se întorceau încărcate de lume veselă, și-n urmă, într-un „char-à-banc”[68], taraful cu lăutari.

Ceva mai târziu, aproape de ora mesei, pe când turlele aprinse ale Cetățuiei și Galatei se învăluiau în umbra din ce în ce mai deasă, din berlina de zile mari (aceea cu care veniseră de la Paris Toader logofătul și

iubitul său fiu Costache), se coborî cu chip posomorât glumețul Iancu Durău.

*

Petrecerea din seara aceea amintea în totul zile de belșug din vremea logofătului. Până și sticlele ce mai rămăseseră din *Cartea de aur* au fost scoase toate. Când începuse a se crăpa de ziuă, petrecerea era în toi. Se dansa prin toate odăile. Atunci însă, nebăgați în seamă de nimeni, s-au strecurat afară Căpitanul, Iancu Durău și Radu Juga, suindu-se în berlina care-i aștepta la poartă.

*

Dumitrache Micotă îi cânta la ureche lui Nicușor Raicu, care nu mai putea de râs, niște stihuri ale lui Iancu Durău:

Căpitanul cu franțușcă
Nu-i nebun.
Când de-acasă pleacă pușcă,
Vine tun!

Un călăreț veni în galop mare și descălecă la scară, înmânându-i lui Nicușor Raicu o scrisoare. Alb ca varul, Nicușor intră în salon. Și-n timp ce-n clinchet de pahare și zbârnâit de cobză cavalerii invitau cucoanele la cadril, toți acei ce mai petreceau în casa Căpitanului au deplâns moartea năpraznică a celui din urmă Zippa, răpus în luptă singulară în pădurea Copoului și mort pe loc, după o scurtă suferință, cu pieptul străpuns de sabia fățarnicului Dan Dămăcuș.

cap. IV – ***în care sfârșitul povestirii, covârșit de măreția vremilor, pierde orice însemnătate.***

Sunt lacrimae rerum.

VIRGILIU[69].

Acestea toate le-am aflat de la vrednicul de cinste și crezare general Corban, ce-a slujit pe timpul lui Cuza-Vodă și, prea puțin, sub Carol I. Când l-am cunoscut, era atât de bătrân, că uita de la mână la gură. Îl întrebai:

— Ce mai faci, domnule general?

El își aducea mâna la ureche în chip de leică și făcea:

— Ha?

Strigai mai tare:

— Ce mai faci, domnule general? Ai ieșit azi la aer, te-ai plimbat?

— E! Unii zic că da, unii zic că nu…

Cu toate acestea, când îi vorbeai de Căpitan Costache, se înviora generalul și nu se oprea până ce nu spunea tot ce știe. Și măcar că amintirile îi jucau multe feste, întâmplându-se ades ca o snoavă spusă o dată despre unul s-o puie a doua oară în sama altuia, istoria logofătului Toader și a iubitului său fiu Costache n-o încurca niciodată. Rar de-o mai sclintea puțin pe ici, pe colo, uitând vreun amănunt, dar revenind negreșit asupra-i în cursul narațiunii și totdeauna la fel. Așa, a unsprezecea oară când mi-a spus-o, n-o schimbat o iotă din finalul pe care îl transcriu întocmai:

— Pe-atunci, băieți, *vântul veacului,* cum îi zice Conachi logofătul[70], sufla să prăbușească multe vechi alcătuiri, ca-n locul lor altele să așeze. Duhul satanicesc al nesupunerii, după sângeroasa pildă a răzvrătirii franțuzești, smintise multe minți până atunci tefere. Boierii cei de-a doua mână și ciocoimea, suită cu duiumul la cinurile boierești în timpul lui Mihai Sturza și Grigore Ghica (se zvârleau pitacele de boierie ca grăunțele la curci), se frământau cu turbare, ațâțați de pofte nelegiuite și râvnind la slujbele mari și la rangul protipendadei. Din ceata acestor netrebnici s-au scornit multe izvodiri hulitoare și ocarnice atingeri pe seama ocârmuirii, ajungându-se la împuținarea cuviinței și dușmănoase uneltiri. Și din aceste nesănătoase îndemnuri s-a făcut atunci o mare tulburare în toată obștea pământului. Dar iar mă-ntorc și zic că și urmări bune a avut acea fierbere. Și de n-ar fi fost decât să întemnicească marele gând al Unirii și încă trebuie s-o binecuvântăm, măcar că pornea din *tagma nevăzuților*[71].

Și dacă risipa și luxul din timpul lui Grigore Ghica dusese multe averi pe apa Sâmbetei, lăsând familii puternice în sărăcie și făcând să intre în negura uitării nume ce-au împodobit istoria, strălucind în depărtările începuturilor ca luceferii, ridicase totodată din ticăloșie

mulțime de ciocoi. O seamă din ei nici nu se mai cunoșteau de boierii cei adevărați. Și fără doar și poate, îi așteaptă și pe ei soarta acelora pe care i-au înlocuit, căci – la urma urmei – tot trândăvia și îngâmfarea îi va pierde.

Lumea, băieți, a fost și va fi în neîncetată primenire și veșnică schimbare, cum e cursul apelor celor curgătoare.

Și iaca, așa s-a-mprăștiat la cele patru vânturi și averea lui Costache Zippa, pe care, moștenindu-l moșu-său Simion Velescu, de-abia a putut acoperi datoriile, vânzând via și casa. Franțuzoaica a plecat îndată, luând cu ea toate juvaericalele. Catârul fusese vândut pe-un preț de nimic unui țigan de la grajd, dezrobit, care se făcuse sacagiu și mai purta încă, zdrențuită, bogata livrea a vremurilor bune. Căra apă pe la toate curțile, înveselind ieșenii, în trista durată a căimăcăniei lui Balș. Era foarte popular printre slugi. Când se oprea la vreo poartă, numai ce auzeai:

— Ieși, Mariță, cu hârdaiele, c-a venit „pursângele”[72]. Căpitanului!

Și cred că, de n-ar fi fost catârul, mulți l-ar fi uitat pe bietul Costache. Ba, mulțumită catârului, i s-a făcut lui Costache și-un cântec, pe care-l zicea Barbu Lăutarul pe la sindrofii. Ciocoii, mai ales, făceau mare haz de el și tot unul din ei a scornit că-i compus de Vasile Alecsandri, dar eu știu, chiar din gura lui Alecsandri, că nu-i adevărat.

La amintirea acestui cântec ochii generalului se umezeau și începea c-o voce din altă lume, c-o voce *de-atunci,* singurul cuplet pe care-l mai știa:

Căpitanul de la vie,
Șugubăț și plin de har,
Neputând face moșie Din Cotnar,
A lăsat, bată-l pustia,
Dracului căpitănia
Și-n Cotnar schimbând moșia
A făcut, la o beție,
Din papuc pahar,
Sabia – harac de vie
Și din cal – măgar.

Mie nu-mi venea a râde, băieți! Mă gândeam cu jale cum a făcut nechibzuința să ajungă un nume ca al lui Zippa de batjocura ciocoimii. Că nu știu de unde învățase

și haimanaua de țigan cântecul și-l cânta pentr-un pitac pe la toate crâșmele. Dar mult nu l-a cântat, nemairăbdând Dumnezeu, că pe țigan l-a închis pentru furtișag și-a dat și strechia-n catâr. Și așa, din voia proniei cerești, și-a dat și el dobitocescu-i suflet în cel dintâi an al înscăunărei Măriei-sale domnului Alexandru Ioan I.

cumplitul trașcă drăculescul[73]

Fost-a Trașcă Drăculescul urmaș Vlad Dracului Țepeș voievod[74], om aprig, îndărătnic, dar neîmpetrit, de Dumnezeu temător și păzitor al celor lumești și duhovnicești rânduieli. La trup înalt, piept puternic, mijloc subțire, iar fața nici nu ne putem îndemna a scriere de mândră. Părul negru-albastru, mai mult albastru decât negru, creț și des ca la mieii moschicești[75] și lucitor cum îi pana corbului, iar ochii verzi ca smaraldele împărătești, lucru foarte minunat și chiar nemaivăzut. Cât despre putere, lua taurul de coarne și-i sucea gâtul și purta buzdugan. A rămas de pomină buzduganul lui Trașcă în toată Oltenia, că doi oameni voinici nu-l puteau a clintire și zvârlea cu el de la Tumul-Severin în Țara sârbească, pe cela mal.

Având Trașcă numai zece ani neîmpliniți și auzind vorbă în casa moșu-său Dumitru Boldăș, la Craiova, unde l-au fost trimis pentru dichisul minții, cum că tătâni-so trage de moarte la Steic, lângă Turnul-Severin, s-a repezit Trașcă-n grajd, pe furiș, și – încălecând un cal din cei mai buni, fără să doarmă, nici să mănânce – s-a repezit glonț acasă, prin vântul și ploile acelei jalnice toamne. Și când a răcnit Trașcă din poartă, ca puii de zmei-paralei: „Unde-i tatăl meu?” – slugile de prin curte au înlemnit, lemn, buștean, cineși la locul lui, iar biata maică-sa a căzut grămadă, fără să mai scoată o vorbă, de spaimă.

Bătrânul l-a luat în brațe și, strângându-l la piept, a ridicat ochii la cer, lăcrămând:

— Păzește-mi-l, Doamne, de Cel Viclean, că de oameni se păzește el singur!

*

Încă de pe-atunci, fiind Trașcă mic copil, fraged, neîmplinit, au început a-i sticli ochii după femei. Între copii, niciodată nu se vâra, ci cu vânători bătrâni și cu grăjdarii mai mult ședea și tot ce făcea el era de mirat și de groază. Trăgea cu săgeata din copaci în boierii

drumeți, de le sfărâma ciubucile de la gură, prindea cu arcanul cai neînvățați și-i încăleca pe deșelate, se trântea cu berbecii prin iarbă, și joaca lui era mai mult cu muierile și vânătoarea, iar de se zăbăvea după vânat, mai mult după muieri se zăbăvea.

Multe și îndurerate lacrimi a vărsat biata maică-sa când și-a dat samă de satanicească pornire a lui, rugându-se lui Dumnezeu să-l întoarcă de la curvie, că ajunsese Trașcă de nu mai ținea socoteala de-i fată fecioară sau femeie coaptă și chiar vară dreaptă sau mătușă să-i fi fost, o prindea prin odăi și îndată poftea s-o dezmierde. Și pentru un lucru de păcat ca acela, nu avea măcar rușine, zicând că așa e voia Domnului să fie omul: *Cu dragostea-n neam şi cu hula-n duşman*!

Tot atunci se învățase de prindea pui de vulturi și-i învăța să zboare după el la vânat și-i hrănea cu mâna lui și-i purta pe umăr. Pentru asta – și mai ales că știa tocmeala șerpilor, de-i descânta, îmblânzindu-i ca pe muieri, pe șerpi, cu fluieratul, iar pe muieri numai cu privirea – mulți au scos că strămoșu-său, Vlad Dracul, au fost chiar drac adevărat, din Iad, și că el însuși Trașcă s-a fost născut în noaptea Sfântului Andrei, din tainică zămislire prin vis, cu strigoi, și că vrăjitor diavolicesc este.

Ci acestea toate basme sunt și să le creadă cei ce le-au scornit.

*

Pe zi ce merge se făcea Trașcă tot mai frumos și mai voinic. Se scălda în toiul iernii, la Bobotează, în apă înghețată la moara din Steic, și călărea pe cai scumpi, anume învățați, numai la galop. Moșii avea din Olt și până-n Mehedinți și mai mult la Baia sta. Acolo l-au călcat o dată și hoții și, ieșind el singur înaintea lor să-i înfrunte, a prins a-i dojenire cu buzduganul și cinci a ucis. Pe alți trei, după ce i-a bătut de i-a snopit, i-a legat burduf și le-a tăiat pleoapele, ținându-i la gard cu ochii la soare, până i-a mâncat ciorile, să fie pildă-n sat.

Nimeni nu cuteza să-i dezlege, că se temea. Și atâta înfricoșase Trașcă oamenii, că a rămas și astăzi vorbă-n Oltenia că, de tușea Trașcă-n cerdac, tot satul striga: „Aud?”

Om leneș nu suferea, și de zărea vreunul dormind ziua pe prispă îl trezea cu palmele și-l suduia. De omul harnic însă îi era drag. Îl ținea în mare cinste și-l și pricopsea; dădea lemn și cărămidă pentru casă, chema doftor la boală și scutea de bir, iar de-i năștea femeia, trimitea capră cu lapte și chiar vacă, după obraze. Și într-atâta stârpise furii și ucigașii, că nu mai puneau oamenii chei la uși, nici lacăt la hambare și mersese vestea la București că în satele lui Trașcă puteai lăsa fără grijă punga cu galbeni în mijlocul drumului, ca-n vremea lui Țepeș, și tot acolo o găseai.

Turcii încă se temeau de Trașcă, ispitindu-se de bogata țară a Olteniei și stropșindu-i Trașcă până i-au sleit. Că luase obicei turcii de se înhăitau la Dunăre, ca lupii, și cutreierau țara cu prădăciuni, și furtișaguri, și omor și colindau satele până subt munți, de le stricau. Ci întocmind Trașcă potere întemeiate cu iscusit și viclean meșteșug îi prindea de vii, și-i muncea, și-i căznea cu cazne grele, și-i jupuia de piele, și le scotea ochii, și-i trăgea-n țeapă, și-i schingiuia fără milă, cât n-au mai acolisit turcii de țara Olteniei. Și astfel au mântuit Trașcă Oltenia de oțărâtele urgii turcești.

Oamenii ocârmuirii ocoleau acele moșii, zicând – cuminte vorbă – că nici pe Dracul să-l vezi, nici cruce să-ți faci. Știa și banul Craiovei și domnul muntenesc că, pe moșiile lui Trașcă, Trașcă-i vodă. El boteza, el cununa, el giudeca. Și nu zicea nici banul, nici domnul nimic, au că vrednicia lui le-o fi fost pe plac și-or fi socotit că la nevoie și primejdie le-o fi de nădejde, au că s-or fi gândind și ei că așa om e mai cu liniște să-l ai prieten decât dușman. Ci ori așa, ori în alt chip să fi fost, făcea Trașcă în Oltenia ce vroia și nimeni nu zicea cârc.

*

Neputându-se de petreceri desfătate și de muieri lipsi, măcar că era om cu frica lui Dumnezeu, precum mai sus s-a scris, den partea femeilor multe răutăți săvârșea, lăsând mare deznădejde în multe suflete de femei. Den nenumăratele scornituri ce s-au scornit, parte neadevărate, mai cu dovedit temei știm că umbla toată vara pe câmp și, din galopul cel mare al calului, înșfăca fetele de la muncă de le răpea și, ținându-le subțioară, ca

și cum ar fi fost pene, gonea pe drum în nouri de praf, de credeai că-i chiar Necuratul în fum de pucioasă, și se mistuia cu ele prin șuri. Alta, aduna două-trei fete mari și, după ce le îmbăia cămărășița, se băga în așternut cu tustrele și le smintea. Alta, nici în biserică nu se sfia când îl zguduiau poftele cele blăstămate, și de-i plăcea vreo fată, o trăgea încet de mână până afară și, suind cu ea în brațe scările clopotniței, pe loc o spurca. Alta, intra la scăldătoare între femei și pe care o alegea el, măcar să fi fost și mă-sa de față, o apuca de cozi și, înnotând cu ea-n spinare până cotea apa, intra prin tufișuri adăpostite, făcând de prisos să mai spunem ce. Dar și muierile afurisite, cum auzeau că-i Trașcă pe mal, toate ieșeau la scăldat.

*

Poposind odată Trașcă la Strehaia, a dat de nuntă. Ion Hadâmb își mărita fata după Grigore Finescul. Până să adape caii, a intrat Trașcă în biserică. Mireasa, frumoasă ca zugrăvelile din icoane. Văzând-o Trașcă plânsă și bosumflată, a înțeles îndată că nunta nu-i după voia fetei, ci după banii Finescului și, socotind el atunci că asemenea cununie nici cu priință n-a fi nicicui și simțindu-se pe deasupra săgetat la inemă, a înaintat Trașcă spre Sfântul altar și – încrucișând brațele drept în fața mirelui, urât și pocit ca o arătare – așa a zis:

— Cum îndrăznești tu, scârnăvie părească, să ridici ochii tăi cei holbați la așa minunată făptură? Și tu, popo, nu te temi de mânia lui Dumnezeu și de buzduganu' ista că te potrivești la așa batjocură?

Și-n fața nuntașilor a luat-o Trașcă pre ea în butca lui și s-a-ntors din drum înapoi la Baia și s-a cununat, numai că n-a avut noroc. Că pe cât era Catrina de frumoasă, pe atât era de pizmașă, ciapcână, cicălitoare și trândavă. Și i-a făcut ea lui Trașcă în trei ani cuconi doi; și fiind ei bicisnici și având ea lapte otrăvit și neîngrijindu-i de fel, amândoi au murit. Cu atâta scârbă i-a fost lui Trașcă moartea copiilor, că i-a și încărcat Catrinii zestrea în două căniți și a mânat-o cu logofeții lui plocon acasă, rămânând el văduvoi îndelungată vreme.

Ci, nici la Baia, Trașcă mai mult n-a stat. Se muta din moșie în moșie, că pe la toate avea conacuri bune și

cule, și nicăieri nu-și afla locul. Așa se face că îi seamănă copiii din treisprezece sate, toți. Șuguiau cei bătrâni boieri olteni, zicând că din sămânța cea drăcească a lui Trașcă se trage că sunt oltenii oameni cu sânge aprins, neastâmpărați, și oltencile cu nuri și de muscă rele; iar Trașcă știut este că unde se urnea, nu era să nu plodească.

Ci noi lăsăm șagă la ei și scriem aici, pentru pomenire și învățatul urmașilor, că în acele cumplite vremi, după rea-pilda lui Trașcă Drăculescul, toată Oltenia fu stricată de preacurvie, care, pe urmă, cu voia lui Dumnezeu, s-a potolit.

*

Fiind Trașcă cel din urmă Drăculesc și singur purtător acestui falnic nume, împodobit cu multe mari fapte și de laudă amintiri, foarte cu amărăciune îi era că nu are urmaș legiuit (că de ceilalți, berechet), mai cu seamă că începuse părul să-i albească pe la tâmple și olteancă, pe placul lui s-o ieie, nu găsea, că pe el, cu tot părul sur, toate l-ar fi luat. Și s-a pornit Trașcă în amănunțită căutare prin toată țara Olteniei și se ruga lui Dumnezeu să-i scoată în cale muiere vrednică, de neam, și să nu-i stingă numele.

Această posomorâtă și de înțeles rugăciune a lui, Dumnezeu a ascultat-o, numai că (pentru care anume greșeli și păcate nu știm) s-a răzgândit și o a întors în mâhnire adâncă și nemângâiată jale. Căile Domnului, nouă, păcătoșilor, de-a pururi închise sunt și, cu netrebnica noastră minte, nu le putem nici pătrunde, nici giudeca. Altfel nu este.

Ci, lăsăm aceste toate la o parte și ne întoarcem la istoria noastră, pentru Trașcă. Deci, într-o noapte, la Craiova, la o petrecere, Sanda Contăș, ce de-abia împlinise cinsprezece ani și fiind mai de mult clătită cu dragostea către el, a venit să-i spuie, cu multe lacrimi și întristate oftaturi, că, de n-o ia de nevastă, ea își face samă. Plăcându-i lui Trașcă prea mult glasul ei angeresc și cozile ei aurii, îndată a cerut-o. Părinții au răspuns că bucuroși i-ar da-o, dar e prea șubredă și plăpândă și sufere de-un năduf la piept. La asta nimic n-a zis Trașcă, numai că i s-au umezit ochii și-a suspinat. Dar într-o lună de zile atâta slăbise fata, că ai fi zis că se topește pe

picioare. Văzând una ca asta, însuși Vasile Contăș s-a rugat de Trașcă să facă nunta mai repede, că se prăpădește copila. O bocea maică-sa ca pe mort și se tânguia să-ți rupă inema, zicând că i-au deochiat copila și i-au făcut farmece, prea cu putință, Catrina Hadâmb, jupâneasa dentâi a lui Trașcă, ținându-se de vrăjitorești descântece de când îi sărise în obraz un crop de apă fiartă și-o chiorâse de ochiul stâng.

*

Ridicase Trașcă pentru Sanda o minunată culă în Poiana Cernii. Și se adunase la nuntă toată lumea albă și din Oltenia, și din Țara Românească, și de peste munți, din Banat, și soli domnești cu daruri, și cu rude peste rude, și mulțime de boieri.

Mireasa era la față cum îi varul și numai o vinișoară albastră ce-i zvâcnea la tâmplă arăta că-i vie. Cât a ținut slujba, nu și-a luat o clipă mâna ei cât crinul din mâna lui Trașcă. Iar când i-a pus episcopul cununa pe cap, de multă sfială și fericire a roșit, dar nu mai mult cât pălesc trandafirii. Și pe față i s-a ivit atunci un zâmbet cum nu cred să mai fi înseninat altul chip omenesc.

Când au ieșit din biserică, toată lumea plângea.

*

Ci, când a fost de s-au dus în iatacul lor, adormit-a îndată Sanda în brațele lui Trașcă, și tot mângâind-o ca pe un copil ce era, și tot alintând-o, și tot legănând-o în brațe, au adormit și Trașcă. În vis i s-a arătat un porumbel alb ce părea că ieșise din pat să zboare și – vâslind din aripile-i reci, grăbite – îl atinse în treacăt cu suflarea lui de gheață. Când s-a trezit, Sanda era țeapănă, neînsuflețită în brațele lui. Zâmbetul pe care-l avuse în biserică era tot ce mai lăsase sufletească viața pământeană pe fața ei de înger. Pe pernă, picătura de sânge închegat i se părea lui Trașcă, mai cercând să creadă că visează, căzută din pliscul de mărgean al pasării cerești, care zburase însă pe veci în văzduhul Domnului, cu sufletul nevinovat și fără de prihană al copilei.

Trașcă a scăldat-o, a pieptănat-o, a îmbrăcat-o cu rochia de mireasă și, fără un cuvânt și fără o lacrimă, trei zile și trei nopți nu s-a mișcat de lângă ea. Părul îi albise tot, deodată, și la față era atât de tras, că ai fi zis că un mort veghează la căpătâiul Sandei adormite. Alta n-a grăit către nimeni, decât numai a poruncit două racle și două gropi una lângă alta în Poiana Cernii, și, după ce-au astupat groapa Sandei, s-a întins și el în groapă alături și așa a stat treisprezece zile-n șir.

Era în mai. Privighetorile cântau cu miile prin crengi și toată poiana nu era decât cântec și ciripit.

În seara zilei a treisprezecea l-au găsit mort. Slujba de moarte i-o făcuse, după cum rânduise, odată cu a Sandei, așa că n-au avut decât să răstoarne câteva lopeți de pământ peste cel ce-a fost spaima și fala Olteniei.

*

Zic oamenii că în ziua când a murit Trașcă s-au stârnit din stihii turbate vânturi, amestecând de-a valma în văzduh acoperișuri de casă, vite, copaci și oameni. Nouri groși și negri se aprindeau și se stingeau, târâindu-se ca balaurii pe crestete de munți. Ape năvalnice se năpusteau în văile urlătoare, luând cu ele tot ce întâlneau în cale, ca năboiul potopului. Și s-a făcut atunci năprasnică furtună, cu tunete asurzitoare, cu fulgere și trăsnete pe tot cerul. Și tot atunci, zic să se fi aprins de trăsnet biserica în care a fost făcut Trașcă nunta cu Catrina Hadâmb.

*

Așa au murit cumplitul Trașcă Drăculescul, strănepot Vlad Dracului Țepeș voievod.

Și avea acest Trașcă Drăculescul ani noauăzeci.

paharnicul furtună

De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii.

M. EMINESCU[176]

Boierii toți țin sfatul în Divan,
Căci iar au fost cumplit loviți de soartă,
Și-așteaptă să trimeată, cu firman,
Un nou suit pe tron temuta Poartă.

Îs abătuți și triști ca la prohod
În așteptarea oștilor dușmane,
Gândind la bietul țării voievod
Ucis în cort de spăngi și iatagane.

Dar iată că sosește-un slujitor
Vestind că domnitorul urcă scara,
În prag așterne-un arăbesc covor,
Pe care-apusul roș își joacă para.

Se scoală toți. Sositul din fanar,
Înconjurat de turci, pășește ca un
Învingător, călcând cu pasul rar
Și fruntea sus înspre domnescul Scaun.

Și-n fața veneticei beizadele,
Boierii uită rangul să-și mai ție.
Se pierd în ploconeli și temenele
Și tremură, că-i greu în mazilie.

Paharnicul stă însă neclintit,
Pe buze c-un surâs de-amărăciune.
Și pare-n jilț de veacuri zugrăvit
Și scoborât din ctitorii străbune.

Dar grecul, cu surâsul lui fățarnic,
Opri întreg convoiu-n fața lui:
„Ești bolnav poate astăzi, vel paharnic,
Dar nici un bun sosit nu vrei să-mi spui?”

Trecându-și mâna-n barb-atunci, moșneagul
Îl măsură din tălpi și până-n cap:
„Atâta cât m-o sprijini toiagul
De tine țara mea socot s-o scap”.

Boierii toți de spaimă-ar vrea să fugă.
Paharnicul vorbește rar și greu:
„Să știți cu toții că la neam de slugă
N-o să slujească neam din neamul meu”.

Învinețise domnul de necaz:
„Paharnice, ți-s mințile betege!”
Simțea plesnindu-i vorbele-n obraz
Și-abia putu răcni: „Ce stați? Să-l lege!”

Pălind, sări bătrânul în picioare…
Din ochi, pe domn, vrea parcă să-l sfâșie,
Că înlemnește-ntreaga adunare…
Și tremură ca varga de mânie.

Privirea lui lovește ca un cnut:
„Ați fi în stare, voi, să mă legați?”
Își pleacă fruntea cruntul arnăut
Și-ngenunchează foștii lui argați.

Și toți, smeriți, spinările-și îndoaie
În fața răzvrătitului moșneag.
Plângeau de la postelnic la chihaie
Când a tunat paharnicul din prag:

„Și-acum mă duc s-adun oștiri; mai bine
Să mor decât urmașii mei să spună
Că le-am făcut ocară și rușine!”
… … … … … … … … … …

Așa era paharnicul Furtună!…

Soliman–ali–fâstâc

Când Soliman-Ali-Fâstâc
Se bagă
Să stea de pază-n pașalâc,
C-un bragagiu joacă-n arșâc
Pe bragă.

Păzește bine poarta; doar
Din ziuă,
El neclintit stă, felinar,
Și bate apa în zadar
În piuă.

Dar când pe străzi asfaltul e
De gumă,
Se dă și el la umbră, de
Că-l frige tare-n ceafă, bre,
Nu-i glumă.

Cum Soliman e ageamiu,
Înjură,
Căci pehlivanul bragagiu,
La joc ca el mai cilibiu,
Îl fură.

E cald, și el ar vrea să bea,
Se-ndoaie,
Dar scotocind șalvarii n-a
Găsit nici urmă de para,
Lescaie.

Se uită jalnic la ibric
Și blândă
E vocea lui: „Hai, dă-mi un pic,
Că mâni ți-oi da un irmilic

Dobândă”.

Dar bragagiu-i hoț bătrân,
Nu merge.
Mai rar ca dânsul om hapsân,
Își bagă tot câștigu-n sân
Și-o șterge.

„Voiai să iei la mine bir,
Hapsâne”.
Îi zice Soliman: „Sictir!
Îți dau eu ție chilipir,
Stai, câne!”

Și cânele fugea de zor
La vale,
Îi sar papucii din picior,
Spre punte strigă ajutor,
Că-i jale.

Dar Soliman-Ali-Fâstâc
Nu-l scapă,
Îl ia cu tot cu agarlâc
Și vânt îi face, bâldâbâc,
În apă.

nunta domniței

Și-ai să pleci, domniță Leană,
În rădvan cu patru suri,
Ai pleca, și nu te-nduri,
Plângi Moldovă, scrie peană!

Cu împărătească slovă
Te-a cerut slăvitul crai.
După jalnicul alai,
Scrie peană, plângi Moldovă!

A cotit pe la poiană
Rusul cu domnița noastră,
Plânge vodă la fereastră,
Plângi Moldovă, scrie peană!

Soare, cum de nu te stângi?
Viață, cum de nu ne leși?
Numai jale e la Iești,
Plângi Moldovă, plângi!

neobositulŭ kostakelŭ[77]

Această nemaipomenită pățanie au fostŭ scrisă mai dintrŭ-ntâiŭ pre slovenește, de dumnealuiŭ, marele paharnicŭ Pantele, din neamulŭ Bourescu; ce găsind-o io, Haralambie Talpă, biv-vel-vomicŭ de Țara de Giosŭ printre scriptele babachii, amu tălmăcitu-o în moldovenească slovă, spre vecinică pomenire a spurcatului de grecii Panagake Balațatos și a ușernicei lui muieri, Caliopa[78].

cap. I – ***întâia domnie a lui aleco-vodă***

Nu sunt vremile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi.

MIRON COSTIN[79]

Nici eu n-am pomenit în zilele mele, și mulțămesc lui Dumnezeu că de la lăsatul secului am trecut de 70 de ani, nici alți boieri mai bătrâni n-am auzit zicând să hi fost mai mult belșug și voie bună în blagoslovita țară a Moldovei, ca în al treilea an al domniei lui Aleco-vodă. Nu curgea untulŭ și mierea pre uliți și chiarŭ socotii că asta e o vorbă proastă la care se potrivescŭ numai nebunii. De-ar hi una ca asta cu putință și de-ar hi fostŭ cândva așa, s-ar hi lipit oamenii de zaplazuri ca muștele și mai mult osândă și batjocură ar hi fostŭ, decât milostenie și pronie cerească.

Den partea mea unulŭ, deie Domnulŭ Dumnezeu ca nepoții și strănepoții mei să apuce măcarŭ pre sfertŭ belșugulŭ ce-am apucatŭ io pe acea vreme.

Ce oricâtŭ de bine era și de-ar mai hi fostu pre atâta, nemulțămiți totŭ se găseau. Scapă lumea de lăcuste, de foamete și de ciumă, iar de oameni pizmărești și cârtitori, ba.

Nu potŭ crede să hi umblatŭ vreodată câinii cu covrigi în coadă, ce multŭ ziceau să hi fostu așa mai demultŭ, dar n-amŭ auzitŭ pre nici unulŭ să giure că au

văzută cu ochii lui. Ce cu înțelepciune scrie logofatulă Miron în Hronică:

„Den cele cinci simțiri ce are omulă, vederea singură așează gândulă omului în adevără”[80].

Dar omulă rău și lacomă cătă de multă arău avea elă, totă mai multă râvnește și sătulă niciodată nu iaste. Ce gândescă și eu în mine că de s-ar hi găsită chiară un bețivă smintită să lege covrigi de coada cânilor, țara den sărăcie n-o putea scoate, că den partea asta să totă umble cânii cu cozile goale, numai visteria să hie plină.

*

Cândă l-au făcută pre Aleco-vodă domnă, s-au pusă Aleco-vodă la Poartă pentru țară, să-lă mai îngăduie un anău cu birulă, că dacă l-a îngădui cu birulă, a face el ce-a face și-a da și birulă, cătă pre bună direptate se cuvine și plocoane pe deasupra, câte cinci fete mari.

Oamenii erau bucuroși să deie și îndoităă, numai să treacă iarna, că se nimerise iarnă grea și anău secetosă, iar podgheazurile leșești jăcuise ca-n codră până aproape de Târgulă-Frumosulă, lăsândă bieții oamenii numai cu sufletulă.

Dându-i sultanulă răgazău, au purcesă Aleco-vodă la Iași și, numai după ce au datău poruncă zapciilorău să lese oamenii în pace, au boieritău după obiceiă. Ce până nu s-au strânsă birulă, nu s-au pomenitău petrecere domnească, cheltuindă Aleco-vodă pentru Curte prea puțină, unău galbenă pre zi, multă doi. Dacă au domniță cu direptate și credință și Dumnezeă l-au ajutată, dândă anău mănosă, c-au plătitău și birulă la Poartă și au rămasă și oamenii cu chimirele doldora, chivernisindu-se și cei mai calici.

Boierii fugiți de răulă lui Ciutură începuse a se întoarce pe la cășile lorău, dându-le Aleco-vodă moșiile înapoi și așezându-i pre fiecare după cum au fostă.

Adevără zicău, mai rar s-au îndurată mila Domnului Dumnezeă să deie bietei Moldove domn cu atâta ditrebăciune și cumsecădenie.

Îlă iubeau și boierii și prostimea, iar Poarta în mare cinste îlă avea.

Ce ticălosulă de beizadè Dumitrașco, hi-i-ar numele de râsă, cu toate că mi-i nepotă de soră, au începută a scornire tot soiulă de voroave mincinoase pe seama lui

Aleco-vodă și au prinsă a-l pârâre la Poartă că se hainise și că primește bani de la împăratulă Moscului să strângă oaste și să alunge turcii din țară, zicândă că de-abia așteaptă să vie oastea moschicească să se închine, minciuni hiclene.

Sultanulă nu s-ar hi potrivită la această nelegiuită iscoadă, dar, când au văzută că vizirulă spune la felă, s-au mâniată, neștiindă, se vede, sultanulă că au luată vizirulă bani de la Dumitrașco și i-au și dată lui Dumitrașco fermană de domnie, trimețindă un pașă să-lă prindă pre Aleco-vodă și să-i taie capulă.

Ce un boieră din Galați, anume Cucă, credinciosă fiindă Aleculuí-vodă, cum au mirosită de urzeala ce s-au pregătită, au dată de știre lui Aleco-vodă de a trecută Prutulă, pre la Ungheni.

Se vede în asta voia lui Dumnezeu de l-au scăpat pre Aleco-vodă teafără.

Iar pe beizadè Dumitrașco l-au agiunsă blestemulă, că, dacă s-au împăcată turculă cu moscalulă, s-au doveditu că toate ce au spusă au fostă amestecături hiclene, fiindă lacomă de rangă, că de bani era putredă. Ce nemaivoindu-l nici boierii, nici țara, l-au mazilită după șase luni, după cum mai giosă se va pomeni.

*cap. II – **domnia lui dumitrașco celă bețivă***

Oh! *Oh*! *Oh*! *Săracă țară a Moldovei.*

NECULCE[81].

Dumitrașco-vodă, pre câtă era de rău ca beizadè, mai mult se înrăise ca domnă. Era măruntă la trupă, camă negriciosă la piele și peltică. La față nu era urâtă, dar clipea din ochi de credeai că-și dă duhulă și se schimonosea la vorbă, că nu te puteai uita la elă. La băutură era hărțăgosă și de dimineață se punea la băut, ce cândă bea, bea cruntă.

Vai de țară cândă încape pre mâna beților și nebunilor! Măcară că era de viță moldovană, cum s-au suit pe tronă, s-au încongiurată numai de haimanale grecești, spre osânda neamului și pacostea țării. La începută, cu boierii nu-i prea venea să se puie de pricină, de rușine se vede că se nimerise a hire totă bătrâni și-l știau de mică; dar, înhăitându-se cu afurisiții aceia de greci, au pierdută și rușinea și, nemaicătându că-și

încarcă sufletulŭ, au începutŭ a-i mazilire și a-i prigonire fără socoteală. Curgeau năpăștile cu nemiluita și toate la beție le da, prin somnŭ neputândŭ a scriere. Luase obiceiŭ de punea pecetia domnească cu mâna lui chiar, ceea ce nu s-au mai pomenitŭ, cătŭ le venea săracilor boieri să-și ieie lumea în capŭ. Din toată acea grecime ce-au fostŭ la curtea lui, unulŭ Panagake Balațatos era mai cu osebire nelegiuitŭ și nerușinatŭ, iar netrebnicŭ de Dumitrașco tocma pre el și-au găsitŭ a-lŭ cinstire mai multŭ, ce vei vedea, iubite cetitorule, pentru care anume pricină, că toate se va scrie la rândulŭ lorŭ. Mai de rușine și mâhniciune este că s-au găsitŭ boieri, den cei mai mici, ce fiindu-le fricăși inemi de slugă avândŭ, s-au pusŭ bine cu acelŭ grecŭ și pre voia lui toate le făcea. Aceștia au fostu: Radŭ Mârzŭ, Grigore Lișcŭ zis Urechiatulŭ, Iancŭ Pruncŭ, Ghiță Chițigoiŭ și, mai cu samă, Enake Cocoșatulŭ, ce-i mai zicea și Iapa, ce tot neamŭ de grecŭ era, care și buniculŭ său au mâncatŭ pită în țara Moldovei, dar, cum se vede, tot grecŭ scârbosŭ au rămasŭ. Boieri veliți n-amŭ văzutŭ să hi stătŭ la vorbă cu greculŭ, dar l-am văzutŭ pre grecŭ la dugheana lui Șmilŭ, venindŭ cu mâna întinsă la spatarulŭ Ieremia, de parcă totŭ prietini ar hi fostŭ de când lumea, spre a se fuduli față de jidan.

Că dacă au văzutŭ elŭ greculŭ că s-a găsitŭ boieri să-lŭ lingușească, totŭ mai multŭ s-au îngânfatŭ și nu s-au gânditŭ că spatarulŭ e scoborâtorŭ de domn și prieteșugŭ cu elŭ n-a face. Ce l-amŭ auzitŭ pre spatarulŭ Ieremia așa grăindŭ:

„Au nu mai ții minte, kir Panagake, că mi-ai tăiatŭ unghiile la feredeu, în Țarigrad? Crezi că unde ți-amŭ datŭ piciorulŭ, ți-oi da și mâna? Or ți-oi hi rămasă ceva datorŭ?”

S-au făcut greculŭ la față cum e sfecla, zicândŭ că mai rară omŭ glumețŭ ca spatarulŭ, da totŭ de așă râsŭ să aibă parte cătŭ l-a mai răbda pământul.

Că iaca ce face noroculŭ și pacatulŭ, că, de unde aducea greculŭ muieri turcilor la scăldătoare, au agiunsŭ de l-au pusŭ talmaciŭ. Având greculŭ o muiere chipeșă, i-au plăcutŭ acea muiere lui Dumitrașco-vodă, carele pentru aceasta l-au făcutŭ pre elŭ boierŭ în locŭ să-lŭ hi pusŭ la birŭ și să-i tragă bice, ca unui spurcatŭ și nelegiuitŭ ce era. S-ar hi gânditŭ Dumitrașco-vodă de-ar hi avutŭ minte-n capă, da’ se vede că numai drojdie de

băutură avea, că, dacă și-au vândută elŭ femeia, și-a vinde greculŭ și sufletulŭ, de l-ar putea scoate den trupŭ și pune-n palmă, știutŭ fiindŭ că omulŭ hicleanŭ și lacomŭ slugă credincioasă n-a hi, ce precumŭ ție pre alții îți vinde, și pre tine te-a vinde cândŭ altulŭ mai multŭ îi va dă.

Ce-i dreptŭ, grecoaica, ce-i zicea Caliopa, era picată din soare de frumoasă, dar rea de muscă și grabnică la spurcata împreunare, că numai în patru labe, cumŭ umblă cățelele, nu umbla. Ce măcar că Dumitrașco-vodă era iute și focosŭ, se vede treaba că n-o putea mulțămi cât îi trebuia ei, că la urmă chiar elŭ au prins-o c-un argatŭ. Văzândŭ Dumitrașco una ca asta, au alungat-o de la curte, iar pe acela argatŭ o săptămână l-au ținutŭ la beciŭ și numai apă-i da. Fiindŭ Dumitrașco om rău și fățarnicŭ, zicŭ să hi spusŭ că nu și-arŭ pune elŭ mintea c-o slugă, dar că Domnulŭ Dumnezeulŭ nostrŭ poruncește ca fiecare să ispășească pre unde au păcătuit și să hi datŭ Dumitrașco-vodă poruncă Tomei călăulŭ să-l însemne la trupŭ pre acelŭ argatŭ și să-lŭ poarte golŭ prin târgŭ. Ce nimerindu-se argatulŭ acela om tânăr prea frumosŭ, i s-au făcutŭ maicei Demia, cămărășița, milă de elŭ și, îmbătândŭ maica Demia pre paznici cu rubiniŭ domnescŭ, l-au făcutŭ scăpatŭ. Auzind Dumitrașco-vodă, s-au mâniatŭ peste măsură și, puind să-i tragă în țeapă pre toți străjerii, au pus de l-au bătut la tălpi și pre călăŭ și i-au tăiatŭ și nasulŭ. Multŭ și bogatŭ blestemŭ și-au trasŭ Dumitrașco-vodă vărsând atâta sânge moldovenescŭ pentru o muiere.

Spunŭ oamenii că n-ar hi prins-o Dumitrașco-vodă pre Caliopa, de n-arŭ hi scris carte chiar kir Panagake, de la Romanŭ, unde s-au fostŭ dusŭ să cumpere boi. Zicŭ să-i hi spusŭ grecului unulŭ Mărunțelŭ, ce amu aflatŭ mai pre urmă că și elŭ s-au ținut cu grecoaica, cum că grecoaica au agiunsŭ să se ție cu argatŭ prin șuri și să-i hi scris greculŭ domnului în răvășu: „Pre amândoi ne-nșeală, Măria-ta!”

Acestea nu s-au doveditŭ a hire tocmai așa, și chiar de-ar hi fostŭ, n-oi putea giura pe bună direptate, că măcarŭ că orce fărădelege grecului s-ar hi potrivitŭ, darŭ oamenii multe spunŭ, ce mai pre urmă se vedè că așa n-a fostŭ. Și Misail Călugărul[82] au scrisŭ că moldovenii s-ar

hi trăgândŭ din haiduci, ce Neculce vornicul au adeveritŭ în *Letopiseţŭ* că minciună este.

*

Întorcându-se kirŭ Panagake de la Romanŭ cândŭ se crăpa de zio și găsind-o pre Caliopa dormindŭ în patulŭ ei, din somnŭ au prinsŭ a o batere și-a o târâre de cozi prin casă, că auzeau vecinii cum striga: „De asta te-amŭ culesŭ de pre maidanŭ, păcătoasa, ca sa ma sarațesti? De țe te-ai culcatŭ cu elŭ dacă stiai că n-ai niți un castigŭ? De plațere? Na plațere! Na plațere!" și zicând așa îi cărăbănea kirŭ Panagake la ghionți și la pumni, că i-au făcutŭ totŭ trupulŭ numai o vânătaie. Obosindŭ greculŭ bătând-o, după ce s-au mai potolitŭ, i-au spusŭ lui Caliopa că poate s-o și omoare, că ea cu domnulŭ nu mai trăiește, dar să nŭ-și facă sânge rău, că o găsi ea coconi boierești și negustori mai darnici, și parale totŭ i-a aduce. Auzind kir Panagake de bani, s-au mai îmbunatŭ și, întrebând-o pre Caliopa de ce nu vroiește s-o împace cu vodă, i-au spusŭ lui Caliopa că duhnește Dumitrașco-vodă a vinŭ ca o cramă și că-i placŭ șiretlicuri și meșteșuguri ce cu dragă inemă le-ar face, de n-ar fi așa pocitŭ și părosŭ. Ce s-o hi gânditŭ și greculŭ că nici Dumitrașco-vodă n-a primi-o bucurosŭ, după ce au prins-o cu înșelăciune, și că alte muieri îi va găsi și totŭ în cinste a hi, că Dumitrașco-vodă pentru altă treabă mai multă laudă nu avea, iar pre grecŭ nici nu-lŭ ducea mintea la alte cele.

Auzindŭ boierii de pățania grecoaicei, făceau mare haz între ei, râzândŭ pre la sindrofii, ceea ce auzindŭ grecoaica au ticluitŭ cu greculŭ totŭ felulŭ de minciuni pe sama lorŭ, și mai multă prigoană și răotate au începutŭ domnul a le arăta. Norocŭ că tocmai pre timpulŭ acela s-au nimeritŭ și mazilirea lui Dumitrașco, în a șasea lună a domniei, precumŭ mai susŭ s-au scrisŭ, că, de nu venea, l-arŭ hi tăiatŭ, cred, în Divanŭ, cu iataganele și pre elŭ și pre grecŭ, așa se înciudase boierii, că atâtea belele tragŭ de pre urma unei lepădături grecești.

cap. III – ***a doua domnie a lui aleco-vodă***

După furtună, soare.

Dacă au venitu fermanulu de mazilie, nici Dumitrașco-vodă mai multu în Iași n-au zăbovitu, ce, strângându-și repegioru agărlâculu, s-au dusu la cumnată-so, ce era comandiru de husar la craiulu unguescu, unde avea și moșie, întoarcă-se când l-oi chema io.

Plecându Dumitrașco-vodă, îndată s-au împrăștiatu și iadulu acela grecesc, de parcă n-aru hi fostu deându lumea. Prinzându boierii de veste că vine Aleco-vodă să se suie pe tronu, au purcesu cu micu, cu mare la Ungheni, ieșindu-i înainte cu mare pohvală, așa cum se cuvenea unui domnu de omenie ce era, și multu bine le-au părutu. Ce den toți grecii aceia ce-au fostu la Dumitrașco-vodă, tocmai kir Panagake Balațatosu s-au găsitu a rămâne cu deocheta lui muiere, ce și boier l-au făcutu și de multe l-au scăpatu și la turci de frumoasă și rea ce era. Fiindu Aleco-vodă omu bunu, nu s-au potrivitu la boieri să-lu taie pre grecu, mai cu seamă că dăduse greculu o pungă de galbeni unui turcu puternicu, pripășitu prin Iași, să-lu apere de mânia boierilor, câtu nu-i puteau face boierii nimicu. Deci au rămasu greculu în Iași cum i-au fostu voia, că se umpluse de bani câtu au fostu în dregătorie și nu se mai da dusu de la bine.

Zicu și eu așa că bine au făcutu că au rămasu greculu în Iași că, de n-ar hi rămasu, nu i-ar hi ieșitu pre nasu toate răutățile, precum mai giosu se va scri, și nici pre mine, Toaderu Pantele, vel-paharnicu, nu m-ar hi tăiatu capulu să-i facu numele de pomină, ce toate păcatele lui s-ar hi dusu în pământu odată cu elu, și mai multă lumea n-ar hi râsu.

*cap. IV – **în care cetitorulu va afla de kostakelu, nepotu aleculuivodă***

Nu batu cei mulți pre cei puțini, nici cei puțini pre cei mulți, ci numai cum vrea Dumnezeu.

NECULCE[83].

Agiungându Aleco-vodă la Ungheni la vreme de chindie, îndată au întrebatu de Kostakelu, ce-i era nepotu, dreptu fiindu fiu fratelui Măriei-sale, Grigorie Terzimanulu, despre care toată lumea știe că, pierzându

mințile la bătrânețe, și-au lăsatŭ și casă, și copii, ca să hoinărească prin țările Evropei cu fata polcovnicului Gargarovski, care putea să-i fie și bunică, săvârșindu-se în alŭ 65-lea anŭ alŭ vieții la Râmŭ, de boli lumești. Neputândŭ boierii nimicŭ răspunde den partea lui Kostakelŭ, că de unde să știe răspunde când elŭ pierise fără urmă de la venirea lui Dumitrașco, i-au fostŭ lui Alecŭ-vodă cu mare întristăciune, iubindu-l Aleco-vodă multŭ, ca pre copilul lui. Ce dacă i-au spusŭ spatarulŭ Ieremia să nu-și facă Măria-sa grijă despre asta, că au venitŭ și de la Poartă mehtupŭ lui Dumitrașco să-lŭ trimeată surgunŭ la Edecule, și măcar c-au împănatŭ Dumitrașco târgulŭ de beșlii, ce scormoneau ca dracii prin cășile oamenilorŭ, pre Kostakelŭ totŭ n-au putut pune mâna, s-au mai îmbunatŭ Aleco-vodă, dar totŭ veselŭ nu era. Măcar că avea obicei Aleco-vodă de lua boierii pe rândŭ în butca domnească, totŭ drumulŭ numai cătŭ spatarulŭ Ieremia au statŭ în butcă lângă elŭ, ca unulŭ ce era mai bătrânŭ și mai în cinste la Aleco-vodă, iar pre Kostakelŭ mai multŭ îl iubea, prea adevăratŭ. La plecarea lui Aleco-vodă, când au pusŭ Dumitrașco păgânii să-lŭ caute pre Kostakelŭ, nimerindu-mă la spătărie, l-amŭ văzutŭ chiar io pre spatarŭ prinzândŭ a-i da lacrimile cândŭ au ieșitŭ beșliii pre poarta curții domnești, lucrŭ de mirare la un bărbată inimos ca acela. Dar iar mă-ntorcŭ și zicŭ: de piatră să hie omulŭ și totŭ îlŭ răpune jalea văzândŭ atâta răotate și neomenie ca pre timpulŭ bețivului de Dumitrașco. Ce află, iubite cetitorule, că spatarulŭ Ieremia îlŭ știa pe Kostakelŭ de micŭ copilŭ, când îlŭ purta în șa alături de Răzvanŭ, singurulŭ copilŭ ce-lŭ avea de la jupâneasa lui, Catinca, ce-i murise tânără, douăzeci și cinci de ani. Crescândŭ Răzvanŭ alături de Kostakelŭ, nedespărțiți, au agiunsŭ de nu era povodnicŭ în grajdurile domnești să nu hi știutŭ de frica lor, iar despre halcà, nu-i întrecea nimeni la halcà, cătŭ îi creștea spătarului inema văzându-i. Ce dacă așa i-au fostŭ scrisŭ, așa i-au fostŭ scrisŭ, că s-au prăpăditŭ Răzvanŭ într-o luptă cu leșŭ, ce nŭ-i loculŭ să scriemŭ aici cum s-au petrecutŭ acea luptă. Kostakelŭ, ca un viteazŭ ce era, nesuferindŭ să rămâie trupulŭ în mâini dușmane, s-au repezitŭ cu o ceată de satâri și, căsăpindŭ pre acei leși, au adusŭ trupulŭ Răzvanului rece, neînsuflețitŭ, înapoi, îngropându-lŭ creștinește și multŭ l-au plânsŭ. Nu se putea să uite un omŭ ca spatarulŭ așa

faptă mare, și chiar de n-ar hi făcută Kostakelă acea faptă, totă multă l-ar hi iubită spatarulă, ca unulă ce-i mângâia bătrânețea, înveselindu-i casa cu glume și cu firea lui cea isteață.

*

Ce-oră hi vorbită în butcă pre drumă spatarulă cu Aleco-vodă nu putemă ști, dar agiungândă la rohatca Socolei, odată l-amă văzută pe Kostakelă venindă în trapă întinsă spre alaiulă domnescă, ieșită ca din pământă. Atâta s-au bucurată boierii văzându-lă, că, uitândă că nu se cuvine să facă altuia sărbătoare înaintea domnului, măcar să-i hi fostă și fiă, au prins a se închinare, strigândă câtă îi ținea gura. Până și domnulă s-au dată giosă din butcă de s-au îmbrățișată cu Kostakelă, și dacă l-au întrebată domnulă de unde vine, cum și ce felă s-au tâmplată, i-au răspunsă Kostakelă domnului:

„Măria-ta, nu fă obiceiă noă, că bine zice Neculcea vorniculă că obiceiul noă spre pieirea domnilor și risipa țării este. Den bătrâni știm că stau oamenii la taclale la masă și c-un pahară de vină denainte, nu la rohatcă și vorbindă în secă. S-au mai pomenită oare, Măria-ta, să ție domnulă sfat în mijlocula drumului și cu boierii ciotcă în giurulă butcii? Au Măria-ta nu știe că paharnicul Pantele (adică io), Dumnezeu să ni-l ție, au scăpată totă Cotnarulă Măriei-tale de la viile din Hârlău, îngropându-lă pre elă în dosulă cramei, câtă n-au găsită mascaraua de Dumitrașco picătură de leacă?”

Râdeau și Aleco-vodă, și boierii auzindu-lă și i-au spusă Aleco-vodă: „Bată-te hazulă, Kostakelă, tot așa ai rămasă. Hai, suie-n butcă lângă mine, că ți-o da Cotnară să bei câtă îi avea plăcere, că te vădă eu că stai pre ghimpi!” Ce Kostakelă i-au răspunsă clătinândă plosca:

„Lasă că nici până la Curte n-omă peri de sete, Măria-ta, că amă avută eu grijă să iau oleacă de vutcă, să ciocnimă de-ntâlnire”.

„Căci, ca vorba din poveste,
Pan’ la Curte mult mai este.
Dar în butcă,
Când ai vutcă,
Parcă-i altfel, nu știu cum:

Tragi un gât și tai din drum”.

Ce, iubite cetitorule, până să ajungă alaiulŭ la Curte, vei afla de la mine cele ce-au povestitŭ Kostakelŭ, acolo agiungândŭ. Poate că atunci cândŭ vei ceti aceste rânduri degeaba te-ai mai duce la Curtea domnească, că vin de Cotnar nu-i mai găsi, iarŭ noi aceștia, ce l-amu băutŭ, om hi de multișorii oale și ulcele.

*

Cândŭ au fugitŭ din Iași Aleco-vodă, n-au mai avutŭ cândŭ Aleco-vodă să-i deie de știre lui Kostakelŭ, fiind pornitŭ Kostakelŭ la vânatŭ, la Vaslui. Ce cândŭ se ducea Kostakelŭ la vânatŭ, rătăcea cu săptămânile prin păduri, poposindŭ pe la pădurari, mai multŭ pe la neveste, cătŭ nu puteai ști niciodată anume în care parte se află. Auzind Kostakelŭ de la niște oameni proști, ce nu-lŭ cunoștea, că Dumitrașco-vodă au și venitŭ în Iași, s-au ascunsă Kostakelŭ la popa Ciuntă de la Iazul Mucului, stând ascunsŭ până la venirea lui Aleco-vodă. Au vrutŭ elŭ de-acolo în mai multe rânduri să deie boierilorŭ de știre, dar nu-lŭ lăsa popa, că se temea. Fiindŭ popa văduvoiŭ, n-au aflată nimeni, căci știutŭ este că muierea, cătŭ de cilibie, taina nu știe ține. Iar Kostakelŭ, omŭ agerŭ la minte și neputândŭ sta în trândăvie, au și scris cât au statŭ în casa popii două cărți de ghidușii, anume: *O samă de măscări*[84], ca să-și râdă de Neculcea vornicul, și alta, ce-i zicea *Poveşti măscăroase.* Păcatŭ numai că s-au perdutŭ acele scrieri, că iaca așa se întâmplă totdeauna. Atâtea cărți s-au păstratŭ din vechime, multe făcute de oameni proști, ca alți proști să se minuneze, și toate numai de jale scriu, ce dacă s-au găsitŭ și un omŭ de duhŭ a scriere, să se veselească și strănepoții, au trebuitŭ să se irosească.

cap. V – ***în care numitulŭ kostakelŭ pare a da de sminteală faima lui***

Şi mai pe urmă ne-au închinatŭ singurŭ împăratulŭ cu nişte vin de-a lui, de la franţuji, care îndată cum au băutŭ, cum au mărmuritŭ toţi de beţi, bândŭ de acelŭ vinŭ; şi n-au mai

ştiută cum au dormită în acea noapte şi domnulă şi boierii.

NECULCE[185]

Trecândă vreo doi ani de cândă venise cu a doua domnie Aleco-vodă, şi odată cu elă pacea şi voia bună în ţara Moldovei, începuse lumea a mai uita de răotăţile acelui omă zlobivă ce-au fostă Dumitraşco-vodă, precum şi de şugubinele şi blestemăţiile spurcaţilor de greci, ce-au fostă la curtea lui, ce bine i-au zisă oamenii Iadulă Moldovei. Până şi pe kir Panagake Balaţatos îlă iertase boierii pentru toate păcatele ce-au trasă pe urma lui şi rar se întâmpla vreun boieră mai ciudos şi păstrătoră la mânie să blesteme în barbă văzându-l pe uliţă. Den partea lui kir Panagake, ştiut fiindă că nu poate trăi omulă singură, cât de bogată, nu mai ştia kiră Panagake ce-a face să se împace cu boierii. Nu zică nimica, dar credă că mai multă de fudulie, că de zgârcită era zgârcită, dar de fudulă mai rar fudulă ca greculă. Nu putea să vie turcă puternică în Iaşi sau altă străină mai de soi, şi făcea greculă ce făcea şi îndată îl poftea la elă, să-lă ospăteze şi să-lă cinstească. Dar boierii se giuruise să nă-i calce-n casă şi nici la ei să-lă sufere, cătă murea greculă de ciudă, mai alesă că Ismailă-paşa, neştiindu-l, se vede, cătă de nelegiuită au fostă, l-au întrebată pre cândă stau la masă: „Cumă se face, kiră Panagake, că n-ai fostă aseară la masa domnească? Toţi boierii erau!" Zicea Tanase feciorulă, ce slujea pre atunci la grecă şi mai pre urmă au ieşită, neplătindu-i greculă emicliculă, să hi răspunsă greculă că nevasta lui e camă bolnavă şi nu poate sta târziu noaptea, iar dacă apucă a se duce undeva, nă-lă mai lasă boierii să plece de multă ce-l iubescă. Mai stândă turculă vreo câteva zile în casa grecului şi văzândă turculă că nici un boieră nu vine, ori că s-au pricepută turculă singură, ori să-i hi suflată careva vreo vorbă, dar nu l-au mai întrebată nimică den partea asta pre grecă.

*

Mihăiţă Krâstea, ce-au fostă vornică despre doamna pre timpulă lui Ştefăniţă Buzatulă şi de două ori caimacamă în alte domnii, făcând nunta de aur cu

preacinstita lui jupânească Ioana, venise la elŭ la sindrofie Măria-sa Aleco-vodă cu înalt-preasfântul mitropolitŭ Ghenadie și toți velițiі boieri.

După ce-au statŭ la masă închinândŭ fieștecare, după cuviință, pentru domnŭ și miri, plecândŭ Măria-sa domnulŭ cu înalt-preasfințitul Mitropolitŭ, s-au fost încinsŭ o petrecanie, spunŭ dreptŭ, mai rar așa petrecanie, mai ceva ca una domnească. Adusese Mihăiță Krâstea, cu mare cheltuială, măscărici, pehlivani din Țarigrad, de se crucea boierii cumŭ veneau mergândŭ pre mâni și aducândŭ tăvile cu pahare de vinŭ pre tălpi, câtŭ nu se clintea un paharŭ, nici se vărsa o picătură, ferit-a sfântulŭ. Fiind petrecania în toiul ei, au făcutŭ Kostakelŭ una, întrecândŭ și pre măscărici, și nici nŭ-i de mirare că i-au întrecutŭ pre măscărici, măscăricii făcândŭ jocuri numai den mâni și den picioare, pe cândŭ elŭ și din vorbă. Și cum zicŭ au așezatŭ Kostakelŭ trei măscărici precumŭ urmează: unŭ-lŭ în mâni, pre podele, altulŭ tot în mâni peste elŭ, cu mânile pe tălpile celuilaltŭ, sus în vârfŭ un harapŭ, tot așișderea, iar elŭ, cu multă agerime, s-au suitŭ cu picioarele pre tălpile acelui harapŭ, cerândŭ un clondirŭ de vinŭ și unŭ paharŭ. Zvârlindu-i altŭ măscăriciŭ clondirulŭ și paharŭ și prinzându-le Kostakelŭ din zborŭ, au prinsŭ a-și turna și bea, ținândŭ de-acolo o închinare în caraghioz, pentru fieștecare boierŭ câte ceva. Și spunândŭ elŭ multe, care nu le putem lungi, nemaiținândŭ minte, fiindŭ și io cam cu chefŭ, când au agiunsŭ Kostakelŭ de-au băutŭ totŭ clondirŭ, au ridicatŭ paharulŭ și i-au zisă lui Iancŭ Vrăbioiŭ, baș-bulucbașŭ, ce se întrecuse puținŭ camŭ multŭ și sufla din greu: „Nu mai sufla așa, boier Iancule, că s-or îmbăta și cei de prin pregiurŭ și-i mai mare rușinea pentru jupânese”. Ce nimerindu-se Iancŭ tocmai cu paharulŭ la gură și umflându-lŭ râsulŭ, au împroșcat Iancŭ totŭ ce avea în paharŭ, giungândŭ până în poalele Ruxandei, vară-mea, ce stătea de ceea parte a mesei, împotriva lui. Boierii se tăvăleau de râsŭ, iar Ruxanda nu s-au mâniatŭ, că nici nu putea a hire cu supărare așa ceva, la o zi ca aceea.

*

Totŭ schimbândŭ boierii vinurile, care de care mai vechiŭ, și înfierbântându-se boierii în sofragerie de beți,

i-au rugatŭ Mihăiță Krâstea să binevoiască să iasă în polimari, să poftească ciubucŭ și cafele. Sculându-se boierii de la masă, s-au dusŭ în polimari, la răcoare, răspândindu-se jupânesele prin odăi, iar în sofragerie rămânândŭ numai cătŭ Kostakelŭ tij Burdulea, căpitan ot Darabani, c-o cofă de Pâhnești fată mare, vorba lui Kostakelŭ: „Fie cofa cătŭ de plină și femeia cătŭ de goală, elŭ înapoi nu dă”.

Stândŭ boierii în polimari, bea cafele, și bândŭ cafele, vorbea. Din vorbă în vorbă, au adusŭ Dumitrake aga vorba de Kostakelŭ, zicându: „Pacatŭ că le ia Kostakelŭ toate în zeflemè, că de n-arŭ lua toate în zeflemè, ar hi pututŭ să-l puie domnŭ în Muntenia în locul lui Buftea”. Auzindŭ aceasta, Balaban logofătulŭ se tot uita în pământŭ, întorcândŭ capulŭ și zice: „Dec!” Ceea ce neauzindŭ Dumitrake aga, au prinsŭ a-lŭ lăudare înainte zicândŭ că mai rarŭ omŭ telmizŭ cătŭ Kostakelŭ și bunŭ la giudețe. Zicea Dumitrake aga, ceea ce prea adevăratŭ este, că elŭ nu știe boierŭ să hi calcatŭ mai multă lume și ce-i dreptŭ c-au fostŭ Kostakelŭ până în țara kitailorŭ, care n-au mai fostŭ altŭ moldovanŭ de-ai noștri, afară de mai demultŭ unulŭ, Milesculŭ Cârnulŭ, ce-i pomenitŭ în *Letopiseți*[86]. Lăudându-lŭ Dumitrake aga înainte pre Kostakelŭ, la fiștecare laudă făcea Balaban: „Dec!” Ce totŭ lăudându-lŭ Dumitrake și totŭ făcândŭ Balaban „Dec!”, s-au înciudat spatarulŭ Ieremia, ce se afla lângă Balaban, spunând: „Au nu-ți vine a crede, Balabane, că celŭ mai mintosŭ boierŭ e Kostakelŭ?” „Iaca, ba!”, face Balaban, îndesândŭ tutunŭ în ciubucŭ. Scârbindu-se spatarulŭ, i-au zisă atunci: „Cârtitorŭ te știŭ din tinerețe, Balabane, cârtitorŭ ai să mori!” „Ehei, spatare, nu te pripi – zice Balaban – de-i hi văzutŭ ce-amŭ văzutŭ io alaltă seară la vie, n-ai mai vorbi așa!” La acestŭ răspunsŭ atâta au zisă spatarulŭ: „Ira, Balabane, nici la petrecere nŭ-ți lași naravulŭ tăŭ celŭ afurisitŭ! Mai slăbește-ne cu bârfelile tale!” Dar Balaban, ce avea vie zaplazŭ în zaplazŭ cu kir Panagake, au începutŭ a povestire că, auzindŭ lăutari și chiuieli în via grecului, s-au uitat prin crăpătura zaplazului să vadă ce este și au înlemnitŭ de ce-au văzutŭ. Kostakelŭ – zicea – „juca sârba c-un paharŭ de vină în dinți, de gâtŭ cu kirŭ Panagake, de față fiind Caliopa, ce se prăpădea de râsŭ, și unŭ ticălosŭ de turcŭ, căci ticălosŭ este omulŭ ce-și calcă

legea, și l-am văzută cu ochii mei pre acelŭ turcŭ bândŭ vinŭ, care legea lorŭ îi oprește”. Auzindŭ boierii una ca asta, au rămasă cu ceștile în mână și cu gura căscată, norocŭ că nu erau muște, că-i îneca, ferească Dumnezeŭ. Numai spatarulŭ nu părea a hi tocmai minunat de povestea asta, au că o hi știind ceva, au numai așa, că au și spusŭ: „Cine știe ce i-o hi pregătitŭ Kostakelŭ grecului, că de buna lui plăcere nu credŭ io să hi mersŭ la vie”. „L-o hi solomonită grecoaica”, zice Mihnea medelnicerulŭ. „Să știi că asta trebuie să hie”, făcură boierii. „Nŭ credŭ – răspunse spatarulŭ – aici trebuie să hie altŭ ceva la mijlocŭ”. „Ce să mai hie, spătare, – zice Balaban – că era mai mare scârbă să-l auzi pre grecŭ cum îi zicea pe nume și totŭ făcea jucându:

«Iha, iha, iha, ha,
Iha Kostakelŭ ha!»”[87].

Fiindŭ Balaban amețitŭ de băutură și burduhănosŭ și voindŭ să arete boierilor cumŭ juca Kostakelŭ cu greculŭ, s-au împiedicatŭ Balaban în ciubucŭ, căzândŭ plăcintă. Intrândŭ tocmai atunci în polimari Burdulea și Kostakelŭ și fiindŭ cu capulŭ sub scaunulŭ lui Dumitrake aga, cum avea Kostakelŭ obicei la beție să vorbească-n poezie, i-a turnat pe locŭ lui Balaban un stihŭ, zicându:

Foaie verde castravete,
Ce-ai perdutŭ logofete?[88].

Veselindu-se boierii atunci preste măsură și râzândŭ, că se țineau de pântece, s-au sculatŭ Balaban, roșŭ la față ca un dracŭ de pre zidurile bisericii din Zlataust, zicând: „Oi hi perdutŭ io ce-oi hi perdutŭ, dar n-amŭ perdutŭ încă rușinea, să jocŭ sârba cu paharulŭ în dinți la via lui kir Panagake Balațatos!” Zâmbit-au Kostakelŭ atunci, vorbindŭ așa: „Zis-au Domnul către Toma: «Ferice de aceia, Tomo, ce-au crezutŭ fără să vadă». Veni-va vremea, Balabane, să zicŭ și io: «Aferimŭ, logofete, de aceia ce-au văzutŭ și n-au crezutu!»” La care, amintindŭ Balaban de vorba logofătului Miron, de care s-au mai pomenitŭ în Cap. I din această scriere, cum că „vederea singură așează gândulŭ omului în adevărŭ”, au răspunsŭ Kostakelŭ, meșterŭ să întoarcă cele mai înțelepte vorbe în râsu: „Bine, Balabane, te-oi chema și eu la masa mea și

ți-oi da Cotnarŭ domnescŭ să-lŭ gușți cu *vederea,* că noi ceștilalți l-omŭ gusta cumŭ știmŭ noi că se gustă vinulŭ. Îi rămânea domnia-ta cu adevărulŭ și noi cu băutura, și mai multŭ supărare n-a hi”.

*cap. VI – **în care numitulŭ kostakelŭ arată că știe elŭ ce știe***

Aşişderea, unde-l biruiau alţii; *nu perdea nădejdea*; *că ştiindu-se căzutŭ josŭ, se ridica deasupra biruitorilor.*

GR. URECHE[89].

Den multe obiceiuri bune ce avea Kostakelŭ, avea și unulŭ prostŭ, nu atâta băutura, cătŭ muierile. Ce-i dreptŭ, căşile oamenilorŭ rar le strica, da-ncolo, precumŭ un diavolŭ, cu fața îngerească, fiindŭ frumosŭ și zlobivŭ, spaima lumii. Nici nu ne putem îndemna a scriere și nici nu mai putem ține minte toate isprăvile ce le-au făcutŭ, eu fiindŭ bătrânŭ și ele multe. Dacă n-ar hi vorba de kirŭ Panagake în această scriere, nici n-ar ședea frumosŭ de bătrânețele mele să vorbescŭ măscări, așa degeaba. Ce fiindŭ întâmplarea cu kirŭ Panagake mai cu moțŭ ca toate, putemŭ pomeni și una mai mică, tot strașnică, dar nu atâta.

Anume, s-au îmbrăcatŭ Kostakelŭ în straie călugărești și, luândŭ un sac cu mirodenii și unsori den cele ce se ung muierile pre trupŭ în Stambulŭ, au intratŭ într-o sfântă monastire de maici, zicândŭ că vine de la Sfântulŭ mormântulŭ, unde i s-au arătatŭ în visŭ Mântuitorulŭ nostrŭ Iisus Christosŭ, dându-i acelŭ sacŭ. Nu putem pomeni numele acelei sfinte monastiri de fricăde pacatŭ, fiindŭ casa Domnului Dumnezeŭ.

Închisŭ-s-au apoi Kostakelŭ în chilie, zicândŭ că i-au poruncitŭ lui Mântuitorulŭ să împartă maicelorŭ acele mirodenii, spuindu-le voia lui, nu odată, ci pe rândŭ, începândŭ cu cele mai tinere, și la urmă maica stariță. Gătindu-se maicele ca de sărbătoare, după cumŭ le-au învățatŭ Kostakelŭ, intrau la vreme de sară la elŭ în chilie, ieșindŭ tocmai dimineața, în fiecare zi câte o maică. Mai rămânândŭ trei maici și fiindu-i maicei stariță mare grabă să afle învățătura Domnului, s-au grăbitŭ maica stariță, ducându-se în chilia lui Kostakelŭ, ce-și zicea Pafnutie, înaintea celorlalte, stricândŭ rânduiala.

Acu, ori că l-au spusă maica Demia, ce-au fostă cămărășiță la Dumitrașco-vodă, știu toți ce fel de cămărășiță, și să se hi supărată maica stariță, ori să se hi mâniată Kostakelă c-au luată maica stariță rândulă maicii Demia, ori să se hi scârbită Kostakelă, fiindă maica stariță bătrână, dracu' știe. Știută este numai că n-au mai vrută Kostakelă să-i deie maicei stariță mirodenii așa-zise sfințite, nici să-i arate cum se pună. Atunci, au prinsă maica stariță a strigare că nu-i călugără și-lă totă afurisea cu vorbe proaste, de mirare în gura unei maici. Văzândă Kostakelă așa, au dată să plece, iar maica stariță se ținea scaiă după elă și-i mergea gura ca moara, totă batjocuri și ocări. Maicile, ce știau toate voia Domnului, ca pățite, râdeau pre-nfundate, pe după uși; ce văzândă cum răcnește maica stariță, au oblicită îndată cum stă treaba, râzândă și mai multă.

Cum au păsită Kostakelă pragul sfintei monastiri, au și purcesă maica stariță la Iași, într-un sufletă, de au căzută în genunchi înaintea mitropolitului. Întrebândă mitropolitulă de-au arsă sfânta monastire au de-au prădată cumva tâlharii, au prinsă maica stariță a bocire, zicândă că și-au făcut Kostakelă râsă de sfântulă lăcașă. Nă-i venea a-și crede urechiloră preasfântului mitropolită Ghenadie și totă făcea: „Hai? Cum se poate, maică stariță, cum se poate?" Sfârșindă maica starița de spusă, întrebat-au preasfântulă mitropolitulă de nu cumva au fost agiunsă Kostakelă cu maica Demia în istoria asta și, spunândă maica stariță că au scăpată maica Demia neîntinată, multă s-au minunată preasfântulă mitropolitulă, nedându-i mâna maicei starița să spuie anume de ce au scăpată neîntinată maica Demia. După care au trimisă mitropolitulă pre maica stariță înapoi la monastire, zicândă că el întră nimica nu poate hotărî înainte de a vorbi cu Măria-sa domnulă, fiindă Kostakelă nepotă Măriei-sale. Despre maice, zicea mitropolitulă, nu se poate ști de suntă au nu suntă vinovate că s-au potrivită, și chiar vinovate de-ar hi, nu poate să le alunge pre toate, lăsândă monastirea pustie, mai cu samă că au ieșită nevătămate tocmai cele mai rele și numai trei.

Ducându-se mitropolitulă la domnă, i-au spusă domnului totă de-a hir-a pără, cât au mărmurită pre locă Aleco-vodă auzindă.

Despre Kostakelă, cunoscându-i Kostakelă hirea domnului, că iute-i trece și că toate-i sufere, au stată

Kostakelŭ ascunsŭ vreo trei zile, până au mai uitatŭ domnulŭ. Ce cândŭ s-au dusă Kostakelŭ la Curte, după trei zile, atâta i-au spusŭ Aleco-vodă: „Să știi, Kostakelŭ, că de mai faci una ca asta, te tundŭ și te trimitŭ surgunŭ!” Iar Kostakelŭ i-au pupatŭ poala, zicândŭ: „Așa să faci, Măria-ta, că și eu ași face la felŭ de-ași hi în loculŭ Măriei-tale, și Măria-ta în loculŭ meŭ, dar de data asta te-ași hi iertatŭ, așa că se cade ca și Măria-ta să mă ierți pre mine!”

Trecândŭ un anŭ de la această întâmplare, născut-au douăzeci de maici din acele mirodenii, toate cam la aceeași vreme, cât nu mai dovedea maica Demia să le moșească, fiecare maică câte un copilŭ, toți băieți, maica Anania doi. Nemaiștiindŭ mitropolitulŭ ce să facă și cunoscându-lŭ pre Kostakelŭ milosŭ, chemată-l-au pre Kostakelŭ la mitropolie, zicândŭ că-i pacatŭ ce-au făcutŭ și ce gândește să facă din acei copii. Răspuns-au Kostakelŭ atunci că nu era trebuință să se îngrijească sfinția-sa de asta, cât despre pacatŭ nu crede că-i pacatŭ, deoarece chiar Domnulŭ nostrŭ Iisusŭ Christosŭ au spusŭ: „Lăsați copiii să vie la mine!”, și el n-au făcutŭ altceva decâtŭ să-i lase să vie în casa lui. Au începutŭ mitropolitulŭ a tremura de mâniosŭ și a face cruci, răcnindŭ: „Piei, Satano, din ochii mei!” Kostakelŭ nu s-au speriatŭ de asta și nici den locŭ nu s-au mișcatŭ, ce, aruncândŭ trei pungi de galbeni pre masă, au zisu: „Iaca, înalt-preasfințite, dau bani să zidești o sfântă monastire. Copiii, cândŭ or crește, i-om face călugări. Cred că douăzeci ai mei și unulŭ al sfinției-tale agiungŭ. Ai mei or hi călugări, pe-al sfinției-tale, din partea mea, poți să-lŭ faci și stareț”. După care, încrucișândŭ brațele, au urmatŭ așa: „Credŭ că mai bine i-o ședea să hie starețŭ decâtŭ argatŭ în curtea monastirii, că mi-era mai mare jalea cândŭ l-amu văzutŭ cărândŭ apă și spălândŭ blidele la arhondaricŭ”. Tăcut-au mâlcŭ mitropolitulŭ și numai din dinți scrâșnea, iar Kostakelŭ i-au întorsŭ spatele, ieșindŭ fără a-i dare bună ziua și totŭ se oprea pre scări râzându: „He! He! Uite boaita!” Lucrŭ mai de necrezutŭ este că mitropolitulŭ au făcutŭ chiar monastire, cheltuindŭ una din acele pungi. Pe celelalte două se vede treaba că le-au stropitŭ cu aghiazmă, deoarece nu i-au fostŭ frică să le strângă chiar la elŭ în sipetŭ. Care mai pe urmă au ars acea monastire, nesuferindŭ Dumnezeu.

Mulți zicŭ că de la acei copii de la monastire să se hi trasŭ lui Kostakelŭ numele de Neobositŭ, care știu io că nu-i așa, deoarece această poreclă îi vine dintr-un obiceiŭ spurcatŭ ce-lŭ pomenescŭ mai giosŭ, nu chiar întocmai, fiindŭ de rușine, ci mai pre încongiur.

*

Osebitŭ de casa părintească, își făcuse Kostakelŭ casă nouă în Beilicŭ, după placulŭ lui. De mare nu era cătŭ cea domnească, darŭ pe dinăuntrŭ o-ntrecea. În partea stângă tocmise Kostakelŭ trei odăi, ce le ținea zăvorâte. Mulți boieri ar hi vrutŭ să afle ce-i acolo, și oamenii multe ziceaŭ, dar să hi intratŭ unulŭ acolo, mai greŭ. În acele odăi se eglendisea Kostakelŭ cu pretenii lui întrŭ preacurvie și multe răutăți făceau a totŭ felulŭ de femei, ce nu se știŭ toate, ținând ei înde ei mare taină.

Mai pe urmă amŭ văzutŭ și io acele odăi, mare minune, numai covoare și cumașuri scumpe, care de care mai mândrŭ și mai împodobitŭ, de prin toate țările, mai ales hagimești. Odăile dădeau una-n alta, cea din fundŭ în zidŭ, cea dintâiŭ în alta, mare, rotundă, numai aceea cu ușă. Era un felŭ de ușă dândŭ în livadă și la cea din fundŭ, dar fără zăvor și cu atâta meșteșugŭ ascunsă, că n-o putea nimeni deschide, numai cătŭ Kostakelŭ, elŭ știe cumŭ. În celelalte odăi, în loc de uși, un felŭ de bolți cu ieșirile acoperite cu perdele, numai matasă, cea mai de soiŭ, adusă de Kostakelŭ din țara kitailorŭ, cândŭ au fostŭ elŭ. Minunatŭ lucrŭ zugrăveala de pe ele, totŭ cu aculŭ, în fiește care odaie alt feliŭ. În toate odăile câte patru sofale turcești, iar în cea din fund, trei, făcute ca la Kitai. Nici nu mă taie capulŭ a scriere frumusețea adunată în acea odaie. Zidurile acoperite cu un felŭ de șindrilă, mai multŭ papură, totŭ de la Kitai, femei și bărbați ținândŭ în mână un bățŭ, și în vârful bățului, ca o ciupercă (*agaricus campestris*), ce-i ziceŭ franțujii *parasol*[90], osebit papagali, pisici, momițe și alte păsări[91]. În tavanŭ atârnase sfeșnice învelite în matasă, ce părea hârtie, zugrăvite așișderea, totu felŭ de culori: lazurŭ, roșŭ, verde, galben i proci. Totŭ în acea odaie, într-un colțŭ, un felŭ de zaplazŭ[92], totŭ papură zugrăvită, ca pe zidŭ. De ar hi să vorbească acele zugrăveli câte au văzutŭ, multe ar putea spune, să sperie o lume întreagă, ci zugrăveala, cătŭ de bine făcută,

totŭ mută rămâne, și cine au spusŭ că zidurile au urechi și ușile ochi nu s-au gânditŭ nici la papura kitailorŭ, nici la Kostakelŭ.

*

Află acŭ, iubite cetitorule, de ce au făcutŭ Kostakelŭ odăi fără uși și de ce au pusŭ elŭ pre giosŭ covoare atât de groase, cătŭ nu se auzeau pașii călcândŭ precum și ce rostŭ avea acelŭ zaplazŭ de papură.

Fiindŭ Kostakelŭ omŭ prea muieraticŭ, precum mai susŭ s-au scrisŭ, nu putea trece noapte fără muiere, neținând seamă nici de sfintele sărbători, chiar și în săptămâna mare. Ce niciodată nu-i era voia de aceeași muiere. Cătŭ de frumoasă, greu s-o aducă el de două ori, rar trei. Ce nevoindŭ să se cheltuiască prea multŭ, aduna la elŭ pre toți patru frați Tomești și-i ascundea după zaplazulŭ de papură, în colțarŭ. După ce-i ascundea, ieșea în livadă să aștepte femeia, ce o băga înăuntru pre tainica ușă, ducând-o în a treia odaie tocmai. În a treia odaie, după ce-i da de băutŭ, ameținд-o bine, începea s-o drăgostească, după care sufla în lumânări. Dacă se sătura de drăgostitŭ, pleca, zicândŭ că vine îndată, și trimetea prin întunericŭ pe unulŭ din Tomești. Femeia de unde să cunoască înșelăciunea în acea întunecime și fiindŭ beată? La urmă venea Kostakelŭ de-o scotea afară, până la poartă. E dreptŭ că una l-au prinsŭ și audŭ să-i hi datŭ ș-o palmă, dar n-au auzitŭ mulți de asta, nefîindu-i femeii îndemână să spuie și la alții ce-au pățitŭ.

Fiindŭ Tomeștii zurbagii și bețivi foarte, nu mai căta cu cine bea și, nemaicătândŭ cu cine bea, bea și cu greculŭ. Bândŭ ei odată cu greculŭ și îmbătându-se tăntălăulŭ de Gheorghiță, celŭ mai mare din Tomești, au începutŭ Gheorghiță a spune grecului câte le făceau la Kostakelŭ și nici nu simțea de beatŭ că Mihnea, mezinŭ-lŭ, îi căra pre supt masă la pumni să tacă, să-i rupă coastele. Auzindŭ greculŭ acestea, mult i-au plăcutŭ și se chibzuia cum ar face să se puie bine cu Kostakelŭ, socotindŭ că doar o hi chipŭ să se apropie de Mărioara, nevasta vornicului Carâmb.

Trezindu-se Gheorghiță a doua zi din beție și văzândŭ greșala ce au făcutŭ, s-au căitŭ și, sfătuindu-se cu berecheții lui de frați, s-au și dusŭ la Kostakelŭ să-l

roage să-lŭ ierte, gândindŭ că mai tare s-a supăra Kostakelŭ aflândŭ den altă parte, totŭ ce se putea. Kostakelŭ s-au prefăcut a se mâniare față de Gheorghiță, dar în inima lui nu se putea mai veselŭ, clocindŭ elŭ de multŭ în mintea lui să-lŭ pedepsească pe grecŭ de câte au făcutŭ cu grecoaica boierilorŭ, cu iscoadele lorŭ cele ticăite, ce se va scrie în capitolul ce urmează cum l-au pedepsitŭ.

Așadar, l-au poftitŭ greculŭ pre Kostakelŭ la elŭ la vie și fiindŭ, pe lângă altele, rușinosŭ prea puținŭ, îndată i-au spusŭ lui Kostakelŭ, așa de-a dreptul, că tare ar vrea să vadă podoabele acele de la Kitai. Știindŭ Kostakelŭ mai dinainte, de la Tomești, de pofta greculuĭ, i-au răspunsŭ și elŭ, totŭ de-a dreptŭ, că i-a arăta și pre Mărioara, podoabă vie, nu numai pre cele zugrăvite, dacă așa i-i voia. Nŭ-și mai încăpea greculŭ în piele de mulțămire auzindŭ așa și-și totŭ turna vin grecescŭ, dulce ca mierea și galbenŭ ca undelemnulŭ, aurŭ topitŭ, da' înșelătorŭ.

Despre grecoaică, îi căzuse de multŭ Kostakelŭ grecoaicei cu troncŭ la trup, neavând grecoaica inemă, dar, de cândŭ i-au spusŭ kirŭ Panagake grecoaicei de isprava de la monastire, se frământa grecoaica în locŭ, ca un calŭ nărăvașŭ, să-l cunoască pre Kostakelŭ, atâta o desfătase acea ispravă.

Fiindŭ la vie și un turcŭ, după cum mai sus s-au scrisŭ, vorbea greculŭ cu turculŭ și pe cândŭ vorbea greculŭ cu turculŭ, s-au datŭ grecoaica pe lângă Kostakelŭ și-i tot da cu piciorulŭ pre subt masă, strângându-lŭ de mână, drăcii muierești. Kostakelŭ asemine șoptindu-i grecoaicei să vie la elŭ, ceea ce s-au învoitŭ grecoaica de olacŭ, bucurosŭ. Văzândŭ Kostakelŭ că ceea ce ticluia elŭ demultŭ se împlinește, s-au bucuratŭ și bea, amețindu-se, mai multŭ de bucurie. De aceea l-au luatŭ Kostakelŭ de gâtŭ pe grecŭ, jucândŭ cu elŭ sârba cu paharul în dinți, prea adevăratŭ, după cum au spusŭ Balaban logofătul, la nunta de aurŭ a lui Mihăiță Krâstea cu preacinstita lui jupânească, Ioana. Deci, adevăratŭ este că bine au văzutŭ Balaban ce-au văzutŭ, numai că au tălmăcitŭ prostŭ, pripindu-se.

cap. VII – ***în care se spune ce nu s-au mai spusŭ și nici de cândŭ lumea nu s-o hi tâmplatŭ***

Toată pasărea pe limba ei piere.

Vorbă proastă

De mirare, iubite cetitorule, cum au răbdatŭ Dumnezeu cele ce se spune în acestŭ capitolŭ. Kostakelŭ zicea că poate dormea Dumnezeu cândŭ s-au întâmplatŭ aceste, mare pacatŭ, ce io mă chitescŭ în mintea mea cea nevrednică și slabă că numai ca să-lŭ pedepsească pre grecŭ au rabdatŭ Dumnezeu atâta batjocură, altfeliŭ fulgera pe locŭ.

Potŭ jura pre bătrânețele mele, care ar hi și pacatŭ să-mi încarcŭ sufletulŭ degeaba, că nici io n-așĭ hi crezutŭ să hi spusŭ altulŭ, dar am văzutŭ cu ochii mei. Ce n-am văzutŭ chiar tot anume câte scriŭ de la capitolul I (adică de la întâia domnie a lui Aleco-vodă), dar faptele omenești așa sunt, că nu se poate una fără alta, și de asta au datŭ Dumnezeu omului mintea – darŭ cerescŭ – că, dacă se întâmplă ceva și vede omulŭ, să știe îndată cum s-au tâmplatŭ și spre care sfârșitŭ. Nici nu putemŭ a scriere anume, chiar de câte ori am văzutŭ, de câte ori am auzitŭ. Se înțelege de la sine, după cum am scrisŭ, au de-am auzitŭ, au n-am auzitŭ, au de-am văzutŭ, au ba.

Ce acela ce nu pricepe, degeaba mai strică vederea pe carte, mai bine la munca câmpului.

*

Potrivindŭ Kostakelŭ să vie greculŭ și grecoaica în aceeași noapte, au datŭ de știre la toți boierii că face petrecere. Venindŭ boierii mai devreme, i-au poftitŭ Kostakelŭ în odaia cea rotundă. Cu Balaban au fostŭ mai greŭ, nevoindŭ Balaban să vie, dar luându-lŭ spatarulŭ Ieremia pre răspunderea și în butca lui, au venitŭ Balaban.

Cândŭ s-au apropiatŭ vremea să vie greculŭ, au așezatŭ Kostakelŭ două slugi cu sfeșnice mari la ușa ce da în odăile lui cele zăvorâte, zicândŭ că, îndată ce-or auzi bătândŭ din palme, să deie buzna în odăi. Deci, după ce i-au rugatŭ și pre boieri să nu scoată nici o vorbă până n-a bate elŭ din palme, au pieritŭ Kostakelŭ pre ușa ce da în odăile lui. Boierilorŭ le era cam de mirare, dar fiindu-le grabă să afle ce o mai hi și asta, au tăcutŭ chiticŭ. Numai Balaban, tot Balaban, mâncându-lŭ limba lui

cârtitoare, zice: „Ce are a face asta cu via grecului?” Ce atâta i-au zisŭ spătarulŭ: „Taci, Balabane!” Și-au amuțitŭ Balaban pește, așa se încruntau boierii la elŭ.

Intrândŭ Kostakelŭ în odăile lui, îndată au venit și greculŭ, bătândŭ la ușa cea ascunsă. După ce i-au arătat Kostakelŭ sofaua unde zicea că se va afla Mărioara, l-au dusŭ Kostakelŭ pre grecŭ de l-au așezatŭ după zaplazulŭ de papură kităiască, zicându-i nici să miște, nici să sufle, până nu l-a apuca elŭ de mână și l-a îndemna să iasă. Amețise greculŭ de nerăbdare nu altceva și-și ținea inema cu mâna, atâta îi zvâcnea, că i se părea c-o aude la celalaltŭ capătŭ al odăii. Nu știa greculŭ că în colțulŭ dimpotrivă așezase Kostakelŭ altŭ zaplazŭ, și după elŭ șapte robi țigani, care de care mai negrŭ și mai urâtŭ, toți goi. Deci i-au spusŭ Kostakelŭ grecului că lasă deschisă ușa dinspre livadă, trebuindŭ să vie Tomeștii, ce elŭ să nu vorbească, ci să steie ascuns, neputândŭ ști au de-s Tomeștii, au de-i Mărioara, nu cumva să greșească stricândŭ totŭ, după care au ieșitŭ Kostakelŭ în livadă. Stândŭ elŭ în livadă, au trecutŭ nu multŭ și au venitŭ și grecoaica, îmbrobodită c-un tulpanŭ mare turcescŭ, să n-o cunoască lumea pre uliți, că, de cândŭ făcuse greculŭ bani, se ținea cinstită, în rândŭ cu nevestele de boieri. Văzând-o Kostakelŭ, îndată au prinsŭ a se tânguire, zicândŭ că n-are norocŭ și că-lŭ doare inema că, întâia oară cândŭ vine la elŭ, să n-o poată alinta liniștitŭ.

Întrebându-l grecoaica de unde-i vine necazulŭ, i-au spusŭ Kostakelŭ că un prietenŭ al lui, apucându-se să fure o fată, l-au rugatŭ prietenulŭ s-o primească pre ea în odăile lui. Crezândŭ grecoaica că trebuie să hie vorba de vreo ibovnică de-a lui Kostakelŭ, s-au mâniatŭ grecoaica focŭ, ce Kostakelŭ îndată au și găsitŭ răspunsŭ, zicândŭ că, dacă ar hi ibovnică, n-ar suferi ea să aducă pre alta în casă, în fața ei. Deci, pe dată i-au trecut grecoaicei mânia, întrebândŭ că, dacă nu-i ibovnică, de ce se mai plânge degeaba. „Stai, că nu-i totŭ, face Kostakelŭ. Adevăratŭ că n-ar hi nici o supărare dacă ași putea s-o țină în casa mare, dar tremură ca varga săraca de ea, temându-se să nu afle tatu-so, că, de-o găsește, o omoară. Degeaba îi totŭ spunŭ că nu intră nimeni în casă fără voia mea, se teme și pace. Nu-i vorbă, mi-a spusŭ ea că se ascunde în colțarŭ și se culcă, înțelegândŭ că așteptŭ o iubită și fiindu-i rușine să deie ochi cu cine-o hi, dar nu-mi vine nici mie la socoteală să facă dragoste cu martori, odăile

neavând uși, ci numai cât perdele”. „Cât despre asta, nu te necăji – zice grecoaica – totŭ strângându-lŭ în brațe. Să faci numai întunericŭ bine, să nu se vadă, că de auzitŭ, să-mi faci ce-oi vrea, de-oi auzi vreo vorbuliță de la mine. Cândŭ e de vorbitŭ, vorbimŭ pre șoptite – urmă grecoaica – și mai la urmă ce atâta vorbă pre întunericŭ, ne înțelegem noi și altfeliŭ”. Ceea ce auzindŭ, nu mai putea Kostakelŭ de veselŭ. Când să intre în casă, au prins-o Kostakelŭ pre Caliopa de mijlocŭ, făcându: „Pâs!” Ce nici nu era nevoie să mai facă pâs, de vreme ce nu de vorbă îi ardea grecoaicei, asta se înțelege.

Pășindŭ ei încetŭ, ca furii, au agiunsŭ în a treia odaie, adică în aceea cu ușă înspre odaia rotundă, unde ședeau boierii, așteptândŭ.

Ce nici n-au apucatŭ a intra bine și s-au și aruncatŭ grecoaica de gâtulŭ lui Kostakelŭ, purcezândŭ a-lŭ sărutare pre gură, pre gâtŭ, în urechi, pre totŭ trupulŭ, cu șiretlicuri grecești, cum știa ea. După ce s-au îmbrățișatŭ câtŭ s-au îmbrățișatŭ, au scosŭ Kostakelŭ dintr-un scrinŭ niște butelci de vinŭ, culoarea amurgului de toamnă, mirosŭ ca o grădină, peste 60 de ani, cumplitŭ. Bândŭ grecoaica lăcomosŭ, repede s-au îmbătatŭ și, îmbătându-se, îndată au zvârlitŭ totŭ după ea, rămânând goală chistolŭ, ca o nerușinată ce era. Deci, au suflatŭ Kostakelŭ în lumânări, mai multŭ candeli de mici și, prefăcându-se a sufla din greŭ, șoptește: „Mă duc să dau apă de trandafiri pre frunte, că m-am încălzit foarte”. De-abia i-au pututŭ răspunde grecoaica, mai îmbrățișându-lŭ o dată și cu limba încâlcindu-se de beată: „du-te, suflete!” Ce socotindŭ Kostakelŭ că-i prielnicŭ a zice, au zisŭ, că pe urmă am aflatŭ totŭ: „Ia! Parcă se mișcă ceva! Să nu ne audă!” După care s-au dusŭ Kostakelŭ în odaia den fundŭ, bâjbâindŭ prin întunericŭ, în locŭ să se întoarcă, trimițândŭ un țiganŭ, învățatŭ mai denainte ce să facă și câtŭ să steie, mai mare scârba. Câtŭ au statŭ țiganulŭ, juca Kostakelŭ în locŭ de încântatŭ și s-au dusŭ la colțarulŭ lui kirŭ Panagake, zicândŭ: „Nu sufla, grecule, să nu simtă cumva Mărioara că strânge în brațe pre Gheorghiță Tomesculŭ în locululŭ meu!” Răspunzând greculŭ la asta că mai bine îl trimetea pe elŭ înaintea Gheorghiței, s-au stropșitŭ Kostakelŭ la grecŭ că asta-i treaba lui și, de nu tace, nu-lŭ mai trimete deloc. Vâzândă greculŭ așa, au tăcutŭ, zicândŭ: „Iaca, tacu!” deci, cum s-au înapoiatŭ țiganulŭ, mulțumitŭ, bucurosŭ, au trimisŭ

Kostakelŭ pe rândŭ și pre ceilalți, pre Vasile bucătarulŭ la urmă, ca mai voinicŭ. Ce nu se poate ști nici acuma de-au simțitŭ grecoaica că nu-i Kostakelŭ și au tăcutŭ, plăcându-i, au de n-au simțitŭ de beată. Când au purcesŭ Vasile bucătarulŭ, s-au apropiatŭ din nou Kostakelŭ de ascunzătoarea grecului, zicândŭ: „Încetŭ, kirŭ Panagake, răbdare, că-ți vine rândulŭ, numai să vie Mihnea”. Ce cândŭ s-au înapoiatŭ și Vasile, luatu-l-au Kostakelŭ de mână pre grecŭ, îndreptându-lŭ spre odaia din mijlocŭ, ce trebuia s-o străbată, Kostakelŭ în urma lui, pre nesimțite, cătinelŭ. Totŭ apropiindu-se greculŭ de sofa, tremura ca varga, zăpăcindu-se, și s-au năpustit ca un nerodŭ la grecoaică. Ce dacă n-o hi bagatŭ grecoaica de seamă de la început că nu-i totŭ unulŭ, acuma știmŭ bine că n-au bagatŭ de seamă, numai de beție și de răotatea ei grecească nebăgândŭ de seamă, deoarece era greculŭ mai micŭ la trupŭ decâtŭ țiganii, potriviți toți cam tot una, Vasile mai mare, precum s-au scrisŭ mai sus. Nesătulă și pofticioasă fiindŭ de așa ceva, au și uitatŭ grecoaica să vorbească pre șoptite și fiindŭ, se vede, procleta în culmea plăcerii ei, au prins a oftare în veliglasu: „Oh! Neobositulŭ meu Kostakelŭ!” Cunoscându-i greculŭ glasulŭ, au rămasŭ lemnŭ, copaciŭ și nici n-au apucatŭ a zice: „Țe?” că au și bătutŭ Kostakelŭ în palme. Deci, deschizându-se în lături ușile cele mari, navălit-au slugile cu lumini și boierii în urmă, iar din odaia de mijlocŭ țiganii, lipindu-se la rândŭ de perete, totŭ goi, după poruncă.

Spune și domnia ta, iubite cetitorule, care femeie în locul grecoaicei, câtŭ de rea, n-ar hi peritŭ pe locŭ de rușine. Ce grecoaica s-au sculatŭ lumânare și, punând mâna în șoldŭ, au spusŭ, lucrŭ de necrezut, că, pentru cine stă și socoate, totŭ mai mult folosŭ au trasŭ ea decât boierii și că de n-ar hi suferitŭ și pre neputinciosulŭ de kirŭ Panagake, mulțămirea ei ar hi fostŭ deplină. Nu-i vorbă, se cunoștea că se preface, dar chiar să se prefacă și totŭ de necrezutŭ este. Ce cum l-au făcutŭ grecoaica pre kirŭ Panagake, de ciudă se vede, neputinciosŭ, s-au și repezit kirŭ Panagake s-o înșface. Nesuferindŭ însă Kostakelŭ să se bată femeile în fața lui, au pusŭ doi argați să-lŭ ție pre grecŭ, câtŭ îi clănțănea greculuĭ fălcile, ca la măscăricii cei de lemnŭ din iarmaroacele nemțești.

Tot uitându-se la grecoaică, albă ca laptele și fața ca zugrăvită de frumoasă, s-au apropiatŭ Grigore

isprăvnicelŭ, feciorulŭ Cucului din Galați, de Kostakelŭ, zicând: „Dacă era vorba de asta, ce nevoie de robi? Că se găseau bucuroși niscaiva boieri mai tineri”.

*

După ce s-au săturatŭ boierii de râsŭ și de privitŭ, i-au datŭ Kostakelŭ Caliopei voie să se acopere, iar pre grecŭ l-au trimesŭ acasă golŭ, cu slugi multe înainte și înapoi, cu lumini și cu muzici și cântări.

Mai rămânândŭ boierii în acele minunate odăi, au început țiganii a prinde rușine de atâtea cinstite fețe, mulți cu bărbi albe, și se dedeau unulŭ după altulŭ. Văzândŭ Ieremia spatarulŭ cum se ferescŭ țiganii, zâmbea și se minuna, facândŭ: „Înfierbântată trebuie să hi fostŭ grecoaica, dacă nu și-au datŭ ea seamă că nu se potrivește Ion vezeteul cu Vasile bucatarulŭ, cât despre grecŭ, he, he!” S-au schimbatŭ Ion la față roșŭ din negrŭ, Vasile râzând prostește. Iar după ce-au trimes-o și pre Caliopa în butcă și fără alaiŭ, ieșit-au Balaban înaintea lui Kostakelŭ de l-au îmbrățișatŭ, zicându: „Iartă-mă, Kostakelŭ, am greșitŭ!” Iar Kostakelŭ i-au răspunsŭ glumindŭ, cum e felulŭ lui: „Iertat să fii, Balabane; acŭ hai și-om bea un paharŭ de vinŭ vechiŭ. Poate că gustulŭ te-a mai deștepta la capŭ, că vădŭ că vederea te-a prostitŭ rău!”

Plimbându-se boierii ce s-au plimbatŭ prin acele odăi ce-au statŭ până atunci zăvorâte, ferecate, au trecutŭ în odaia cea rotundă și s-au așezatŭ la masă. Deci, după ce au băutŭ și mâncatŭ cu temei, mulțumiți că i-au venitŭ Kostakelŭ grecului de hacŭ, au plecatŭ boierii în zâo totŭ veseli, râzândŭ și pe drumŭ.

*cap. VIII – **în care se arată voia lui Dumnezeu***

Căințele cele de pe urmă întru nemica nu sunt[93].

Cum s-o hi socotitŭ acasă greculŭ cu grecoaica, nu știu; dar după pățania de la Kostakelŭ, nemaiavândŭ greculŭ obrazŭ să scoată capulŭ în lume, oricâtŭ de nemernicŭ omulŭ, totŭ mai multŭ rușine ca vitele avândŭ, vândut-au greculŭ moșii, vii, casă, totŭ ce-au agonisitŭ cu jafulŭ și vicleșugulŭ, zicândŭ că pleacă la Dumitrașco.

Pre grecoaică au iertat-o se vede, că – după câtŭ se știe – totŭ cu elŭ în casă au rămasŭ grecoaica. Ce într-o bună zi, furândŭ grecoaica toți banii ce-au fostŭ strânsŭ greculŭ din averea lui cea afurisită, au fugitŭ grecoaica cu acelŭ argatŭ cu care au prins-o Dumitrașco și pre care l-au făcutŭ scăpatŭ maica Demia.

Se vede în asta voia lui Dumnezeu, că l-au lăsată pre grecŭ calicŭ, lipitŭ cum au venitŭ, pentru a nu zice vorbă proastă, adică cu…[94]

notă

Publicăm povestirea de mai sus cu stilul și ortografia ei, așa cum s-ar fi putut găsi într-o eventuală colecție a unei eventuale biblioteci naționale. Nu ezităm să transcriem întocmai cacofoniile, inversiunile de mult părăsite și unele expresii prea tari, ca o caracteristică a vremilor trecute. Intervențiunea noastră s-a mărginit să facă textul inteligibil astăzi, oricui. Am renunțat totuși, pe alocuri, la *u* scurt, el fiind întrebuințat până și-n letopisețul publicat de Kogălniceanu[95] în mod cu totul arbitrar.

Ne facem o plăcere din a publica și notele cu care savanții specialiști ar fi îmbogățit manuscrisul – note, măcar că contradictorii sau, pentru a fi sincer, tocmai pentru că – socotindu-le o caracteristică a vremii noastre.

glosar

Abanos – lemn negru, foarte dur, provenit din arborele exotic *Diospyros ebenum*

(a) acolisi – a urmări pe cineva, a se ține de capul cuiva cu dușmănie

agarlâc – bagaj mult, calabalâc

agă – șef al agiei, poliția vremii

(a) aghezmui – a dilua un lichid cu apă (figurativ)

ahotnic – dornic, lacom, pasionat de ceva sau cineva

antal – butoi

arcan – laț pentru prinderea sau priponirea animalelor; poate fi folosit și ca armă

arhondaric – aripă sau clădire specială a unei mănăstiri, destinată oaspeților

arnăut – mercenar (albanez) în slujba domnilor fanarioți; servitor înarmat, ținut de boieri mai ales pentru paza personală

arșâc, arșic – joc de copii în care se folosesc oase ale articulației genunchiului de la picioarele de dinapoi ale mieilor și caprelor

arțibild, abțibild – imagine colorată pe hârtie gumată, care se aplică pe un obiect; prin extensie, desen

Babac, babacă – tată, tătucă

baftă – noroc (familiar)

bagdadie – tavan

bairam – petrecere, chef mare, zaiafet

balaoacheș – negricios, țigănos, oacheș

balercă – butoiaș

baragladină – țigan – peiorativ

basnă – născocire, scornealâ

baș-bulucbaș – căpetenia unei cete de soldați; șef al gărzii domnești, însărcinat cu supravegherea închisorii Curții

beizadè – fiu de domn, principe

berbant – om ușuratic, neserios, afemeiat, crai

berbantlâc – crailâc, purtare de berbant

berechet – pungaș, coțcar, potlogar

berlină – trăsură (cupeu), cu patru locuri

beșliu – soldat din cavalerie (deseori turc) cu slujbă de curier domnesc sau de jandarm

beteag – care are o infirmitate; bolnav

bez – glumeț

bicisnic, becisnic – slăbănog, neputincios; nepriceput, incapabil; ticălos, necinstit

boftor, botfor – cizme cu turetci tari și încrețite

bortă – gaură

bortelit – găurit

boscărie – scamatorie

(a) bucheri – a silabisi, a învăța pe dinafară

bunduc, bondoc – scurt și îndesat

(a se) burzului – a se supăra; a se răzvrăti

butcă – trăsură de lux, caleașca

butelcă – sticlă, butelie pentru vin

Cadril – dans constând dintr-un șir de figuri în cursul cărora partenerii se schimbă între ei

caimacam – locțiitor al domnului sau al diferiților înalți demnitari

capuchihaie – reprezentant diplomatic

cataif – prăjitură formată din straturi de țăieței fini, crocanți, între care se pune frișca

catapiteasmă, catapeteasmă – perete despărțitor, în biserica ortodoxă, între altar și restul bisericii, împodobit cu icoane

cămărășiță – îngrijitoare a cămării, menajeră

(a) căpchia, (a) căpia – a se scrânti, a înnebuni

cepeleag – peltic

chihaie – ostaș, soldat de rând

chiolhan – petrecere, chef mare

chiup – vas mare de lut, lemn sau metal, în formă de amforă

ciapcân, ceapcân – om rău; șiret, rafinat

cilibiu – fin, grațios; frumos

cin – poziție socială înaltă, rang

ciubuc – pipă orientală cu țeava lungă; lulea, narghilea

(a) clămpăni – a vorbi vrute și nevrute, a flecari

clondir – vas de sticlă cu gâtul strâmt și scurt, pentru păstrarea băuturilor

cnut – bici din curea de piele rotundă sau funii împletite, cu sfârcuri prevăzute uneori cu plumb în vârf

coburi – toc sau săculeț de piele atârnat la șa, în care se poartă de obicei pistolul

cobză – vechi instrument muzical cu coarde, asemănător chitarei

comis – boier care răspundea de grajdurile domnești

copou, copoi – câine de vânătoare

coz – foarte, din cale afară, fără pereche, extrem de (numai pe lângă adjective ca „frumoasă, mândră” etc.)

crop – lichid care frige; picătură fierbinte

culă – conac boieresc întărit, în formă de turn cu baza dreptunghiulară, care servea și ca loc de apărare

cumaș – stofă de mătase

cupar – cel ce îngrijește de băuturi

cupărie – slujbă de cupar; serviciul băuturilor

Dimirlie – veche măsură pentru cereale; baniță, mierță

ditrebăciune – cumsecădenie

divan – consiliu al țării, cu atribuții politice, administrative și juridice

drâmbă – mic instrument muzical care produce un sunet monoton prin vibrarea unei lame de oțel; vioară

Eglendiseală – petrecere, distracție, amuzament

emiclic – suma echivalentă cu rația alimentară a unui angajat; tain; simbrie

Feredeu – baie publică

fes – căciuliță de postav roșu cu ciucure, de forma unui trunchi de con, făcând parte din costumul turcesc

firman, ferman – ordin emis de sultan prin care erau numiți sau maziliți domnitorii din provinciile Imperiului

firfiric – monedă mică de argint

fânar – felinar

fur – hoț, tâlhar

Gavotă – dans cu o mișcare lină în doi timpi

gealat – călău, gâde; om voinic și aprig

ghiordum – numele unui joc de cărți

giubea – haină lungă purtată de boieri

giuvaerica – bijuterie

glanț – piele lăcuită; prin extensie, luciu

granată – piatră semiprețioasă de culoare roșu închis

Hagimesc – persan, oriental

haidău – păzitor de vite, văcar; om fără căpătâi

halcà – cerc de metal prin care se trecea, din fuga calului, sulița la jocul oriental numit gerid; jocul însuși

harabnic, harapnic – bici mare din cânepă sau curele cu codiriștea scurtă și cu pleasnă la vârf

haram – vită slabă, prăpădită; gloabă; peiorativ la adresa unei persoane

hatman – unul din cei dintâi boieri de Divan din Moldova, comandantul întregii oștiri

hazna – vistierie

heghemonicon – situație socială înaltă; poziție conducătoare

hârzob – funie folosită la coborârea ciuturei în fântână; în expresia: „A fi coborât cu hârzobul din cer” – a da dovadă de mândrie nejustificată

herede – moștenitor

heretisanie – salutare cu plecăciune

hrisov – act domnesc care servea de titlu de proprietate, de privilegiu

Iatagan – sabie scurtă, încovoiată, cu două tăișuri

ignar – ignorant, incult, neînvățat

i proci – și altele (slavonism)

irmilic – monedă turcească de mică valoare

isprăvnicel – vătășel care supraveghea munca argaților; intendent

iuft – piele groasă (de viței sau bou), tăbăcită și impregnată cu ulei de mesteacăn

Jăcuire – jefuire, furt prin violență

Kir – domn, jupân

Lazur – culoare albastră, culoarea cerului

lăncier – soldat din cavalerie înarmat cu lancie; sulițaș

leică – pâlnie

leș – leah, polonez

lețcaie, lăscaie – monedă veche de aramă cu valoare foarte mică

logofăt – titlu de mare demnitar; în Moldova marele logofăt era întâiul boier de Divan care conducea cancelaria domnească; secretar într-o cancelarie; vătaf

Mamițoi, momițoi – maimuțoi

mascarà – bufon, paiață, măscărici

mazilie – detronare, scoatere din slujbă, destituire; perioadă petrecută în această stare

medelnicer – demnitar al Curții care turna domnului apă ca să se spele pe mâini, punea masa și servea bucatele; boier de rangul al doilea, fără funcție

mehenghiu – abil, șmecher, șiret; poznaș

mehtup – scrisoare oficială; adresă, raport

menestrel – poet și muzician medieval care umbla din castel în castel cântând și recitând versuri; cântăreț

menuet – vechi dans francez

mindirigiu – meseriaș care confecționează saltele și plăpumi

mofluz – falit; om nemulțumit, dezamăgit, blazat

Nacafa – capriciu, toană; necaz, pacoste

(a) Oblici – a dibui, a găsi, a descoperi, a prinde de veste

oca – unitate de măsură pentru greutăți (variind între 1260-1291 g.) sau de capacitate (1288-1520 ml.)

olac – curier poștal călare; grabă

(a se) oțărî – a se răsti, a se înfuria; a se întărâta

Pașalâc – provincie a Imperiului Otoman guvernată de un pașă

pavană – dans vechi de origine spaniolă

păpăinoagă, papainoagă – a vorbi în bătaie de joc (în expresii: „a vorbi în păpăinoage")

pehlivan – acrobat, saltimbanc; șarlatan; om glumeț, mucalit, poznaș

pitac – decret de ridicare în rangul boieresc; diplomă de boierie; monedă austriacă de aramă care a circulat odinioară și în Țările Române; bănuț, gologan, para

pârcălab – dregător mai mare peste un ținut al Moldovei; conducător al unei cetăți și judecător

podgheaz, poghiaz – unitate militară trimisă într-o țară străină ca să prade; ceată de jefuitori

pohvală, pohfală – pompă, fast, strălucire

polc – regiment

polimari, pălimar – partea de scânduri a pridvorului; cerdac; foișor

postelnic – mare boier de Divan cu funcția de ministru de externe

poteră – grup însărcinat cu prinderea răufăcătorilor

povodnic – cal purtat de căpăstru

price – neînțelegere, ceartă; supărare, nenorocire

(a) pritoci – a turna vinul dintr-un butoi în altul pentru a-l limpezi, după ce drojdia s-a așezat la fund

proclet – afurisit, ticălos; strașnic, cumplit

prost – simplu, din popor, de jos, de rând

puchiței – picățele

Rădvan – trăsură închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai

rohatcă – barieră

rubașcă – cămașă populară rusească închisă la gât

Satâr – topor de luptă, secure, halebardă; soldat purtător al acestei arme

scripcă – vioară, violină

smarald – piatră prețioasă de culoare verde

(a) solomoni – a vrăji, a fermeca

spătar – înalt demnitar la Curte, purtător al săbiei domnești, șef al bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor

(a se) stropși – a se răsti

strujan – tulpina porumbului cu frunze, tăiată de la pământ după ce s-au cules știuleții

Șart – rânduială, obicei, rost

șpangă – spadă, baionetă

șugubină – păcat grav, nelegiuire, crimă

Telmiz, telpiz – viclean, șiret
temenea – salut musulman; plecăciune; închinăciune
ticăit – amărât, necăjit; ticălos, mizerabil
tij – asemenea, așiderea
tiz – persoană care poartă același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta
trubadur – poet-cântăreț din Evul Mediu; poet peregrin
tulpan – basma mare cu trei colțuri; turban

Țâră – bucată ruptă din întreg; puțin

Ușernic – ușuratic, lipsit de seriozitate, flușturatic

Vechil – administrator de moșie; om de încredere
vecinie – veșnic, etern, nemuritor
veliglas – cu voce tare
velit – boier de rangul întâi

Zapciu – cârmuitor al unei plăși, subordonat ispravnicului și însărcinat cu strângerea dărilor
zaplaz – gard de scânduri, de uluci
zaraf – cămătar
zămnic, zemnic – pivniță, beci
zlobiv – vioi, sprinten, zburdalnic

Redactor RADU PARASCHIVESCU

Tehnoredactor MANUELA MĂXINEANU

Corector ANGELA ȘTEFĂNESCU

DTP FLORIN PARASCHIV

Apărut 2007 BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Tiparul executat la C.N.I. „CORESI” S.A.

Tablou de moravuri parfumat cu esență de istorie, *Hronicul măscăriciului Vălătuc* dezvăluie o galerie de personaje fără seamăn în literatura română. Unele au un haz enorm, altele sunt prinse în situații fără ieșire. Unele stârnesc hohote, altele înduioșează. Tușele groase în care le zugrăvește Păstorel confirmă aplecarea lui spre farsă sau pastișă. Soțul încornorat, soața șturlubatică și fâșneață, amorezul pe care focul dragostei îl pârjolește la nouăzeci de ani, paharnicul ulcerat de neputința lașă a boierilor, pehlivanul care-i păcălește pe cei care vor să-l dea pieirii, conițele clevetitoare și feciorii cu flinta pe umăr și pistolul la brâu – toți aceștia ies din frescă și vorbesc despre un timp trecut, ale cărui obiceiuri sunt însă păstrate cu sfințenie de contemporani. *Hronicul măscăriciului Vălătuc* livrează dovezi tuturor celor care susțin că românul e unic, acomodant și inimitabil.

COLECŢIA RÂSUL LUMII

Tablou de moravuri parfumat cu esenţă de istorie, *Hronicul măscăriciului Vălătuc* dezvăluie o galerie de personaje fără seamăn în literatura română. Unele au un haz enorm, altele sunt prinse în situaţii fără ieşire. Unele stârnesc hohote, altele înduioşează. Tuşele groase în care le zugrăveşte Păstorel confirmă aplecarea lui spre farsă sau pastişă. Soţul încornorat, soaţa şturlubatică şi fâşneaţă, amorezul pe care focul dragostei îl pârjoleşte la nouăzeci de ani, paharnicul ulcerat de neputinţa laşă a boierilor, pehlivanul care-i păcăleşte pe cei care vor să-l dea pieirii, coniţele clevetitoare şi feciorii cu flinta pe umăr şi pistolul la brâu – toţi aceştia ies din frescă şi vorbesc despre un timp trecut, ale cărui obiceiuri sunt însă păstrate cu sfinţenie de contemporani. *Hronicul măscăriciului Vălătuc* livrează dovezi tuturor celor care susţin că românul e unic, acomodant şi inimitabil.

În aceeaşi colecţie:

Radu Paraschivescu
Bazar Bizar

Tim Lott
Învăţăturile lui Don Juan

virtual-project.eu

ISBN 978-973-50-1414-8

{1} *Prohironul* – carte de legi și *Epanagoga,* manual de drept publicat între 879 și 886. Cele două lucrări au precedat și pregătit marea culegere de legi *Bazilicalele,* publicată în secolele IX–X.

{2} Vino repede, doctore, Marghiolița-i în călduri.

{3} Sunteți femeie?

{4} Sunteți copii, doamnă?

{5} Inutil să spunem că *toate* numele proprii sunt fanteziste. Autorul le-a ales anume așa pentru a irita specialiștii. Numele Domnului țării e de asemenea evitat în tot cursul povestirii (*n. aut.*).

{6} În total câte moșii aveți, domnule Todiriță?

{7} Eu, câte moșii, totul.

{8} Treizeci, tâmpitule!

{9} Iartă-l, te rog, colonele, nu e obișnuit să vorbească franțuzește.

{10} Oprește, generale!

{11} Înaintați, legănați-vă, lanț englez! (Comenzi ale unor figuri de dans).

{12} Timpul se scurge, și anii tăcuți ne aduc bătrânețea. Zilele fug, nici un frâu nu le-ar putea zăbovi. Ovidiu (*Fastele,* VI, 771-772).

{13} Nu se știe bine de ce (*n. aut.*).

{14} Aici Căpitanul ar fi putut da pilde din Rabelais, dar, după cum mai jos s-a scris, era ignar (*n. aut.*).

(François Rabelais – 1494-1553 –, scriitor umanist, creatorul romanului satiric. Unul dintre cei mai mari autori ai Renașterii; opere: *Gargantua,* 1534 și *Pantagruel,* 1532-1664, postum).

{15} Anthèlme Brillat-Savarin (1755-1826), magistrat și scriitor francez. Cartea care i-a adus celebritatea este *La Physiologie du gout ou méditation de gastronomie transcendente* (1825), un adevărat manual al gastronomului.

{16} Șef al personalului.

{17} *Quintus Horatius Flaccus* (65-8 î.e.n.), mare poet latin. Tribun în armata lui Brutus, apoi poet favorit al împăratului August. Opere: *Satire, Epode, Ode, Epistole* și poemul liric *Cântecul secular.*

Publius Ovidius Naso (43 î.e.n.–c. 17 e.n.), mare poet latin. Născut într-o familie nobilă, a făcut studii de drept, a pledat ca avocat și a ocupat funcții înalte în administrația imperiului. Poet favorit al împăratului și al curții. A fost exilat în anul 8 î.e.n. de împăratul August la Tomis (Constanța). Opere: *Metamorfoze, Arta de a iubi, Heroidele,* elegiile *Amorem*; ciclurile *Tristele* și *Ponticele* au fost scrise în timpul exilului sub formă de scrisori adresate prietenilor.

Aristofan (446-385 î.e.n.), cel mai mare poet comic al Greciei antice, din a cărui operă s-au păstrat 11 comedii (printre care *Pacea, Viespile, Norii, Cavalerii, Acarnienii, Broaștele, Adunarea femeilor, Plutos, Păsările*).

{18} Victimă acestei înșelătoare aparențe, profesorul Iorgu Nicolaescu, într-o comunicare făcută Academiei asupra lui Simion Velescu, s-a grăbit să afirme că acest poet, de altfel obscur, ar fi fost bețiv (*n. aut.*).

(Și nu pot dăinui cântecele

Care-au fost scrise de băutorii de apă.

Horațiu – *Epistole*, 1, 19, 2-3).

{19} Lizeta a fost creată pentru a încânta,

Dar în zadar eu ofte-e-ez etc.

{20} Acum vinul alungă grijile.

{21} Aflu că la acea epocă nu exista Camembert: păcat! (*n. aut.*). (Brânză moale, din lapte de vacă; numele ei vine de la satul din Orne în care se face).

{22} Poezia apare și în *Caiet. Versuri* (1938) sub titlul *Cântecul drumețului.* În același *Caiet* apar și celelalte versuri din *Hronic,* inclusiv *Predoslovia,* sub titlul *Măscăriciul Vălătuc.*

{23} Vin alb celebru, de asemenea din regiunea Sauternes (Bordeaux).

{24} Superstiție neroadă, doveditoare de grosolănie în gust (*n. aut.*).

{25} Vin alb de Bordeaux.

{26} Renumit vin roșu din regiunea Bordeaux.

{27} Vin roșu din regiunea Médoc (Bordeaux).

{28} Unul dintre cele mai bune vinuri de Bordeaux (Médoc).

{29} Vin roșu de Médoc.

{30} Cunoscut vin, de asemenea din regiunea Bordeaux.

{31} Marea armată.

{32} Amator de Bourgogne. Numea sticlele de Bordeaux „les sans culotte". Era născut la Dijon. Asta spune tot (*n. aut.*).

(Revoluționarii francezi din timpul Revoluției [1789-1794] erau numiți în batjocură „sans culotte" – fără pantaloni – întrucât nu purtau tipul de pantalon la modă în clasele de sus.)

{33} Prietin al lui Brillat-Savarin, care îl citează în a sa *Physiologie du goût. Maurice des Ombiaux* îl citează de-asemeni, arătând că la fiecare dejun bea opt sticle de Bourgogne (*Le Gotha des Vins de France,* Payot, Paris, 1925) (*n. aut.*).

{34} Faptul este riguros exact. A fost controlat în zilele noastre în aceeași regiune cu vin provenit din „Pineau" alb, viile domnului Alfred Winkler, și conservat în pivnița domnului Nicu Nanu. Comparațiunea a fost făcută cu una din ultimele sticle de Cotnar, păstrate în pivnița Greceanu de la Stânca și puse în vânzare de cofetăria Richard Tuffli, în anii de bejenie 1916-1918.

Fenomenul s-a repetat identic în via Niculai Bastaki, tot în regiunea Bucium (*n. aut.*).

{35} Logofătul a omis Nicorești, unde se face unul din cele mai suculente vinuri roșii (un lapsus) (*n. aut.*).

{36} *Jean Baptiste Lulli* (1632-1687), compozitor și violonist francez, născut la Florența, fondatorul operei clasice franceze. A scris peste 20 de opere (printre care *Alcesta, Teseu, Atys, Armida, Burghezul gentilom*), precum și balade (*Triumful amorului*), muzică de scenă, divertismente etc., în care se simte o puternică vibrație folclorică. Muzica sa de balet, grațioasă, plină de prospețime, a avut o mare înrâurire asupra dezvoltării ulterioare a baletului.

Jean Philippe Rameau (1683-1764), clavecinist, organist, compozitor și teoretician francez. Autor a numeroase lucrări dramatice, opere și balete – unele din ele pe librete de Voltaire (*Hippolyte și Aride, Dardanus, Zoroastre, Indiile galante, Castor și Pollux*). A compus cantate și muzică de cameră. A scris un celebru *Tratat de armonie* (1762).

{37} Ce spui de acest vinișor, Alphonse?

{38} Ăsta-i vinișor?

{39} În sănătatea dumneavoastră, înălțimea Ta și domnilor! Acesta este nectar curat, ambrozie!

{40} „Mai întâi să bem, apoi să filozofăm!" Parodie a celebrului adagiu latin „Primum vivere, deinde philosophari!" („Mai întâi să trăim, apoi să filozofăm!")

{41} „Acum să bem, acum cu pas voios

Să batem pământul!" (Horațiu, *Ode,* I, 37, 1–2).

{42} Istoricul literar mi-ar putea dovedi, cu documente zdrobitoare din literatura epocii, că pe vremea când se desfășoară acțiunea nu se scria așa. Ei, și? (*n. aut.*).

{43} Nu-i vorbă, că nici nu se da dus Costache, fiind clei (*n. aut.*).

{44} Vinul bun înveselește inima omului.

{45} Pare curios, desigur, ca logofătul, după ce scrie cu mână proprie prima pagină a „Cărții de aur" pe care o prețuia atât, să *dicteze* ceea ce-am putea numi testamentul lui. Dar viața-i plină de curiozități! (*n. aut.*).

{46} Vinurile celebre.

{47} „Bucură-te de ziua de azi și nu te încrede în cea de mâine”, Horațiu (*Ode*, I, 11, 8).

{48} Douăzeci și nouă (*n. aut.*)

{49} Prostii popești (*n. aut.*).

{50} Când nu era? (*n. aut.*).

{51} De obicei urechea stângă: un capriciul (*n. aut.*).

{52} Nu-și amintește nimeni, în afară de Iancu Durău (se va vedea când, de ce și cum), să-l fi văzut pe Costache Zippa complet treaz (*n. aut.*).

{53} Câte nu se-ntâmplă? (*n. aut.*).

{54} Unde-s cișmelele vechiului Iași? (*n. aut.*)

Parodie a celebrului vers al lui François Villon (1431-1463) din *Balade des dames du temps jadis,* „Où sont les neiges d’antan?” („Unde sunt zăpezile de altădată?”), vers melancolic în amintirea vremurilor pe veci dispărute.

{55} Se zice că Grigore Ghica l-a lăsat anume să defileze, pentru a-i cere pe urmă demisia (*n. aut.*).

{56} Este un Dumnezeu al beților? Este! (*n. aut.*).

{57} Principiu după care se călăuzea și Păstorel; în topazul inelului său era incrustată deviza *In vitam quod volo, in artem quod possum* („În viață ce vreau, în artă ce pot”).

{58} Unii susțin că pe timpul lui Grigore Ghica nu erau decât *escadroane.* Dar asta nu are nici o importanță pentru povestea noastră (*n. aut.*).

{59} Se zice că a trăit două sute de ani, dar nu cred (*n. aut.*).

{60} Dacă satul acesta n-a ars, atunci e sigur că nici n-a existat (*n. aut.*).

{61} Credință populară potrivit căreia în noaptea dinainte de Sf. Andrei (30 noiembrie) strigoii se adună în cete pe la răspântii.

{62} Lamentabil calambur. O sclintea și logofătul câteodată (*n. aut.*).

{63} Nu din orice lemn se poate face mercurul.

{64} Măcar că trăise atâția ani în Occident, Căpitanul s-a împotrivit din răsputeri dezrobirii țiganilor (*n. aut.*).

{65} Parturiunt montes... (nascitur ridiculus mus.)

Horațiu, (*Ars poetica,* 139)

„Se sforțează munții... (și se va naște un șoarece ridicol)” Expresie care desemnează eforturile nejustificate prin rezultate.

{66} „Crescătoria Constantin Zippa, culori: albastru și roșu!” Expresie uzuală la cursele de cai pentru simbolurile alergătorului.

{67} Lolotte, Lolotte, vino dragă, avem musafiri!

{68} Corect: „char-à-bancs”, căruță cu banchete.

{69} Sunt lacrimi pentru nenorocirile noastre. (Există alinare pentru orice nenorocire); Virgiliu (*Eneida,* I, 462).

{70} Costache Conachi (1777-1849), poet român, descendent al unei vechi familii boierești. Lirica sa erotică, scrisă între 1800-1830, a fost publicată în 1856 (*Poezii. Alcătuiri și tălmăciri,* sub îngrijirea fiicei sale, Caterina Vogoride-Conachi). În versurile sale se îmbină inspirația anacreontică și lirica lăutărească a timpului. A scris primul tratat de versificație românească, *Meșteșug al stihurilor românești.* A făcut traduceri din franceză.

{71} *Tiers état* (*n. aut.*). Starea a treia (l. franc.) – denumire a acelei părți din națiunea franceză care, sub Vechiul Regim, nu aparținea nici de nobilime, nici de cler.

{72} Expresie a cărei întrebuințare la acea epocă se datorește exclusiv popularității Căpitanului, care-a adus-o de la Saumur, împământenind-o. Prin ea trebuie să se înțeleagă *calul englez,* caii arabi, din care se găseau foarte mulți la Iași, fiind numiți de unii

pursânge (fără adăugarea calificativului *arab*), prin eroare (*n. aut.*).

{73} Această stranie și de necrezut poveste a fost consemnată în *însemnările unui boier moldovan* (anonim), călător prin Oltenia în veacul al XVIII-lea. Din lunga introducere care precedă povestirea, n-a putut fi descifrat de pe foile ferfenițite și pline de îndreptări și ștersături decât acest fragment:

„...și iarăși de mirare este că între boierii olteni nu s-a găsit nici unul să însemne, pentru pomenire, faptele lor oltenești, cum au făcut la noi Ion Neculce, Costineștii și alții mai mărunți, ci – sunt oltenii oameni ageri, neadormiți, – mai mult la bani și chiverniseală cată decât la istorii și boierului lor celui mai mare încă îi zic *ban.* Și cum se vede treaba, au făcut din țara banului, adică stăpânită de ban, țara banilor, adică parale. Ce încă den început, din multe price, care nu-i locul să le pomenim aici, fost-a creștineasca țară a Olteniei în cărturari săracă, rămânând prin veacuri văduvă de letopiseț. De aceea îndemnatu-m-am io"...

Aici se termină manuscrisul (*n. aut.*).

{74} Vlad Țepeș, domn al Țării Românești (1456-1462 și 1476), fiu al lui Vlad Dracul și nepot al lui Mircea cel Bătrân, mare strateg, conducător de oști. În 1461 începe războiul împotriva turcilor; îl învinge pe sultanul Mahomed II, dar este învins la rândul lui de boieri și se refugiază la Matei Corvin, care-l închide. Revine pe tron cu sprijinul acestuia și al lui Ștefan cel Mare; este ucis de boieri.

{75} Astrahan.

{76} *Scrisoarea III.*

{77} Pentru o lectură mai ușoară pentru caracterul „ă" am ales o nuanță de gri mai puțin evidentă.

{78} Domnul profesor doctor Răzvan, pentru a căruia erudițiune nu putem avea decât elogii, dar a căruia regretabilă înclinațiune spre paradox e notorie, susține într-un articol publicat în *Slova vechie* că, în adevăr, manuscrisul a fost tradus din limba slavonă de Haralambie Talpă. Nu citâm acest articol decât pentru netăgăduitele lui merite stilistice.

Mai temeinică ar părea bănuiala domnului inginer și autor dramatic Mincu, care susține în *Culisa* că traducerea din slavonește e o pură (noi am zis impură) invenție a lui Haralambie Talpă, care abuzează de numele paharnicului Pantele, pentru a debita insanități, a cărora răspundere nu vrea să și-o asume.

Vasta erudițiune a eminentului profesor doctor Râmă a adus, în fine, lumină deplină în această controversă tratată cu lux de amănunte și o seriozitate ce-i face onoare (și domniei-sale și țării), în monumentala domniei-sale lucrare *Scripte vechi și deslușiri nouă.* (Se știe că în urma acestei valoroase lucrări, dl profesor doctor Râmă a obținut, fără concurs, catedra de criminologie – definitivă – și suplinirea catedrei de calcul integral și diferențial de pe lângă Universitatea din Iași.) În adevăr, domnul profesor doctor Râmă dovedește peremtoriu, producând documente indiscutabile, că paharnicul Pantele a fost la Roma. Concluzia se impune. Paharnicul (zice d-sa, și cu drept cuvânt), a găsit de bună seamă un papyrus latin, pe care l-a tradus în slavonește (pentru a deruta posteritatea), localizând pe ici, pe colo și naționalizând numele (cu destulă abilitate, de altfel) și distrugând în urmă originalul latin. Fantezia povestirii (continuă domnul profesor doctor Râmă) întrece cu mult mijloacele relativ decăzute ale epocei în care a trăit paharnicul Pantele. De altfel, zelosul colecționar Ross a reconstituit textul slavon (originalul e pierdut) după o scrisoare ce se găsește în Arhivele statului (nr. 51643), scrisoare din care se poate ușor induce modul de a scrie al paharnicului. Afirmația (eronată) filologului australian Kuk, cum că paharnicul Pantele ar fi o ficțiune, nici nu merită să fie menționată (*n. aut.*).

{79} Citat din *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace,* capitolul XVIII, 12. Textul exact este: „Nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi", ca un comentariu la lupta dintre voievodul Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan, care dorea să-i uzurpe tronul.

{80} Citatul exact: „Den cinci simțuri ce are omul, anume vederea, audzul, mirosul, gustul și pipăitul, mai adevărat de toate simțiri este vederea. Că pren auz, câte aude omul, nu să poate aședza deplin gândul, este așea ce să audă, au nu este, căci nu toate sunt adevărate câte vin pren audzul nostru. Așea și mirosul de multe ori înșeală, fiind multe mirodenii dentâi grele, iară apoi mare și iscusit miros fac. Gustul încă este așea, că multe ne par că sunt dulci, apoi simțim amărăciune și, împotrivă, multe amare că sunt ne par și sunt dulci. Pipăitul, iară și multe pipăim în chip de une și sunt altele și nu le putem a le cunoaște cu singur pipăitul, fără vedeare. Iară vedearea singură din toate așadză într-adevăr gândul nostru și ce să veade cu ochii nu încape să hie îndoială în cunoștință" (Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron-vodă încoace,* Cap. XVIII, 1).

{81} Citatul exact: „Oh! Oh! Oh! Săracă țară a Moldovei, ce nenorocire de stăpâni c-aceștia ai avut!" (*Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Ioan Mavrocordat, Domnia a doua a lui Dumitrașco-vodă Cantacuzino la veleat 7192*, capitolul X).

{82} Cronica lui Grigore Ureche (*Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viiața oamenilor carea scrie de la Dragoș-vodă până la Aron-vodă*), păstrată în copii, cu adăugiri aparținând altor cronicari, Simion Dascălul, Misail Călugărul, Axinte Uricariul. Simion Dascălul mistifică adevărul istoric, justificându-și afirmațiile prin documente false. Misail Călugărul este unul dintre primii care susțin neadevărul că „Moldova au stătut pustie 600 de ani", dar este primul care scrie despre cucerirea Daciei de către Traian.

{83} *Letopisețul* capitolul XIX – *Domnia lui Dumitrașco Cantemir voievoda în anul 7219* – în care cronicarul povestește înfrângerea oștilor împărătești și moldovenești de către turci la Stănilești, pe Prut, în iulie 1711.

{84} Aluzie la *O samă de cuvinte,* 42 de legende așezate de Ion Neculce în fruntea *Letopisețului* său.

{85} După vizita țarului Petru I la Iași, voievodul Dimitrie Cantemir, mitropolitul țării și boierii cei mai de seamă au fost invitați de Petru la Prut, fapt povestit de cronicar în capitolul XIX.

{86} *Nicolae Milescu Spătarul* (1636-1708), om de cultură și diplomat, călător prin Turcia, Germania, Franța, Suedia, Polonia, Rusia, China. În *O samă de cuvinte,* Ion Neculce îi povestește viața. Spătarul a fost poreclit *Cârnul,* în urma tăierii nasului de către voievodul Iliaș Alexandru, ca pedeapsă pentru uneltirile lui Milescu împotriva lui. A scris *Jurnal de călătorie în China* și *Descrierea Chinei.* Autor de traduceri (inclusiv *Biblia*).

{87} Strigătura de mai sus ne autorizã a induce cã necesitățile ritmului făceau câteodată pe cei vechi să pronunțe la vorbire și așa-numitul *u* scurt (*n. aut.*).

{88} Vezi nota anterioară (*n. aut.*).

{89} Citat din cronica lui Gr. Ureche, cap. *De moartea lui Ștefan vodă celui bun, vă leato 7012*.

{90} Faptul că autorul recurge la francezul *parasol* ne îndreptățește să credem că vrea să ne vorbească de ceea ce numim astăzi umbrelă. Facem însă toate rezervele asupra acestei ipoteze (*n. aut.*).

{91} Vezi Gheorgachi (Obiceiul țeremoniilor ce se face în ziua de agiunul nașterii domnului Hristos). Asemănarea e concludentă (*n. aut.*).

{92} Unii comentatori susțin că autorul vrea să vorbească de ceea ce numim astăzi paravan. Mărturisim că afirmația ne pare hazardată.

Întrebuințând metoda propusă de școala psihologică engleză, domnul profesor doctor Spânesco neagă existența menționatei mobile. D-sa caută să dovedească aceasta, susținând că paharnicul Pantele, fiind o fire nervoasă, e foarte plauzibil să fi avut halucinații.

Cu toată aparența de temeinicie pe care o prezintă aceste argumente (nervozitatea maladivă a paharnicului Pantele fiind atestată de aproape unanimitatea biografilor), ne raliem la părerea medie, adoptată și de *Academia de inscripții* care susține că paharnicul Pantele vorbește de o mobilă bizară, ieșită din uz (*n. aut.*).

{93} Toma Cantacuzino, vărul lui Constantin Brâncoveanu, fuge din Țara Românească și ajunge la Iași, cerând sprijinul Țarului Petru I, aflat în vizită la Dimitrie Cantemir. Voievodul Moldovei îi acordă ajutor, punându-și în primejdie propria situație, iar Neculce îl sfătuiește să se ferească de imprudențe: „Că pre urmă mult se va căi și nemic nu va pute folosi, precum dzice filosoful: *Căințele cele de pe urmă întru nemica nu sunt* (cap. XIX)".

{94} Cuvânt pus, ca să zicem așa, din capul traducătorului, expresia omisă neexistând în slavonește (*n. aut.*).

{95} Aluzie la cronicile moldovenești editate de M. Kogălniceanu (începând din 1845 cu vol. II) sub titlul *Letopisețele Țării Moldovei,* vol. I–III, Iași, 1852,1845,1846 (ed. a II-a *Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valachiei,* vol. I–III, București, 1872-1874).

Table of Contents

predoslovie
spovedania iancului
inelul Marghioliței
    cap. I - în care nu se spune nimic
    cap. II - în care se spune ceva
    cap. III - în care se spune tot
pursângele căpitanului
    cap. I - în care cetitorul află de faimosul logofăt toader zippa și de iubitul său fiu costache, faimos și el, dar mai puțin.
    cap. II - în care povestea e scurtată fără cruțare și împotriva tuturor rânduielilor povestirii, viața eroului însăși e stropșită aproape în întregime de povestitor, pentru a ne apropia de sfârșitul ei, plin de vesele peripeții
    cap. III - în care o neînchipuită măgărie iese la iveală
    cap. IV - în care sfârșitul povestirii, covârșit de măreția vremilor, pierde orice însemnătate.
cumplitul trașcă drăculescul
paharnicul furtună
Soliman-ali-fâstâc
nunta domniței
neobositulŭ kostakelŭ
    cap. I - întâia domnie a lui aleco-vodă
    cap. II - domnia lui dumitrașco celŭ bețivŭ
    cap. III - a doua domnie a lui aleco-vodă
    cap. IV - în care cetitorulŭ va afla de kostakelŭ, nepotŭ aleculuĭ-vodă
    cap. V - în care numitulŭ kostakelŭ pare a da de sminteală faima lui
    cap. VI - în care numitulŭ kostakelŭ arată că știe elŭ ce știe
    cap. VII - în care se spune ce nu s-au mai spusŭ și nici de cândŭ lumea nu s-o hi tâmplatŭ
    cap. VIII - în care se arată voia lui Dumnezeu
    notă
glosar

Table of Contents

predoslovie 4
spovedania iancului 6
inelul Marghioliței 11
cap. I - în care nu se spune nimic 11
cap. II - în care se spune ceva 12
cap. III - în care se spune tot 14
pursângele căpitanului 31
cap. I - în care cetitorul află de faimosul logofăt toader zippa și de iubitul său fiu costache, faimos și el, dar mai puțin. 31
cap. II - în care povestea e scurtată fără cruțare și împotriva tuturor rânduielilor povestirii, viața eroului însăși e stropșită aproape în întregime de povestitor, pentru a ne apropia de sfârșitul ei, plin de vesele peripeții 53
cap. III - în care o neînchipuită măgărie iese la iveală 71
cap. IV - în care sfârșitul povestirii, covârșit de măreția vremilor, pierde orice însemnătate. 74
cumplitul trașcă drăculescul 78
paharnicul furtună 85
Soliman-ali-fâstâc 88
nunta domniței 90
neobositulŭ kostakelŭ 91
cap. I - întâia domnie a lui aleco-vodă 91
cap. II - domnia lui dumitrașco celŭ bețivŭ 93
cap. III - a doua domnie a lui aleco-vodă 96
cap. IV - în care cetitorulŭ va afla de kostakelŭ, nepotŭ aleculuivodă 97
cap. V - în care numitulŭ kostakelŭ pare a da de sminteală faima lui 100
cap. VI - în care numitulŭ kostakelŭ arată că știe elŭ ce știe 105
cap. VII - în care se spune ce nu s-au mai spusŭ și nici de cândŭ lumea nu s-o hi tâmplatŭ 110

cap. VIII - în care se arată voia lui Dumnezeu 115
notă 116
glosar 117